cengiz han'a küsen bulut

AYTMATOV

Cengiz Aytmatov

ÖTÜKEN

Cengiz Aytmatov

CENGİZ HAN'A KÜSEN BULUT

Çeviren:
Refik Özdek

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 232
EDEBÎ ESERLER: 120

1. Basım: 1991
18. BASIM

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-054-6

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi 32/4 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212)6125860
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Ekim 2013 YAYIN NU: 140

- I -

Bu yerlerde trenler doğudan batıya, batıdan doğuya gider gelir.. gider gelirdi...

BOZKIRIN ortasında, kar yığınları arasında gömülüp kalan küçük Boranlı istasyonunu farketmek, kondüktörler için hiç de kolay bir iş değildi. Donmuş Sarı-Özek ovalarında, o Şubat gecelerinde, rüzgâr, aralıksız esiyor, karları savuruyor, boz sisleri kovalıyordu. Trenler de bunların arasında kendilerine güçlükle yol açarak giriyor çıkıyor, giriyor çıkıyordu. Korkulu bir rüyada olduğu gibi, koyu karanlık burgaçlara gömülerek, bürünerek geçiyordu bu gece trenleri.

Sanki dünya, o ilk yaradılıştaki kaostan yeniden doğup çıkıyordu ortaya: Kendi böğründen çıkıp kutup soğuklarına gizlenmiş Sarı-Özek bozkırları, karanlıklarla aydınlıkların korkunç savaşından doğmuş bir sis okyanusuna benziyordu.

Bu uçsuz-bucaksız bozkırın ortasında yitip gitmiş o küçük istasyonda, barakalardan birinin penceresindeki ışık sabaha kadar hiç sönmezdi. O pencerenin ardında, umutsuzluklar içinde, gözüne hiç uyku girmeyen bir kadın vardı. Abutalip Kuttubayev'in ailesi yaşıyordu o küçük barakada.

Bu aile, her gün Abutalip'in dönüşünü bekliyordu. Abutalip'in karısı Zarife, geceleri birkaç kez, petrol lambası fitilinin külleşen ucunu kesiyor, bu yüzden birdenbire aydınlık artınca, gözleri, encikler gibi yumulup uyuyan soluk tenli iki çocuğuna takılıyordu. İşte o zaman içi soğuk bir ürperme ile doluyor, yumruklarını sıkıp göğsüne bastırıyor, onları rüyalarında babalarına doğru koşarken hayal ediyordu: Olanca hızlarıyla koşarak, yarışarak, kollarını açarak, ama bir türlü koştuklarına ulaşamadan... Gündüzleri, o küçük aktarma istasyonunda sadece otuz saniye duraklayan trenleri de gözden kaçırmıyorlardı. Vagonlar büyük bir gıcırtı ile durur durmaz fırlayıp koşmak için hep pencereye uzatıyorlardı başlarını. Ama günler gelip geçiyor, onlar babalarından hiçbir haber alamıyorlardı. Sanki babalarını bir çığ alıp götürmüştü ve bunun nerede, ne zaman olduğunu kimse söyleyemiyordu.

Yine o gecelerde, ışığı sabaha kadar hiç sönmeyen başka bir pencere daha vardı, ama bu, demir parmaklıklı bir pencere idi: Ülkenin Öbür ucunda, Alma-Ata hapishanesinin bodrum katındaki hücrelerden birinin penceresi. Abutalip Kuttubayev, tam bir aydan beri burada, gece-gündüz, gözlerini kör edercesine kamaştıran bir ışığın altında tutuluyordu. Hücresinin tavanına asılan bu kör edici ışık gerçek bir işkence idi. Burgu gibi delen, bıçak gibi kesen o ışıktan yorgun gözlerini ve zavallı başım nasıl koruyacağını bilemiyor, bu yüzden de bir an için olsun niçin tutuklandığını, ondan ne istediklerini düşünmeden duramıyordu. Bazı geceleri yüzünü duvara döner, gömleğinin eteğiyle yüzünü örtmeye çalışırdı. O zaman, onu gözleyen nöbetçi hemen içeri dalar, yakasından tutup yere çalar, küfürler savurarak basardı tekmeyi: "Yüzünü duvara dönme pis köpek! Başını örtme alçak fa-

şist!..." Onun bağıra bağıra suçsuz olduğunu söylemesine kimse kulak aşmazdı.

Bundan sonra yine sırtüstü, yüzü o korkunç elektrik ışığına dönük olarak yatardı. Gözkapaklarını kan çanağına dönmüş gözlerine indirir, kamaşan gözleri hiçbir şeyi göremez, bir mezar çukurundaymış gibi güçlükle nefes alır, beyni çalışmaz olurdu. Ne uykusuzluk, ne dayak, ille de bu keskin ve burgu gibi delen ışık! Hiçbir gözetici, hiçbir sorgu yargıcı bundan daha büyük işkence yapamazdı ona.

Gözeticiler nöbet değiştiriyor, başka başka gözeticiler geliyordu ama, bunların hepsi ayni ölçüde acımasız idi. içlerinden hiçbiri, bir kerecik olsun, tutuklunun yüzünü duvara dönmesine, gözlerini o ışıktan korumasına izin vermiyordu. Aksine, ona bağırıp çağırmak, en ağır küfürleri kusmak için duvara dönmesini fırsat biliyor, bunu bekliyorlardı. Umutsuzluk ve acılar içinde kıvransa da bazen kendi kendine sormadan edemiyordu: "Niçin böyle davranır bunlar? Görünüşe bakılırsa onlar da insan! İnsan insana nasıl bu kadar acımasız olur, bu kadar nefret duyar? Oysa onların hiçbirine en küçük bir kötülük yapmış değilim. Ne ben onları tanıyorum ne onlar beni. Ama yine de bana kin besliyor ve alınacak öçleri varmış gibi üzerime çullanıp pestilimi çıkarıyorlar! Niçin? Niçin? Nasıl böyle davranabiliyor, nasıl bu derece acımasız olabiliyorlar? Niçin işkence ediyorlar bana?..."

Bir gün kendini tutamadı, nasıl olduysa, nöbetçiyle ağız dalaşına girişti. İçinde bir şimşek çakmıştı sanki. Nöbetçiyi itmiş ve birde tekme savurmuştu. İkisi birden yere yıkılmış, amansız bir boğuşma başlamıştı aralarında. "Cephede olsaydık bir kurşunla kuduz köpek gibi çoktan gebertmiştim seni!" diye kükremişti Abutalip. Ayni anda nöbetçinin yakasına yapışmış, hissizleşen parmaklarıyla boynunu sıkmaya başlamıştı. O sırada koridordan geçen

iki nöbetçi birden içeri dalmasaydı kim bilir nasıl sonuçlanırdı o boğuşma!

Abutalip ancak ertesi gün kendine gelebildi. Ağrı sızı içinde ilk farkettiği şey, yine tepesindeki o keskin ışıklı lamba oldu. Sonra başucundaki hastabakıcıyı gördü:

- Sakin ol, dedi hastabakıcı yavaş bir sesle. Yüzündeki yaraları sargı beziyle sararken devam etti: Sakın bir daha ayni şeyi yapmaya kalkışma! Öldürürlerdi seni. Ne demek nöbetçiye saldırmak! Bir köpek gibi öldürürlerdi ve kimse de bir şey yapmazdı onlara. Sen Tansıkbayev'e şükret, senin ölün işine yaramaz, diri istiyor seni. Anlıyor musun?

Abutalip şaşkın şaşkın bakınıyordu. Bir süre öyle donakaldı. Sonra yine acılar duymaya ve durumunu anlamaya başladı.

O dönemde, mantığını yitirir gibi olduğu, gerçekleri kavrayamadığı, hayatî savunması için gerekli olan bilincinin iyice zayıfladığı anlar da oldu. Böyle anlarda o keskin ışıktan korunmaya çalışmıyor, aksine, onu çıldırtan bu pırıltıya yöneliyordu. O zaman da, ızdırabının kaynağını bulmak için havalarda uçuyor, bir yandan da kör edici ışığa dayanmaya, erimemeye, güçlükler içinde yitip gitmemeye çalışıyordu.

İşte böyle anlarda bile, yüreği paramparça olsa da, geride bıraktıklarıyla bağını koparmıyor, ailesi için duyduğu kaygı ve acılar bütün benliğini kaplıyor, dolduruyordu..

Sarı-Özek'te bıraktıklarını düşünürken duyduğu dayanılmaz acı ile suçu kendisinde arıyor, nasıl bir hata, nasıl bir günah işleyip bu suçu hakkettiğini anlamaya çalışıyor, ama hiçbir suç bulamıyordu. Almanlar tarafından kuşatılıp esir alınmış olmasının cezası mıydı yoksa bu? Ama, kendisi gibi binlerce asker esir olmuştu.. bunun cezası ne olurdu ki? Savaş gerilerde kalmış ve bunun

hesabı çoktan görülmüştü. Kanını akıtarak ve kamplarda uzun yıllar kalarak ödemişti bu hesabı. Bununla beraber, bütün bu hesapları görenler ömürlerinin sonuna, günlerinin akşamına gelmiş bulunuyorlardı. Diktatör ise, öc alma işine devam etse de, oldukça gevşemiş, şiddetini azaltmıştı. Olanları başka türlü anlamak mümkün müydü?...

Kendi sorularına bir cevap bulamayan Abutalip bu durumda biraz iyimserliğe kapılıyor, şu günlerde suçsuzluğunun, işin bir yanlış anlamadan kaynaklandığının anlaşılacağını hayal ediyordu. Suçsuz olduğu anlaşılıp onu serbest bıraktıkları zaman uğradığı bütün bu haksızlıkları unutmaya hazırdı. Yeter ki onu evine yollasınlardı. O zaman çocuklarına, ailesine, Sarı-Özek'teki o küçük aktarma istasyonuna koşarak, uçarak gidecekti. Karla kaplı o bozkırda, iki yavrusu Ermek ve Daul ile karısı Zarife onu sabırsızlıkla bekliyorlardı. Zarife bir ana kuş gibi yavrularına kanat germiş, onları çarpan yüreğiyle koruyor, gözyaşlarıyla, dualarıyla kötü kaderini döndürmeye, acılarını dindirmeye çalışıyor, kocası için Allah'tan yardım diliyordu...

Abutalip duyduğu derin acıdan hüngür hüngür ağlamamak, aklını yitirmemek için aldatıcı bir hayale dalıyor, kendisini avutmaya çalışıyordu: Kendini aklanmış, serbest bırakılmış ve canlarına kavuşmuş görüyordu. Bir yük treninin basamaklarından atladığını, eve doğru koştuğunu, karısının ve çocuklarının da ona doğru koştuklarını hayal ediyordu... Ama, birkaç dakika süren bu hayalden sonra, sarhoşluktan ayılmış gibi, gerçekle yüzyüze geliyor, umutsuzluklar içinde yığılıp kalıyordu. O zaman, eskiden kaleme aldığı " *Sarı-Özek Kurbanları*" adlı efsanede, babanın ve annenin çektiği acıları ve onların yavrularına veda edişlerini hatırlıyor, acısı sonsuz öyle bir olayla kendi durumu arasında bir benzerlik buluyordu. Çünkü

o da kendi yavrularından ayrılmaya mahkûm edilmişti... Oysa, ana-babaları, böyle bir ayrılığa ölümden başka ne zorlayabilirdi?

Bu acılı, bu çok sıkıntılı anlarda Abutalip sessizce ağlıyor, ağladığı için de kendinden utanıyordu. Ama, bir sağnağın kayalara düşen ilk damlaları gibi onun çıkık elmacık kemiklerine dökülen gözyaşlarına kim engel olabilirdi? Hiçbir zaman, savaşta bile, bu kadar acı çekmemişti. O zamanlar ateş hattında idi ama bağımsızdı. Oysa bugün varoluşunun en büyük amacını, asıl nedenini çocuklarda görüyordu. Onların varlığı her insan için en büyük mutluluk, onlarsız kalmak ve onlardan kopmak ise en büyük felâket idi... Şimdi o, karanlığın eşiğinde beliren o korkunç, o sinsi aydınlıkta, son saatin yaklaştığı ve onu yitireceğini anladığı anda, yarar ve zararların, artı ve eksilerin bilançosunu yaparken, hayatın önemini de çok iyi anlamış bulunuyordu. Bu karşılaştırmada, bu tartıda, her şeyden daha önemli olan, daha ağır tartan çocuklardı. Belki bu yüzden doğa, ana-babalara, her şeyden önce çocuklarını yetiştirmek, kendilerini onlar için feda etmek duyusunu ve görevini vermişti. Yine bundan dolayı, çocuklarından yoksun bırakılan ana-babalar bu görevlerini yerine getiremiyor, kendilerini adayacakları bir şey bulamıyordu. İnsanın bilinci tam yerinde olduğu, açık açık düşünebildiği böyle zamanlarda, batmaması, yitip gitmemesi, çok zordu. Karısına yeniden kavuşma hayaliyle sarsılan Abutalip, şimdi en ufak bir umudun bile olmadığını anlıyordu. Karamsarlığı, üzüntüsü her gün biraz daha artıyor, iradesi zayıflıyor ve umutsuzluğu, dağın dik yamacında, bir anda bir çığın alıp götüreceği sulu bir kar kümesi gibi birikiyordu.

*
* *

Sorgu yargıcı Tansıkbayev'in istediği de buydu zaten. Amirlerinin de onayı ile, hiç peşini bırakmadan şeytanca yürüttüğü bu "dâvâ"da varmak istediği sonuç bu idi. "*Eski* savaş tutsağı Abutalip Kuttubayev İngiliz-Yugoslav gizli servisleriyle ilişkileri ve Kazakistan'ın ücra yerlerindeki *halk arasında yıkıcı, ideolojik fikirleri yayması dâvası*" demişti bu dâvanın adına. Şimdi sorgu yargıcının yapacağı iş, bazı ayrıntıları belirlemek ve sanığın itirafını sağlamak idi. Aslında suçlamanın ortaya konuş biçimi siyasî aktüalitenin başlıca konusu idi ve bu da Tansıkbayev'in kurnazlığını, büyük çabasını kanıtlıyordu. Bu onun hayatının en büyük işi, en büyük dâvası olacaktı. Öte yandan Abutalip için de bu gerçek bir tuzaktı. Çünkü böyle korkunç bir iddia, böylesine korkunç bir sunuş, insanı ancak bütün suçlamaları kabul etmek zorunda bırakır, sonuç olarak da kurtuluş yolu tamamen tıkanmış olurdu. Peşin hüküm verilmişti: İddianın özü, suçun tartışmasız kanıtı sayılıyordu.

İşte durum böyle olduğu için Tansıkbayev rahat uyuyabilirdi: O kış, kariyerinin doruğuna ulaştığı bir dönem olacaktı onun için. Bugüne kadar, küçük bir ilgisizlik yüzünden yıllarca terfi edememiş, sürünmüş, sıkıntılar içinde yaşamıştı. Ama şimdi yepyeni ufuklar açılıyordu önünde. Büyük bir eyaletin ücra bir yerinde böyle bir av yakalamak, öyle her zaman karşılaşılabilecek, olağan bir şey değildi. Piyangodan en büyük ikramiyeyi kazanmıştı doğrusu!

Evet, 1953 Şubatının o günlerinde, tarih ve talih Tansıkbayev'den yana idi. Hatta bütün ülke tarihinin ivedilikle, büyük çaba ile onun çıkarları için çalıştığı, bunun için var olduğu bile söylenebilirdi! Tarihin, onun üstlendiği görevin anlam ve yüceliğini arttırarak ona yaptığı hizmeti, bilinçli olmaktan çok sezgisiyle anlıyor, ayni zamanda bunu gözleriyle görüyor, coşkulara kapılıyordu.

Bazen aynaya baktığı zaman yüzündeki değişikliğe şaşıp kaldığı da oluyordu: Uzun zamandan beri akdoğan bakışlı gözleri, o kırpışmayan gözleri, hiç böyle parlamamıştı. Bu hâlini görünce, düzgün bir Rusça ile "Biz rüyaları gerçeğe dönüştürmek için doğduk..." diye mırıldanmaktan kendini alamıyordu. Karısı da ortak oluyordu onun umut dolu beklentilerine. O da pek keyifliydi ve yeri geldikçe "Evet, evet yakında biz de hakkımız olanı alacağız" diyordu. Son sınıf öğrencisi ve komsomol militanı olan oğulları ise, öyle pek akıllı-uslu olmasa da, kutsal beklentileri ve umutları söz konusu olunca, inançlı, güven dolu bir sesle soruyordu: "Baba, sana yakında 'albayım' dediklerini duyacağız değil mi?". Bu, doğrudan doğruya Tansıkbayev'e bağlı bir durum olmasa da böyle düşünmelerinin önemli nedenleri vardı.

Altı ay kadar önce Alma-Ata'da, gizli duruşmalarla sürdürülen bir dâva sonuçlanmıştı: Burjuva Kazaklar'dan oluşan bir grup milliyetçi askerî mahkemede yargılanmıştı. Bu emekçi halk düşmanlarını, hiç acımadan etkisiz hâle getirmişlerdi: Bu milliyetçilerden ikisi, Kazak dilinde, o lanetlenmiş ataerkil-feodal düzeni amaçlayan bilimsel araştırma yapmak suçlamasıyla kurşuna dizilmiş, Filoloji Enstitüsü ve Edebiyat Akademisi'nde öğretim üyesi olan diğer ikisi yirmibeşer yıl, ötekiler de onar yıl kürek cezasına (çalışma kamplarına sürülmeye) mahkûm edilmişlerdi... İşin önemli yanı, bu olaydan sonra güvenlik servislerinde çalışan ve burjuva milliyetçilerin ortaya çıkarılmasında görev alanlara devlet tarafından büyük teşvik ödülleri verilmiş olması idi. Gerçi ödüllendirme de dâvanın görülmesi gibi gizli olarak yapılmıştı ama, bu, olayın önemini asla küçültmüyordu. Terfi için bekleme süresinin kısaltılması, nişanlar, madalyalar verilmesi, görevi örnek olacak şekilde yerine getirdikleri için büyük ikramiyeler verilmesi, günlük bildiride adlarının okun-

ması... İşte bunlardı hayatı güzelleştiren. Üstelik, en başarılı olanlar, yeni ve daha büyük konutlara taşınıyorlardı. Bütün bunlar otorite kazandırıyor, gür sesle konuşturuyor ve daha güvenli adımlarla yürümelerini sağlıyordu insanların.

Tansıkbayev bugüne kadar hiçbir ödül almamıştı ama, o mutluluğa erişen meslekdaşlarının kutlama törenlerine katılmıştı. Hemen hemen her akşam karısı Aykımıs ile, terfi edenlerin, nişan alanların ya da yeni eve taşınanların verdikleri ziyafete giderlerdi. Yılbaşından önce başlayan ve gerçek şenliği andıran bu seri ziyaretlerin hepsi birbirinden güzel, unutulmaz geceler oluyordu. Yeni apartmanların eşiğine ayak basan davetlileri bir görmeliydiniz! Alma-Ata'nın kötü aydınlanan soğuk caddelerinden donmuş, bitmiş olarak geliyor, kendilerini ev sahibinin sıcak karşılamalarına, onun kollarına atıyorlardı. Ne kadar da gururlu ve neşeliydiler, gözleri nasıl da parlıyordu! Gerçekte bu, bir seçkinin lükse kavuşmasını kutlamak, onun sevincini paylaşmak idi. O devirde savaşın sefaleti, yoksulluk henüz tamamen unutulmuş, giderilmiş değildi. Uzak eyaletlerde yeni konfor ve incelikler, herkesin gözünü kamaştıran, başını döndüren bir coşku ile karşılanıyordu. Bir süreden beri konyak içmek, evleri düşmandan alınmış avizelerle süslemek ve sofraları yine onlardan alınmış yemek takımlarıyla donatmak moda hâline gelmişti. Tavanlardan çok güzel yontulmuş kristal avizeler sarkıyor, beyaz örtü üzerinde Alman yemek takımları pırıl pırıl parlıyor ve bunlar herkesi etkiliyor, hayranlık uyandırıyordu. Yaşamanın, var olmanın yüce anlamı bu idi! Bunlarla ilgi çekmekten, bunlara ilgi duymaktan daha önemli bir şey yoktu dünyada.

Davetliler kapıdan içeri adımlarını atar atmaz, mutfaktan nefis yemeklerin kokuları geliyordu burunlarına. Çeşitli yemeklerin en nefis olanı at etiydi, körpe tay etiy-

di. Ataların nefis yiyeceği at eti! Göçebelik devrinden miras kalan bozkırın bu eski lezzet kokusunu modern duvarlar arasında duyup tatmak, şaşılacak, harika bir şey olmaz mıydı? Sonra, ağızları sulanarak, ama geleneklere uyarak yemek masasının etrafına dizilirlerdi. Bununla beraber, bu şölenlerde asıl önemli olan yiyecekler değildi. Çünkü, tıka basa yemiş tok insanlarda sofranın görünümü rahatsızlık verebilirdi. Şölende en önemli şey yapılan konuşmalar, tebrik temenni sözleriydi. Kutlama töreni, bu törende söylenen sözler, bütün öteki duyguları silip süpüren bir neşe kaynağı olurdu. Hatta bu törende, kısa bir süre için de olsa, imrenmenin yerini nezaket, kıskançlığın yerini dostluk-kardeşlik, ikiyüzlülüğün yerini içtenlik alırdı. Herkes büyük bir beceri ile yüz değiştirir, birbirlerine övgü yağdırmakta yarışır, en güzel sözleri bulup söylemeye çalışırlardı. Ne kadar coşkulu, ne kadar ilginç idi bu törenler! Ganimet olarak alınan kristal avizeler altında, masal kuşlarının şahane tüyleri gibi süsler arasında tumturaklı nutuklar çeker, durmadan kadeh kaldırırlardı.

Tansıkbayev ve karısı, terfi etmiş gencecik bir Kazak güvenlik görevlisinin kadeh kaldırırken yaptığı konuşmada çok etkilenmişlerdi. O şölende genç Kazak, kasıntılı bir şekilde sofradan kalktı, söz aldı, tahta çıkan kıral rolünü oynuyormuş gibi kendinden pek emin bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

- Asıl dostar*, dedi terfi eden genç görevli. Sonra ağır, anlamlı, baygın bakışlarla sofradakileri süzdü. Sanki bu haliyle yapacağı konuşmanın herkes tarafından dikkatle dinlenmesi gerektiğini anlatmak istiyordu. Devam etti: "Asıl dostar! Bugün ben çok, çok mutluyum. Bir söz söylemek istiyorum size. Bugün benim günüm, biliyorsu-

* Asıl gerçek dostlar.

nuz. Bu sözümü söylemek istiyorum. Ben hiçbir zaman Tanrı'ya inanmadım. Bir komsomolda büyüdüm ben. Bükülmeyen katı bir bolşevikim yani. Ve böyle olmaktan gurur duyuyorum. Benim için 'Tanrı' kelimesi boş bir sözcüktür, anlamsızdır yani. Herkes biliyor, Sovyet okullarındaki bütün öğrenciler biliyor ki Allah yoktur. Ama ben başka bir şey söyleyeceğim. Yeryüzünde bir Tanrı'nın olduğunu söyleyeceğim. Yoo, hayır, gülmeyin! Bir dakika dostlarım, bir dakika! Nasıl bakıyorsunuz öyle.. beni böyle mi anlıyorsunuz yani! Tanrıya inanmıyorum ben. Ama ben, devrimden önce çalışan kitlelerin icadettiği Tanrı'dan söz etmeyeceğim ki! Hayır, o değil! Bizim Tanrımız iktidarı elinde tutandır. Gazetelerin de yazdığı gibi, bugünün dünyasına hükmeden, bizi zaferden zafere ulaştıran, bütün dünyada komünizmi yücelten Tanrı'dan söz ediyorum yani! Bu Tanrı bizim dâhi önderimizdir. Kervanın başını çeken kılavuz nasıl baştaki devenin yularını tutuyorsa, bizim Josif Visarinoviç (Stalin) de, çağımızın yularını öyle elinde tutuyor. Ve biz de onun peşinden gidiyoruz. Kervanı o götürüyor ve biz onun izinden yürüyoruz yani! Bizden başka türlü düşünen varsa, kim bizim gibi düşünmüyorsa, amansız Dzerjinski*'nin bize devrettiği 'Çeka'nın bütün yıldırımları onun üzerine inecektir! Düşmanlarımıza karşı kıyasıya bir savaş ilân ettik. Proleterya dâvası uğruna onların kökünü kazıyoruz yani! Onları, çocuklarını, onların bütün yandaşlarını, tıpkı geçen sonbaharda eski evrakları yakıp külünü savurduğumuz gibi, tozlarını savuruyoruz yani! Aslında bir tek ideoloji vardır. Biliyorsunuz yani. İki ideoloji olmaz. Siz ve ben, milliyetçi, burjuva ve bütün öteki ideolojileri yeryüzünden silip süpürüyoruz. Düşman hangi deliğe

---

* Feliks Edmunoviç Dzerjinski (1877-1926): İlk Sovyet Gizli Polis Örgütü'nün kurucusu ve şefi olan bolşevik lider (Çevirenin notu).

saklanırsa saklansın, hangi kılığa girerse girsin, bizim pençemizden kurtulamaz. Bu böyledir, biliyoruz yani! Her yerde, her zaman sınıf düşmanlarının maskelerini indirmek, ajanları ortaya çıkarmak, yoldaş Stalin'in bize öğrettiği gibi, düşmanı ezmek, halk kitlelerinin gücünü, canlılığını arttırmak.. arttırmak yani! İşte bizim ülkümüz, amacımız yani! Beni ödüllendirdikleri, seçkin bir kişilik verdikleri şu günde, bekleme sürem dolmadan terfi ettirildiğim şu günde, Stalin'in çizdiği yoldan asla ayrılmamaya, şaşmadan onun izinden gitmeye, düşmanın inini başına yıkmaya, onların cinayet planlarını ortaya çıkarmaya, korkunç ve acımasız şekilde cezalandırmaya and içiyorum! Zaten milliyetçi şefleri etkisiz hâle getirmiş bulunuyoruz, biliyorsunuz yani. Ama, sessiz duran yandaşları, bazı enstitülere, bazı gazetelere sızıp sinmiş bulunuyorlar. Onlar da kurtulamayacak elimizden ve onlara asla acımayacağız! Bir keresinde, bir sorgulama sırasında yani, bir milliyetçi bana ne dedi biliyor musunuz? "Bize yaptıklarınızın hiç önemi yok, dedi, nasıl olsa tarih sizi mahkûm edecektir ve siz şeytan gibi lanetle anılacaksınız", dedi. Yaa, böyle dedi bana...

- Herif orada beynine kurşunu hakketmiş! dedi Tansıkbayev öfkeye kapılarak ve ayağa kalkarak.

- Evet, ben de beynine bir kurşun sıkabilirdim, ama bilgi almak için ona ihtiyacım vardı. Cevabını verdim tabiî: "O mahkûmiyet olmadan sen yeryüzünden çoktan silinip gitmiş olacaksın it herif", dedim. "İt ürür, Stalin kervanı yürür!" dedim...

O sefil milliyetçiye şıp diye verilen bu cevap sofradakilerin çok hoşuna gitti, alkışlarla hep birden kadehlerini ellerine alıp ayağa kalktılar, bir ağızdan "Stalin'in şerefine!" diye bir dikişte bitirdiler kadehlerindeki içkileri. Böylece, söylenen sözlerin doğruluğunu kabul etmiş, birbirlerine olan bağlılıklarını da kanıtlamış oldular.

O akşam, buna benzer konularda daha birçok şeyler söylendi. Konu konuyu, söz sözü doğuruyor, bunları konuşup içtikçe coşuyor, beyinleri iyice bulanıyor, kovanları ateşe verilen eşek arıları gibi kuduruyor, hiddete kapılıyorlardı.

Tansıkbayev, kendi hesabına büyük bir sıkıntı içindeydi. Kafasındaki düşünceler fokur fokur kaynıyor ve kararını güçlendiriyordu. Az önce duyduğu sözlerin, açıklamaların hiçbir yeni tarafı yoktu onun için. Pek çok meslekdaşı, hatta içinde yetiştiği bütün sosyal çevre gibi, onun hayatı da, bu ardı arkası kesilmeyen amansız sınıf mücadelesiyle geçmişti. Her gün yaşamıştı bu olayları. "Sınıf mücadelesi" deyimi her şeyi doğrulamaya yetiyordu zaten. Ama işin bir güç yanı vardı. Bu kavgayı, bu çatışmayı sürekli canlı ve gergin tutabilmek için, yeni hedefler, yeni kampanyalar gerekiyordu. Oysa bu dâvayı kökünden bir çözüme kavuşturmak için, bir ülke halkının tümünü Sibirya'ya, Orta Asya'ya sürmeye, sürgün yollarında kırılıp gitmelerine neden olmaya kadar pek çok şey yapılmıştı. Kötü otları ayıklama işini (Bu işi yapmak, Birliğin ayrı milletlerden oluşan yörelerinde yapmak daha uygun olsa bile) feodal-burjuva milliyetçiliğiyle suçlamak yoluyla yapmak gittikçe güçleşiyordu. Hakkında "şüpheli fikirleri var" şeklinde en küçük bir ihbar yapılan kimse, kim olursa olsun, kendisi de, yakınları da derhal baskı altına alınıyordu. Onun için insanlar, bunca acı deneyden, unutulmaz olaylardan sonra milliyetçiliğin 'm'sini bile ağızlarına almamak, konuşmalarında ve yazılarında milliyetçiliği çağrıştıran bir sözcük kullanmamak için çok dikkatli davranıyorlardı. Aksine, herkes milliyetçilik aleyhinde, millî değerler, hatta ana dilleri aleyhinde atıp tutuyordu. İkide bir ve yerli yersiz sadece Lenin'i göklere çıkaran, onun sözleriyle konuşan bir insanı nasıl ve ne ile suçlarsınız?...

İşte, Tansıkbayev'e şans, bir raslantı sonucu da olsa, olayların böylesine az, düşmana karşı kampanya başlatacak ihbarların böylesine kıt bir döneminde gülmüştü. Abutalip Kuttubayev hakkındaki ihbar ona, küçük aktarma istasyonu Boranlı'dan gelmişti. Bu ihbar ona, ciddi bir araştırma konusu olmaktan ziyade, ikinci derecede önemli bir bilgi olarak sunulmuştu. Ama Tansıkbayev bu fırsatı kaçırmadı ve sezgisi, koku alma duyusu onu yanıltmadı! Bir dakika bile kaybetmeden hemen Boranlı'ya gitti, işe el koydu. Vakit geçtikçe de, iyi işlerse, iyi yoğurursa, ilk bakışta önemli görünen bu olayı, kendisine yarar sağlayacak bir kıvama, inanılır bir suça dönüştürebileceğini anlamıştı. Her şey uz giderse, bunun ödülü de kesindi. Bugün bu masada, buna benzer bir zafere tanık olmamış mıydı? Böyle şansların nasıl imal edildiğini bilmiyor muydu? Niçin meslekdaşlarından geri kalsındı? O da tıpkı onlar gibi ruhuyla, bedeniyle yaşayan Kudret-Tanrı'sına kendini adamamış mıydı? O yaşayan Kudret-Tanrı'sına tapanlar, bugün, masalarını, tavanlarını süsleyen kristaller arasında mutlu bir hayat yaşamıyorlar mıydı? Ama, o Kudret-İlâhı'na ulaştıran, onun lûtfuna kavuşturan tek yol vardı: Durup dinlenmeden, kılı kırk yararak ve sinsi sinsi çalışarak düşmanı bulmak ve maskesini düşürmek!

Bu düşmanlar arasında bir grup vardı ki onları ele geçirmek çok büyük bir beceri, kurnazlık ve dikkat gerektiriyordu. Bunlar eski savaş tutsaklarıydı. Teslim olmak yerine kafalarına bir kurşun sıkarak intihar etmedikleri için zaten büyük bir suç işlemiş sayılıyorlardı. Düşmana teslim olmak zorunda kaldıkları zaman silahlarını kendilerine çevirip intihar etmek emredilmişti onlara. Böyle davranmakla görevlerini yapmış, iktidara, İktidar-Tanrı'ya, bağlılıklarını kanıtlamış olurlardı. Teslim olan, tutsak düşen, bu suçunun cezasını herkese, bütün gelecek

kuşaklara ve her zaman ibret olacak şekilde görmeliydi. Kudret-İlâhı'nın emri, direktifi böyleydi.

İşte, Tansıkbayev'in tutukladığı Kuttubayev de böyle bir eski savaş esiriydi. Üstelik, günün konusu olan çok ilginç bir yanı da vardı. Ondan, yönlendirdiği konuda bir itiraf koparırsa çok büyük bir başarı kazanacak, çok geniş yankıları olan bir iş yapmış olacaktı. Tito-Rankoviç yanlılarının sinsice, haince çalışmalarını ortaya çıkaracaktı! Bu hainler, Stalin'in rızası olmadan bağımsızlığını ilân etmeye kalkışan Yugoslavya'nın yolundan gitmek istiyorlardı. Bundan daha büyük suç olur muydu hiç?! Savaş, bizden ayrılmalarını gerektirecek kadar uzak bir geçmişte mi olmuştu? Stalin bu niyetlerini kursaklarında bırakır, ezer geçerdi onları. Ayrıca, küçük bir olaydan hareket ederek revizyonist Yugoslav ihanetinin bugünlerde değil, tâ savaş yıllarında, partizan subayların harekâtı sırasında, İngiliz gizli servislerinin etkisi ve yönlendirmesiyle başladığı bir kere daha kanıtlanmış olacaktı. Abutalip Kuttubayev'in anıları arasında Yugoslav partizanlarının İngilizlerle buluşmaları da yer alıyordu. Demek ki, bugünkü iddiaları doğrulayacak bir dâva olacaktı bu. Ortam bu derece uygun olduğuna göre, ne pahasına olursa olsun, itiraf ettirmeliydi, adamın ağzından çekip almalıydı istediklerini. Gerekirse didim didim didinecek, Sarı-Özekli bu kötü yazarın, bu sözde yazarın işini bitirecekti. Politikada, esen havaya göre hareket etmek gerekirdi. Fikirler çatışmasında küçük bir nokta, düşmana öldürücü bir darbe indirmeye yeterdi bazen.

İşte bu öldürücü darbeyi oluşturacak taşları hiç gözden kaçırmadan toplamalıydı Tansıkbayev. Bu taşlar ne kadar küçük, ne kadar sembolik olursa olsun, onları canla başla, tek tek toplayarak Kudret-Tanrısı'nın eline vermeliydi. Bu taşları, basında yazıldığı gibi o lanet, o hain Tito'nun ve onun destekçisi Rankoviç'in uşakları üzerine

atmak onun hakkıydı. Bütün çabalarına rağmen, sonuç umulduğu kadar parlak olmasa, çok küçük bir sonuç elde edilse bile bunu ona söylerlerdi ama büyük çabalarından dolayı yine de ona minnettar olduklarını da bildirirlerdi... O zaman, şimdi bu masada oturanların hepsi bir gün onun davetlisi olur, onun başarısını kutlamak için kadeh kaldırırlardı. Çünkü hayatın anlamı mutlu olmak idi, başarı ise mutluluğun başlangıcıydı.

O gala gecesinde Tansıkbayev'in aklından geçenler işte bunlardı. Taşkın bir derenin akışına kapılmış gibi kendisini o ateşli konuşmalara bırakıvermiş, doyumsuzluk, açgözlülük selinde yüzüyordu. Yalnız, onu çok iyi tanıyan karısı Aykımıs, onun aklından bir şeyler geçtiğini, gecenin karanlığında ava çıkan, gözüne kestirdiği avın üzerine vahşi bir hayvan gibi atılmaya hazırlandığını anlıyordu. Onun bakışlarından, kırpışmayan, bazen donup kalan, bazen de bulanan akdoğan bakışlı gözlerinden okuyordu düşüncelerini. Bunun için de ona "Herkesle birlikte kalkar ve dosdoğru eve gideriz" diye fısıldamıştı. Tansıkbayev istemeyerek de olsa 'peki' anlamında başını sallamıştı. Böyle bir durumda, herkesin yanında karısı ile tartışacak değildi elbet. Şimdi o kafasında, daha geniş çaplı bir harekât planı hazırlıyor, bunu olgunlaştırıyordu: Yugoslav partizanları arasında tek örnek, tek kişi Kuttubayev değildi. Sağa sola sinmiş daha başka savaş esirleri de vardı. Onlar da bir şeyler biliyor, hatırlıyor olmalıydılar. Bunların içinde en faal olanları Kuttubayev'e kusturmak o kadar güç bir iş olmayacaktı. Daha çok kanıt toplamalı ve bunun için de hemen ertesi gün sorgulama, yargılama işine başlamalıydı, ya da merkeze gitmeli, araştırmalar yapmalı, Kuttubayev'in doğrulaması ile olayları iyice açığa çıkarmalıydı. Sonra onun ifadesini esas alarak, Yugoslavya'da çarpışan tutsaklar hakkında verilmiş hükmü tersine çevirecek yeni bir dâva açmalıydı. Doğruyu

söylememekle, Araştırma ve Denetim Komitesi huzurunda Yugoslav revizyonistlerin ihanetlerini gizlemekle suçlamalıydı onları. Ama bunu gizli bir yazışma sonunda yapabilirdi. Çünkü bu kişilerin sayısı yüzlerce değil, binlerce idi. Hepsini sıkı bir sorgulama değirmeninde öğütmesi, çarkları işlemesi, kamplara sürüp sonunda dosyayı kapatması gerekecekti. Bunu yapacaktı...

Çeşit çeşit yiyeceklerle ve küçük konyak kadehleriyle dolu olan bu masada, aklına bu fikir gelince, içten içe coştu, daha çok içmek, daha çok yemek, şarkı söylemek, yanındakileri hırpalamak, hayatında mutlu bir dönemin başlayacağı sezgisiyle neşe ile gülmek geliyordu içinden. Sofra arkadaşlarını, esrarlı bir umutla ışıldayan gözlerle ve minnettar bakışlarla süzüyor, gülücükler dağıtıyordu. Hepsi kendi ırkından insanlardı ve bu anda onları daha da şirin görüyordu. Öte yandan, masadakiler, her ne kadar birbirlerine yakın olsalar da, onda yeni ve büyük bir düşüncenin doğduğunu göremiyor, böyle bir şeyden hiç kuşku duymuyorlardı. O da bunu hissediyor, yüzüne kan basıyor, başarısının belirtisi olarak kalbi sevinçle çarpıyordu.

Yeni projesi ona gizliden gizliye gerçek ve parlak bir yükseliş vaadediyordu ve bunun bir mantığı da vardı: Gizli düşmanları ne kadar çok ortaya çıkarır ve köklerini kazırsa, kazancı da o kadar çok ve büyük olurdu. Böyle bir derin düşünce ve görüş, onu gururlandırıyor, sevinçten kanatlandırıyordu: "Zeki insanlar işlerini böyle yürütür!" diyordu kendi kendine. "Bu işi yarı yolda bırakmam, ne pahasına olursa olsun sonuna kadar yürütürüm!" Bundan sonra hiç vakit kaybetmeden harekete geçecek, yani şoförünü çağıracak, "Sorgulama hücresi" denilen o demir parmaklıklı bodruma gidecekti. Abutalip Kuttubayev orada idi. Sorgulama işini hemen orada başlatacak, ölümle tehdit edecekti onu. Yalnız iki şık vardı onun için:

Eğer itiraf ederse, İngiliz-Yugoslav işbirliğini doğrularsa, partizanlar arasında kendisi gibi olanların adlarını bildirirse, 58. maddenin b fıkrasına göre yirmi beş yıla mahkûm olur, çalışma kampına gönderilirdi. Aksi halde, vatana ihanetten, yabancıların gizli servisleriyle işbirliği yapmaktan ve yıkıcı fikirleri yaymaktan kurşuna dizilirdi. Buna göre düşünüp cevap versindi!

Tansıkbayev 'harekâtı' bütün ayrıntıları ile düşünüyordu: Sorgulamanın alacağı biçimi, Kuttubayev'in direnişini, onun bu inadını kırmak için uygulayacağı usulleri, her şeyi... Ama ne olursa olsun onu iyice köşeye sıkıştırmış bulunuyordu, hayatına değer veriyorsa onun istediği gibi konuşacaktı. Elbette adam inatla savunacaktı kendini. Suçsuz olduğunu, esir olmasının bedelini Yugoslav partizanları safında çarpışarak ödediğini, yaralandığını, kanını akıttığını, savaş sonunda Araştırma ve Denetim Komitesi'nin sorgulama ve sınavından geçtiğini, vb. söyleyecekti. Boş lâflardı bunlar! Kuttubayev nereden bilecekti bütün bunların yararsız olacağını? Devletin gizli düşmanlarını toptan yok etmek için onun zincirin sadece ilk halkası olduğunu nereden bilecekti? Devletin çıkarlarından daha önemli ne olabilirdi? Bazıları insan hayatının önemli olduğunu sanıyorlardı.. ne lâf ya! Devlet bir sobadır ve yakıtı da yalnız insandır. Yakılacak insan olmazsa soba söner. Sönen, yanmayan sobanın da hiçbir yararı yoktur. Ama öte yandan bu insanlar da devlet olmadan yaşayamazlar: Sobayı tutuşturan, yakan onlardır. Sobayı yanar tutmakla görevli olanlar da ona yakıt temin etmelidirler. Her şey buna bağlı!

Tansıkbayev yemek masasında, karısıyla birlikte (düşüncelerini yalnız ondan gizleyemiyordu) oturuyor, yanındakilerin 'Şef'le ilgili sözlerini onaylıyor, parti okulunda klasik doktrinler üzerine bazı basit görüşleri hatırlayarak felsefe yapıyor, insan denen varlığın ne müthiş

bir şey olduğunu düşünerek ona hayran oluyordu. Kendisini örnek gösteriyordu buna: İşte o da öteki davetlilerle ayni sofradaydı ve görünüşte herkes günün kutlama olayı üzerinde duruyordu. Oysa kendi kafasından geçen şeyler bambaşkaydı. Onun asıl amacının, kafasında kurduğu planların neler olduğunu kim bilebilirdi? O sofrada rahat, sakin oturur görünürken, onda yakıcı, kaçınılmaz, karşı gelinmez iradesine bağlı bir şeyin bir gelişmenin gizli olduğunu bu gücünü gösterip planını uygulayacağını, planını uygulayınca insanların onun ayaklarına kapanacağını -ve, onun sayesinde Kudret-Tanrısı'nın ayaklarına kapanacağını- şu anda kim düşünebilirdi? Bu durumda o, (sayıları çok olsa bile yine de sınırlı olan) Kudret-Tanrısı'nın yüksek dereceli büyük desteklerinden biri değil miydi? Evet, bunun bilincine varmak, onda insanın nefis bir yiyecek gördüğü zaman duyduğu imrenmeyi, bir mutluluğun sabırsızlığını uyandırıyordu, içki kadehini ard arda boşalttıkça, coşkusu, ihtirası artıyor, her yudum içki ile biraz daha kendinden geçiyor, kendini güçlükle tutarak, planını hemen yarın uygulamak için kesin karara varıyordu.

Tansıkbayev ayrıntıları tekrar aklından geçirirken, planının ve mantığının mükemmel olduğunu düşünerek büyük bir memnunluk duyuyordu içinden. Ama, yine de bazı zayıf noktalar gelmiyor değildi aklına: Şurada pek anlaşılmayan bir konu, başka yerde biraz derine inilmesini gerektiren bir nokta vardı ve kanıtlar üzerinde biraz daha çalışması gerekiyordu.

Kuttubayev'in notları arasında şu "*Mankurt*" hikâyesinde gizli bir anlam bulunabilirdi meselâ. Hani şu Juan-Juanlar'a esir düşen Naymanlı gencin ağır işkenceler sonunda aklını yitirmesi, bir 'mankurt' olması ve sonra öz annesini öldürmesi hikâyesinde. Elbette eski bir efsaneydi, masaldı ama Kuttubayev bunu yazarken kafasında

bambaşka bir amacı gütmüş olabilirdi. Bir amacı yoksa, onu yazma zahmetine niçin katlansındı? Evet, evet, bu 'mankurt' olayında kesinlikle bir şey gizlenmiş olmalıydı. Ama ne? Dolaylı yoldan, temsili yoldan gizli mesajlar vermiş olamaz mıydı? İşin çok önemli, belki asıl önemli bir yanı da şuydu: Tansıkbayev bu 'mankurt' hikâyesinin bir kışkırtma olduğunu nasıl kanıtlayacak, bunu neye dayandıracaktı? Bu mankurt hikâyesinde ideolojik bir yön bulunduğundan kuşkulanıyor, ama bunu kesinleştirecek ve sorgulamada en ağır darbeyi vurmasını sağlayacak kanıtları henüz bulamıyordu. Bunun için (bazı durumlarda usulden olduğu gibi), halk düşmanlığı taşıyan bir masalda cezayı ağırlaştırıcı şartları bir bir saymak ve buna göre kovuşturma yapması gerekiyordu. Ama nasıl yapacaktı bunu? Tansıkbayev birden işin bu yönünün onun uzmanlığı dışında kaldığını, onu aştığını anladı. Bu durumda bir uzmandan yardım isteyecekti. Burjuva milliyetçiler dâvasında da bu yola başvurulmuştu: Bir küçük grup bulmuşlar, sonra bazı arkadaşlarını bilgilendirerek, milliyetçilik, geçmişe övgü gibi Stalinci sosyalist çağın aleyhine olan faaliyet göstermek suçlamasıyla saldırtmışlardı onlara. Bu da aralıksız, günlerce ve günlerce çarkı döndürmeye yatmıştı. Evet, evet, Kuttubayev'in böylesine özenle yazdığı bu efsane, kesinlikle gizli bir anlam, bir mesaj veriyordu. Bu efsaneyi yeniden inceleyecek, ıcığını cıcığını çıkarıp her sözcük üzerinde duracak, en küçük bir ipucunu kaçırmadan dosyaya alacak ve sonra saldırıya geçecekti.

Kuttubayev'in kâğıtları arasında, tâ Cengiz Han dönemine ait "Sarı-Özek Kurbanları" başlığını taşıyan bir efsane de vardı. Tansıkbayev buna önce pek önem vermemiş, dikkat etmemişti. Ama, iyi incelenirse, belki orada da siyasî bir ima, bir çağrışım bulabilirdi.

CENGİZ HAN, büyük ordusuyla, her türlü araç-gereçle donatılmış halkını da peşinden sürükleyerek, Batı'yı fethetmek için uçsuz-bucaksız Asya bozkırlarını geçerken, subaylarından birini ve ipek sancaklar üzerine altın sırmalarla alev püsküren ejderhalar işleyen genç bir kadını idam ettirmişti. Sarı-Özek bozkırında olmuştu bu olay.

O dönemde Asya'nın büyük bölümü Cengiz Han'ın egemenliği altındaydı ve Han, fethettiği toprakları oğulları, torunları ve generalleri arasında *ulus*'lara bölerek dağıtmıştı. Şimdi hedef İdil Irmağı'nın (bugün Volga denilen bu ırmağın eski adı İdil idi) ötesinde kalan topraklardı. Şimdi hedef Avrupa idi.

Sarı-Özek bozkırlarında sonbahar başlamıştı. Birdenbire başlayan gür yağmurlar da küçük gölleri, yazın kuruyan dereleri doldurmuştu. Atlar yol boyunca susuzluk çekmeyeceklerdi. Acelesi vardı önü arkası görülmeyen büyük ordunun. Çünkü bu bozkırları aşmak büyük seferin en güç yanı idi.

Geniş cephede üç ordu ilerliyordu. Her ordu üç tümenden, her tümen on bin savaşçıdan oluşuyordu. Pek görkemli bir ordu idi. Atların toynaklarından çıkan toz bulutu göklere yükseliyor, büyük bir yangının dumanı gibi ufukta kilometrelerce uzanıyordu. O toz bulutunun

---

* Yazar ulus sözcüğünü gerçek anlamıyla (Yurtluk. Tımar anlamıyla) kullanıyor. (Çevirenin notu).

gerisinde başka bir toz bulutu karartıyordu gökyüzünü: Bu, yedek atların, yemek için kesilecek hayvanların bulunduğu öteki iki tümenin kaldırdığı toz bulutu idi. At yürüyüşü ile birkaç gün uzakta bulundukları için görünmeyen ve her biri yine üçer tümenden oluşan sağ ve sol kanat orduları da idil'e doğru ilerliyordu. Büyük Han'ın kurmay heyetini oluşturan onbir general (beğ), soğuk havalar başlamadan, bu ırmağın kıyısında bir yerde toplanacaktı. Seferin bundan sonraki planını orada kararlaştıracaklardı. Sonra ırmağın buz tutmasını bekleyecek, buz tutan ırmağı aşıp göz kamaştıran güzel Avrupa ülkelerini fethedeceklerdi. Cengiz Han'ın, onunla birlikte bütün subaylarının, süvarilerinin amacı, hayali bu idi.

Ordular, erzak ve cephane taşıyan bütün birlikler, durmadan ve hiç vakit yitirmeden ilerliyorlardı. Kadınlar da vardı.. ve felâket de burada idi.

Cengiz Han'ın beş yüz kişiden oluşan özel muhafız birliği de, o büyük hareketin ortasında yüzen bir ada gibi yer alıyordu. Ama Cengiz Han onların arasında değildi. Önde, yalnız gidiyordu. Dünyanın Hâkimi, özellikle sefer sırasında, çevresinde kalabalık bulunmasından hoşlanmazdı. Önünü görmek ve harekâtı düşünmek için sessizlik ve yalnız olmayı isterdi.

Cengiz Han, çok sevdiği, rahvan yürüyüşlü Kuba adındaki atına binmişti. Derisi, aşınmış çakıltaşı gibi parlayan, göğsü ve cıdavları güçlü, ak yeleli, kara kuyruklu, yumuşak rahvan yürüyüşlü bir at idi bu. Dünyanın yarısını bu at üzerinde aşmıştı. Hemen gerisinden gelen iki yedek at da en az Kuba kadar güçlü ve hızlı idiler. Dizginleri, eyerleri Han'ın amblemi ile süslü bu atlar binicisiz, yüksüz idiler. Büyük Han, bindiği atta yorgunluk belirtisi görür görmez, o yedek atlardan birine geçerdi.

Cengiz Han'ın maiyeti de pek görkemliydi. Kezekul ve yasavullardan oluşan koruyucuları korku nedir bilmez, Hanları için canlarını hiçe sayarlardı. Bu birliği oluşturanlar, bu özveride, bu nitelikte olanlar arasından özellikle seçilmişlerdi. Onların atları da çok güzel, altın külçesi gibi doğada az bulunan eşsiz değerde idiler. Ama bütün bunlardan daha ilginç, şaşılacak bir şey de vardı: Tâ seferin başından beri, küçük, beyaz bir bulut, Büyük Han'ın tepesinden hiç ayrılmıyor, onu güneşten koruyordu. Nereye gitse bulut da oraya geliyor, sadık bir hayvan gibi izliyordu onu. Ancak büyükçe bir çadır kadardı bu beyaz bulut. Yükseklerde bulutlar pek eksik olmadığı için, kimse bunun Büyük Han'a Gök-Tengri'nin büyük bir lûtfu olduğunu aklına getirmiyordu. Ama Dünyanın Efendisi'ne bu olay haber verilmişti. Gerçekleştiğini gözleriyle görünce de yavaş yavaş bunun *Gök'ün* (Gök Tanrı'nın) bir lûtfu, kendisine gösterdiği bir ayrıcalık olduğuna kesinlikle inanmıştı.

Başı üzerinde bir bulutun eksik olmayacağını ona, yanına sokulmasına izin verdiği gezgin bir kâhin bildirmişti. Bu yabancı onun önünde ne diz çökmüş, ne de ona övgüler yağdırmıştı. Pek içten ve güvenle söylenen bu kehaneti için Büyük Han'dan bir karşılık da beklemiyordu. Sıska, giysileri yırtık-pırtık, upuzun saçları ise örgüsüz, tokasız kadın saçı gibi dağınıktı. Altın çadırındaki tahtına kurulmuş Bozkırlar Fatihi o kudretli Han'ın karşısında, ayakta dimdik, başını gururla kaldırarak duruyordu. Sert bakışlı, yanık tenliydi. Sakalı da gösterişli, saygı uyandıran bir adamdı.

Yanındaki Uygur dilmaç aracılığıyla Büyük Han'a şöyle dedi:

- Ey Büyük Han, ben buraya, Gök-Tengri'nin iradesiyle, sana Yukarıdan özel bir işaret, bir belirti gösterileceğini bildirmek için geldim.

- Nasıl bir belirti ve sen bunu nerden biliyorsun? dedi Han asık suratla ve öfkeli bir sesle.

- Nasıl bildiğimi açıklayamam, ama nasıl bir işaret, nasıl bir lütuf olduğunu söyleyebilirim: Başının üzerinde bir bulut bulunacak ve nereye gidersen seni izleyecek, hep tepende duracak.

- Bir bulut ha?! diye bağırdı Cengiz Han. Şaşırmış, kaşlarını çatmıştı. Orada bulunanlar Han'ın hiddete kapılarak kükreyeceğini, gürleyeceğini beklediler. Dilmacın dudakları da korkudan bembeyaz oldu. Çünkü o da cezasız kalmazdı. Kâhin cevap verdi:

- Evet, Gök-Tengri'nin parmağı gibi üzerinde bir bulut dolaşacak, senin yeryüzündeki yüce görevini kutsayacak. Ama bu bulutun ortadan kaybolmaması için dikkat edecek, özen göstereceksin. Çünkü bu bulutu yitirirsen bütün kudretini de yitireceksin...

Altın çadırda çıt çıkmıyordu. O anda Cengiz Han'dan her şey beklenirdi. Ama, ocaktaki ateşin sönmesi gibi, Cengiz Han'ın yüzündeki öfke de kaybolmuştu. İlk andaki kızgınlığını bastırarak, bu gezginin sözlerini bir hakaret olarak görmemesi, onu cezalandıracak kadar küçülmemesi gerektiğini anlamıştı. Kızıla çalan bıyıkları arasından belli belirsiz gülümseyerek sordu:

- Diyelim ki bu sözleri sana Gök-Tengri söyletti.. diyelim ki ben de buna inandım. Ama, söyler misin bana ey yabancı bilge, gökyüzünde başı boş dolaşan bir bulutu ben nasıl denetleyebilir, yok olup gitmemesi için nasıl bir özen gösterebilirim? Onu yerinde tutmak için peşinden kanatlı süvariler gönderemem ya!... Vahşi bir atı zapteder gibi ona gem de vuramam! Rüzgâra kapılıp giden bir bulutu nasıl tutacağımı öğret bana.

- Orası senin bileceğin bir şey, bu seni ilgilendirir, dedi yabancı.

Yine buz gibi bir sessizlik kapladı altın çadırı. Dilmaçın dudakları korkudan yine bembeyaz oldu. Aptallığından mı yoksa başka bir nedenle mi kendi ayağıyla ölmeye gelen zavallı kâhinin yüzüne kimse bakamıyordu.

Cengiz Han kısık bir sesle:

- Onu ödüllendirin ve bırakın yoluna gitsin! dedi.

Bu sözler orada bulunanları, kuraklıktan çatlamış toprağa düşen yağmur damlaları gibi etkiledi.

Bu garip olay pek çabuk unutuldu, çünkü yeryüzünde böyle tuhaf insanlar ve tuhaflıklar eksik olmazdı. Yine de bu kâhinin davranışı ve sözleri pek hafife alınmış değildi. Bu yabancının kelleyi koltuğuna alarak gelmesi bir düşüncesizlik, aptallık sonucu olamazdı. Nasıl bir tehlike ile karşılaşacağını, neyi göze aldığını biliyor olmalıydı. Kezekullar (silahlı muhafızlar), densizliği yüzünden onu orada yakalar, paramparça eder ya da vahşi bir atın kuyruğuna bağlayarak cezalandırabilirlerdi. Buna rağmen o, acımasız, korku salan hükümdarın karşısına, korkmadan, irkilmeden çıkmıştı. Bu yaptığı bir çılgınlık mıydı, yoksa gerçekten Gök'ün eseri mi?

Aradan geçen uzun günler o olayı herkese unutturmuştu. Ama tam iki yıl sonra bir gün, Cengiz Han, o serseri yabancıyı hatırlayıverdi.

Bu iki yılı bütün imparatorluk Avrupa seferine hazırlanmakla geçirmişti. Büyük Han, egemenlik sınırlarını karşı gelinmez bir güçle genişletmek için bu süre içinde yoğun bir hazırlığı gerekli görmüştü. Bu onun en büyük emeli, en büyük hayaliydi: Yenilgi bilmeyen süvarilerini dalga dalga salacak, en uzak sınırlarına kadar bütün dünyayı zaptedecek ve dünyanın gerçek hâkimi, efendisi olacaktı. Bozkırların hükümdarına bu korkunç kararı aldıran işte bu hükmetme ve kudret tutkusu, en büyük, en güçlü olma hastalığı idi. İşte bundan dolayı bütün imparatorluk, uçsuz bucaksız Asya topraklarındaki bütün milletler

demir yumrukla sindirilmiş, barışa kavuşturulmuş, bütün insanlar, şehirlisi göçebesi, zengini yoksulu, istisnasız herkes bu şeytanca tutku için çalışıyordu. Yeni yeni topraklar zaptetmeye, başka başka milletleri boyunduruk altına almaya doymayan bir susamışlık, bir tutku idi bu. İşte bu yüzden herkes tek bir şey için çalışıyordu: Cengiz Han'ın savaşçılarını çoğaltmak, gücünü arttırmak, mükemmel hâle getirmek. Yer altından çıkarılan ve silah yapmaya yarayan her şey, bütün yaratıcı güçler, istilâ için, Cengiz Han'ın Avrupa üzerine yapacağı büyük saldırı için değerlendiriliyor, bunun için çalışıyorlardı. Zenginliği göz kamaştıran o ülkelerde her savaşçı için akıl almaz ganimet vardı. Gür, koyu yeşil ormanlar, otları hayvanların boynuna kadar çıkan verimli ovalar vardı. Kımız desen, su gibi akıyordu o ülkelerde... Ateş püsküren sancakların altında sefere katılan herkesi, gücün sağlayacağı büyük zevkler, mutluluklar bekliyordu. Zaferden, zaferin sağlayacağı mutluluktan herkes payını bol bol alacaktı. Saldıracaklar, yenecekler ve egemen olacaklardı: Büyük Han'ın emri bu idi ve bu emir yerine getirilecekti...

Cengiz Han büyük bir teşkilatçı, son derece ihtiyatlı ve açık görüşlüydü. Avrupa seferine hazırlanırken her şeyi bütün ayrıntılarıyla düşünmüş, hesaplarını yapmıştı. Ordusunu harekete geçirmeden önce arazi hakkında, yollar ve en uygun geçitler hakkında bilgileri casuslardan, düşman arasında bulunan kaçaklardan, döneklerden, kervan getirip götürenlerden, hacılardan, gezgin dervişlerden, Uygur, Çinli, Acem ve Arap tüccarlardan alıyordu. Ordularını saldırtacağı ülkelerin örf ve âdetlerini, dinlerini, geleneklerini, ustalıklarını, nasıl yaşadıklarını da öğreniyordu. Kendisi okur-yazar olmadığı için bütün bunları aklında tutuyor ordunun her hareketinde neyin yararlı, neyin zararlı olacağını hesaba katıyordu. Bunları bilmek, savaş yapmadan ilerlerken çok önemliydi, şarttı.

En başta da disiplin geliyordu. İşte bunlardı başarının şartları. Cengiz Han gevşekliği, tembelliği bağışlamazdı ve hiç kimse, hiçbir şey onun kararına, amacına engel olamazdı.

İşte bu dönemde, stratejisini tam olarak belirlediği bir zamanda, o güne kadar tarihte benzeri hiç görülmemiş bir buyruk çıkardı: Ordu ile birlikte gelecek kadınların çocuk doğurmalarını yasakladı. Savaşçıların karıları ve çocukları, ayrı kafileler hâlinde onların peşinden gelirdi. Bu, şartların doğurduğu bir zorunluk, bir eski gelenek idi. Çünkü aşiretler arasında ardı-arkası kesilmeyen savaşların olduğu dönemlerde, obalarda savunmasız kalan kadınlar ve çocuklar düşmanın saldırısına uğrar, kılıçtan geçirilirdi. Bu öç alma saldırısında önce hamile kadınlar öldürülür, böylece soylarının kökü kazınmış olurdu. Ama zamanla durumlar değişti, eskiden hiç bitmeyen iç savaşlar, bozkır imparatorluğunun kubbesi altında birleşme sağlanınca sona erdi ya da iyice azaldı.

Cengiz Han da gençliğinde, henüz *Temuçin* olarak anıldığı yıllarda, komşu aşiretlerle amansız savaşlarda bulunmuş, bunun acısını da pek acı bir şekilde çekmişti: Bir baskın düzenleyen Merkitler, onun sevgili karısı Börte'yi kaçırmışlardı. İşte bundan dolayı Han olur olmaz, ilk iş olarak kardeş kavgalarına son vermeye çalıştı. Buna hiç izin vermedi, zaaf göstermedi. Çünkü kardeş kavgası devletin gücünü sarsıyor, bütünlüğü bozuyordu.

Yıllar geçti, yavaş yavaş, ailelerden oluşan kafilelerin savaşçı eşlerinin peşinden gitmelerine gerek kalmadı, ama gelenek sürüyordu. Fakat kadınlar orduya yük oluyor, ayak bağı oluyor, askerî harekâtı güçleştiriyorlardı. Özellikle de hücuma geçince ve nehirleri aşmak zorunda kaldıkları zaman baş belâsı oluyordu kadın ve çocuklar. İşte bunun için Büyük Han, savaşçı eşlerinin peşinden gelen ve kadınlardan oluşan tümenlerde, doğumları ya-

sakladı. Bu yasak, Avrupa seferi zaferle sonuçlanıncaya kadar devam edecekti. Buna, seferin başlamasından bir buçuk yıl önce karar vermişti:

- Batı ülkelerini egemenliğimiz altına aldıktan sonra, atlarımızı durduracak, yere ayak basacağız. O zaman kadınlar istedikleri kadar çocuk doğurabilirler. Ama o güne kadar tümenlerde çocuk dünyaya geldiğini asla duymak istemiyorum!

Cengiz Han böylece, askerî zaferler uğruna, doğa kanunlarını zorluyor, Tanrı'nın gücüne gidecek şekilde davranmış oluyordu.

Onun bu buyruğuna ne halk arasında, ne ordu içinde hiç kimse karşı çıkmadı, karşı çıkmayı aklından bile geçirmedi. O zamanlar Cengiz Han'ın kudreti doruk noktada idi ve böyle bir güç hiç görülmemişti. Onun için, o güne kadar hiç duyulmamış bu şaşılacak emir karşısında, herkes ağzını bile açmadan boyun eğdi. Zaten itaat etmeyenler acımadan öldürülürlerdi.

Avrupa seferine çıkışlarının onyedinci günüydü. Ondan önceki günlerde olduğu gibi, Büyük Han o gün de apayrı duygular içinde, coşkular içindeydi. Dışarıdan bu hâli hiç belli olmuyordu. Büyük adamlara yakışır şekilde ağırbaşlı, ciddi idi. Herkesten uzakta, dinlenmeye çekilen bir şahin idi sanki. Ama içinden coşuyor, seviniyor, şarkılar söyleyip şiirler yazıyordu:

(.....)
Gökyüzü bulutlarla dolu yine
Han çadırım sağlam, korunaklı.
Geceleri rahat uyumamı sağlayan
Bozkurtlarım etrafımda pervane.

Han tahtıma beni siz çıkardınız,
İşte yine seferdeyim, ortasındayım yolun,
Sağ olun bozkurtlarım, sağ olun!

Karda, kışta, gişelerde, boralarda,
İlikleri donduran soğuklarda,
İçim rahat, yüreğim dingin...
Korku bilmez bozkurtlarım yanımda yine
Otağımın çevresinde pervane.
Her gece uyanıktınız, hep vardınız
Han tahtıma beni siz çıkardınız.

Kargaşacı, kışkırtıcı düşmanın kıpırtısını,
Kayın sadakların şakırtısını duyar duymaz,
Şimşek gibi bir hızla atıldınız savaşa,
Ay ışığında uçar gibi at sürdünüz,
Sizi yöneten kağanınızı alıp ortanıza
Avınızı sürüp götürdünüz...

Hey benim tahtımın keskin dişli bekçileri!
Beni hiç terketmeyen boz yeleli kurtlarım hey!
Yine sizinleyim.. hep vardınız,
Han tahtıma beni siz çıkardınız.
İşte yine seferdeyiz, Batı'yı fethe gidiyorum,
Bu fetih yolunda, bugün, burada size,
Bir kerre daha yürekten 'Sağ ol!' diyorum.

Yüksek sesle söylenecek olsa bu dizeler yayılır giderdi. -Cengiz Han içini dökecek, dışa açılacak bir insan değildi-Ama, sabahtan akşama kadar at üstünde olduğu günlerde, bu kadarcık lüksü çok görmüyordu kendisine.

Bu sevincin, bu huzurun birinci nedeni, onyedi günden beri o beyaz bulutun, gökyüzünde, tam onun tepesinde durmasıydı. Nereye gitse, nereye yönelse, bulut da

o tarafa geliyor, başının üzerinden hiç ayrılmıyordu. Kim inanırdı buna! O serseri, hemen o saat, orada, saygısızlığı, densizliği yüzünden öldürülebilirdi. Böyle bir davranış düşünce hâlinde kalsa bile bağışlanmazdı. Ama o tuhaf adam öldürülmemişti. Demek kader böyle istiyordu.

Seferin ilk gününde, tümenler, konvoylar, sürüler, büyük yağışlar sırasında yağan nehirler gibi Batı'ya doğru aktığı zaman, gün ortasında, Cengiz Han at değiştirmişti. At değiştirirken başını şöyle bir havaya kaldırınca, beyaz, küçük bir bulut görmüştü havada. Ama, yavaş yavaş süzülen, belki de tepesinde dimdik duran o küçük buluta hiçbir anlam verememişti. Gökyüzünde böyle ayrı düşüp süzülen bulutlar az görülür şeylerden değildi.

Cengiz Han, kendisini uzaktan izleyen kezekul ve yasavullarla yoluna devam etti. Kendi düşüncelerine dalıyor, arada bir çepçevre ufka göz gezdiriyor, dünyayı fethe çıkan binlerce askerinin hareketini dikkatle izliyordu. Bunlar ona yürekten bağlı idiler, onun planlarını uygulamak, emirlerini yerine getirmek için yanıp tutuşuyorlardı. Sanki insan değil de, dizgin tutan elinin parmaklarıydılar. Aslında onların da her biri onun kadar güçlü olmak istiyorlardı içlerinden.

Gözlerini bir daha gökyüzüne çevirdi ve ayni bulutu yine tepesinde gördü. Ama bu defa da hiç önem vermedi. Onun dünyayı fethetme niyetiyle emrindeki atlıların gittiği yöne giden bir bulut arasında nasıl bir ilgi, ilişki olabileceğini düşünmedi bile. Her şeyden önce ayağını bastığı yere bakması gerekirken bulutlara niçin bakacaktı, orada ne görecekti ki?! Ordu yoluna devam ediyordu. Açılıp yayılıyor, kara bir kitle gibi arazinin çevresini, tepelerini, vadilerini kaplıyordu. Atların toynaklarından, arabaların tekerleklerinden tozlar kaldırarak aştıkları yolu -belki bir daha hiç görmemek üzere- geride bırakıyordu. Bütün bunlar sadece Han'ın keyfi içindi. Onbinlerce

insan onun teşvikiyle, ondan esinlenerek, onun dinmek bilmeyen şan, şeref ve kudret tutkusunu tatmin için, talime gider gibi gidiyordu onun gösterdiği yöne.

Akşam yaklaşıyor ve onlar hâlâ yürüyordu. Az sonra hava kararınca duracaklar, durdukları yerde konaklayacaklar ve ertesi gün yine devam edeceklerdi yollarına.

Konak yerindeydiler. Şimdi, Han ve maiyeti için Han soyundan olanlara özgü yurtlar kurulmuştu ve bunlar beyaz kubbeleriyle tâ uzaktan görülüyor, ayırd ediliyordu. Cengiz Han'ın görkemli otağının üzerinde, kenarları koyu kırmızı şeritli siyah bir sancak dalgalanıyordu. Altın sırmalarla ipek üzerine işlenmiş, ağzından burnundan soluk yerine alev püsküren bir ejderha da vardı sancağın üzerinde. Kezekullar, atlet yapılı bu muhafızlar, Han'larını gözden ayırmıyor, kuş uçurtmuyorlardı çevrelerinde.

O akşam bir şölen verilecekti. Şölenden sonra Cengiz Han noyanları, yani savaşçı prenslerini toplayacak, ilk günkü yürüyüşün bir değerlendirmesini yapacak ve ertesi gün için planlarını kararlaştıracaklardı. Han, büyük seferin dilediği gibi başlamasından memnun ve keyifliydi ve bundan dolayı o akşam noyanlarına bir ziyafet vermeyi düşünmüştü. Önce onları dinleyecekti. Sonra hepsi susunca, çıt çıkarmadan dikkat kesilince, o başlayacaktı konuşmaya. Dünyanın dört bucağını ilgilendiren iradesini, buyrultusunu bildirecekti. Dikkatle, saygıyla dinlenecekti sözleri. Onun sözleri, yüzyıllara meydan okuyan bir güç idi. Ondan sonra, o gün coşup eğlenmeyi yasaklayacaktı. Çünkü ruhunu birdenbire bir sıkıntı kaplamış, kafası karışmıştı. Kendini toparlaması, duygu ve düşüncelerini bir noktada toplaması gerekiyordu. Bakın niçin gerek görüyordu buna...

Duraklayacakları yere yaklaşırken, artık iyice tanıdığı o küçük bulutu bir kez daha, yani üçüncü kez görmüş, kalbi kafesinden çıkacakmış gibi atmaya başlamıştı. İçini

inanılmaz bir kuşku doldurmuş, soğuk bir ürperti geçirmiş, bastığı yerin titrediğini görmüş ve düşmemek için atının yelesine tutunmak zorunda kalmıştı. O güne kadar böyle bir şey hiç gelmemişti başına. Ötüken'de, Gök-Tanrı'nın insanlara oturmaları, imparatorluklarına merkez yapmaları için verdikleri, dünyanın sarsılmaz temelini oluşturan o toprakta, onu böyle soluğu kesilecek kadar şaşırtan bir şey olmamıştı. Onun dökülen bunca kandan sonra katılaşmış ruhunu, korkunç karakterini, dünyada hiçbir şeyin böyle çökertebileceği ya da yüceltebileceği düşünülemezdi. Bir kocakarı gibi düşmemek için atının yelesine yapışması kadar da gururunu kıracak hiçbir şey olamazdı... Bu imkânsızdı. Hiç olmazsa, kardeşi Bekter'i bir okla vurup öldürdüğü ve pek gerilerde kalmış o günden bu yana böyle bir şeyin olması mümkün görülmüyordu. (Kardeşi Bekter'i bir balık yüzünden aralarında çıkan kavga sonunda öldürmüştü ama, asıl neden bu değildi. Daha o yaşta iken, bir kurt gibi koku alma, sezme yetisi ile o, gelecek için, dünya için, ikisinden birinin fazla olduğunu hissetmişti). Böylece o, var olabilmenin anlamını ve şartını anlamış görünüyordu ki bu da kaba kuvvet idi. İyice emindi ki ancak kuvvetle herkese baş eğdirir, diz çöktürür, alçaltır ve toz hâline getirebilirdi. İsterse karşısında taş olsun, bir ağaç ya da vahşi, yırtıcı bir hayvan olsun, ancak kuvvetle üstesinden gelebilirdi onun. Zavallı ölümlülerin lâfı olmazdı. Kuvvet kuvveti kırınca, olağanüstü olan değersiz kalır, görkemli olan acınacak hâle düşerdi. İşte bundan bir sonuç çıkarıyordu: Bükebildiğin, ezip yok edebildiğin şeyin hiçbir önemi yoktur. Baş eğip diz çökenler, galibin insafına kalmışlardır. Ancak budur hakkettikleri. Dünyanın temel düzeni, asıl kuralı da buna dayanıyordu...

Ama 'GÖK' başka idi. Zaman zaman Himalayalı bir din adamının ya da kitap satıcısının, 'Gök' için, öncesiz

ve sonrasız (ezelî ve ebedî) olan Gök-Tengri için söylediklerini dinlemişti. Evet, Büyük Han'ın ulaşamadığı, gücünün yetmediği tek varlık 'Gök' idi. Tanrı'yı simgeleyen Göğü, hiçbir şey korkutamaz, hiçbir kuvvet, hiçbir ordu onu yenemezdi. Öyleyse 'O'na tapılır, O'na dua edilirdi. İnsanların yazgısını, âlemlerin hareketini belirleyen O idi. Himalayalar'dan gelen ve büyü kitapları satanlar da böyle diyordu. İşte bunun için, bütün ölümlüler gibi Cengiz Han da, insanlığı demir yumrukla yönetmesine yardım için yalnız Gök-Tanrı'ya yakarıyor, yalnız O'ndan yardım diliyor ve O'na kurbanlar sunuyordu. O gezici bilgelerin de söyledikleri gibi, Evren'de, Ay altında birçok dünya varsa, *'Gök'* bütün bunların tek elden yönetimini niçin Cengiz Han'a ve onun soyundan gelenlere vermesin? Yeryüzünde bunun için ondan daha yeteneklisi, daha lâyığı var mıydı? Daha güçlüsü var mıydı? Zaman geçtikçe Büyük Han, Ulu Gök-Tengri'den, şimdiye kadar hiç kimsenin cesaret edemediği bir şeyi istemeye hak buluyordu kendinde: Milletlere hükmetmek için sınırsız bir güç! Dünyanın bir tek efendisi olmalıydı, bu da ancak bütün ötekilere baş eğdiren, onlara egemenliğini kabul ettiren kişi olabilirdi! Gök-Tengri onun fetihlerine, devletinin büyümesine, yayılmasına hiçbir engel çıkarmamakla lütuf göstermemiş miydi? Öyleyse 'Gök' ona özel bir değer veriyordu, insanların bilinmeyen üstün kuvvetleri de ondan yanaydı. Bütün girişimlerinde hiçbir zarar görmemiş, hep başarılı olmuştu. Oysa çelik ve ateş arasında kalarak geçtiği ülkelerde her türlü belâ gelebilirdi başına! Ama, bunca çığırtkanlık, öfkeli düşmanların bunca bağırıp çağırması, onun kudretinin artmasına engel olamamış, korku salan ününe en ufak bir gölge düşürmemişti. Tam aksi olmuştu. Ne kadar lânetlense, Gök Tengri'ye yönelerek onu ne kadar kargışlasalar ve inleseler, o da onları o kadar küçük görüyor, meydan okuyor-

du. Bazen korkunç kuşkulara kapıldığı, Gök Tanrı'nın gazaba gelip bütün şimşekleri üzerine salacağı korkusunu duyduğu günler de olurdu. Böyle zamanlarda Büyük Han, tebasını biraz dinlendirir, onlara soluk aldırır, Gök-Tanrı'nın çıkardığı güçlüklere hak verir, hatta yaptıklarına pişman olurdu. Ama şimdi Gök-Tanrı hiçbir hoşnutsuzluk, gazab belirtisi göstermiyordu, ondan sınırsız lûtfunu esirgemiyordu. O ise, kumar oynar gibi gittikçe daha büyük tehlikelere atılıyor, gittikçe daha açık meydan okuyor ve bunu Gök-Tanrı'nın adaleti sayıyor ve O'nun sabrını sınıyordu. Ama Gök-Tanrı hep sabırlıydı! Bundan da her şeyi yapmasına izin verildiği sonucunu çıkarıyor, yıllar geçtikçe, Gök-Tanrı'nın onu özellikle seçtiğine, Tanrı'nın oğlu olduğuna inancı pekişiyordu.

Ancak masallarda bulunan böyle bir şeye inanmasının nedeni, büyük şölen ve şenlik günlerinde, ata binmiş yırcıların (ozanların) kalabalık arasında dolaşarak ve onun 'Gök'te doğduğunu, Göğün çocuğu olduğunu söyleyerek kollarını yukarı kaldırmaları, kutsal varlık olarak kutlamaları değildi. Bu yırcıların yaptıkları basit bir dalkavukluktan başka bir şey olamazdı. Hayır, o böyle bir sonucu kendi hayat tecrübesinden, yaptığı işlerden çıkarıyordu; Ulu 'Gök' onu bütün girişimlerinde destekliyor, koruyorsa, bu, onun iradesine uygun, onunla uyumlu hareket etmesinden idi. Başka bir deyişle o, yeryüzünde Gök-Tanrı'nın temsilcisiydi, onun buyruklarını yerine getiriyordu. Ve Gök-Tengri de tıpkı onun gibi yalnız kuvvete, kuvvetin gösterilmesine, kuvveti elinde tutana değer ve önem veriyordu...

Böyle olmasa, bazen pek tuhaf, pek olağandışı gördüğü kendi durumunu nasıl açıklayabilirdi: O, yoksul bir ailenin yetim bir çocuğu idi. Ailesi, bilinmeyen çok eski çağlardan beri avcılıktan, çobanlıktan başka bir şey yapmamıştı. O ise coşkulara kapılmış bir şahin gibi yüksel-

mişti; başdöndürücü bir hızla, dünyaya korku salan bir şan ve şöhretin doruğuna çıkmıştı, bütün dünyaya egemen olma iddiasındaydı... Tarihte benzeri görülmemiş böyle bir güce ulaşmasını başka türlü nasıl açıklayabilirdi? Gencecik iken yapmayı umduğu en iyi şey at hırsızlığı idi ve hayata böyle atılmıştı. Bugünkü duruma nasıl geldiğinin cevabı açıktı: Genç Temuçin'in atından başka bir şeyi yoktu. Eğer mavi 'Gök'ün, Gök-Tengri'nin yardımı olmasaydı, altın işlemeli ejderhaların süslediği sancakların altında nasıl at koştururdu? Nasıl *Cengiz Han* olur, Han çadırının altında nasıl tac giyer, Han tahtına nasıl kurulurdu?!

Bütün bunlar Asyalı bu hanın, Gök-Tanrı'nın lûtfunu kazandığını gösteriyordu ve şimdi de bunu doğrulayan söz götürmez bir kanıt daha vardı! O gezici kâhinin haber verdiği harika bulut, işte orada, başının üzerinde durup duruyor, onu hiç terketmiyordu! Oysa bunu muştulayan kâhin az daha canından olacaktı... Ama söyledikleri olmuştu, doğrulanmıştı. O beyaz bulut, 'Gök'ten, Göğün Oğlu'na bir mesaj idi. Rızasını, lûtfunu belirten bir işaret, gelecekte büyük zaferler kazanacağını bildiren bir vaad idi.

Binlerce ve binlerce askerin hiçbiri böyle bir mucizenin gerçekleşmekte olduğunu aklına getirmiyor, hiç kimse bulutu farketmiyor, tek başına duran o bulutun oraya nereden geldiğini, niçin geldiğini kimse merak etmiyordu. İşleri güçleri yoktu da gökyüzünde bulutları mı seyredeceklerdi?... Yalnız o, dünyayı fethe çıkan ordusunun başındaki Büyük Han biliyordu bunu. Bu görüntünün büyük anlamını yalnız o anlıyor, bu inanılmaz tahmini yalnız o yapıyor ve buna şaşıp kalıyor, bazen kesin bir inanca, bazen de kuşkulara kapılıyordu. İçine kuşku düştüğü zamanlarda, bu gözlemini ve düşüncelerini başkasına söyleyip söylememeye karar veremiyordu. Ya bu sırrı-

nı açıkladıktan sonra bulut birdenbire kaybolursa?... Büyük Han'ın aklını yitirdiğini düşünmezler miydi? Sonra yine bir güven geliyordu: Hiç sebepsiz durmuyordu o bulut başının üzerinde, birdenbire kaybolup gitmezdi. Gök-Tanrı'nın ona bir işaretiydi bu. Böyle düşününce de neşeleniyor, içi sevinçle doluyordu. Kanatlanmış gibi oluyor, ne zekâ ve kavrayışından şüphe ediyordu, ne yenilmezliğinden ne de Batı'yı fethedeceğinden. O zaman, kan ve ateşle "Dünya İmparatorluğu" kurma hayaline, bu emeline, daha iyi satılarak rahatlıyordu. İşte bu ruh haliyle devam ediyordu yoluna. O eski tutkusuna, hiç dinmeyen daha büyük kudret sahibi olma hırsına büsbütün kapılıyordu. Ne kadar çok şey elde ederse etsin daha da çoğunu istiyordu.

Ve günler geçiyordu.

Gökyüzündeki beyaz bulut kaybolmamıştı. Her bakışta onu başının üzerinde, hep ayni biçimde görüyordu Cengiz Han. Ak yeleli, kara kuyruklu ünlü atı Küba'ya biniyordu. Attan anlayanlar, böyle bir atın ancak bin yılda bir ve çok büyük bir talih eseri olarak dünyaya geldiğini söylüyorlardı. Onun gibi güzel yürüyen bir at yoktu. Çok hızlı koşan bir yarış atı değildi ama, yorulmak nedir bilmezdi. Rahvan gidişliydi. Belli bir tempoda, çok düzenli ve hiç sarsmadan yürüyordu. Sağnağın kuru toprağa sızması gibiydi yürüyüşü. Böyle bir at, ağzında gem olmasa, gemi çekilmese, yorgunluktan düşünceye kadar, son nefesine kadar, ayni tempoda giderdi. Eski zamanlarda bir ozanın dediği gibi, böyle bir hayvanla yola çıkan bir insan, kendini ölümsüz sanabilirdi...

Cengiz Han memnundu, mutluydu. Hiçbir zaman kendini bu kadar güçlü hissetmemişti. Bir an önce harekete geçmek için sabırsızlanıyor, sanki yorulmak bilmeyen Kuba o imiş gibi, sonu gelmeyen koşuyu yapan o

imiş gibi, nehirler gibi akmak, atını dörtnala sürüp gitmek istiyordu.

Evet, at ve binicisi tam bir uyum içindeydiler. Birinin gücü ötekinde yankılanıyordu. Binicinin at üzerindeki duruşu da yırtıcı, avcı bir kuşa benziyordu: Alçarak boylu, sağlam oturuşlu, yanık yüzlüydü. Güvenle, gururla basıyordu üzengiye. At üstünde değil de tahtında oturuyordu sanki. Dimdik, başı yukarıda, çıkık elmacık kemikli yüzünde ve kenarları kırışık gözlerinde bir dinginlik, rahatlık vardı. Kişiliğiyle, görünümüyle, sayısız askerden oluşan ordusunu şan ve zafere götüren bir kumandandı o...

Cengiz Han'a fetih tutkusu ve fatih mizacı veren özel bir neden de başının üzerinden ayrılmayan bu beyaz bulut idi. Bir sembol, onu bekleyen büyük görevin, yüce yazgının bir tacı gibi duruyordu başının üzerinde o bulut. Bu bakımdan her şey birbirini tamamlıyordu: Bulut, gökyüzü... En önde, hep Cengiz Han'ın yakınında bulunması gereken sancak dalgalanıyordu. Birbirinden güçlü, heybetli üç bayraktar yürüyordu önde. Yağız atlarının üzerinde, bu şerefli görev onlara verildiği için pek mağrur idiler. Ortadaki, sancak gönderini tutuyordu. Öbür ikisi, mızraklarını ufka doğru uzatmış, onu aralarına almışlardı. İpek ve altın sırmalarla işlenmiş kara zeminli sancak, rüzgârda dalgalanıp şaklayarak, Büyük Han'ın yolunu açıyordu. Sancağın üzerinde, ağzından alevler çıkan ejderha canlıydı sanki: Atılmaya hazırdı, azgın, kızgın bir devenin yuvalarından fırlamış gözleri gibiydi gözleri. Her şeyi görüyor, rüzgârın savurmasıyla her tarafa dönüp bakıyor, gerçekten canlıymış gibi görünüyordu...

Büyük Han, yorulmak bilmeden, sabahın erken saatlerinden başlayarak yönetiyordu harekâtı. Noyanları her taraftan at koşturup geliyor, bilgi veriyor ve sonra Han'ın emirlerini alarak ve atını yine dörtnala sürerek birlikleri-

nin başına dönüyorlardı. Sonbahar yağmurları başlamadan, en büyük engeli oluşturan İdil kıyılarına bir an önce ulaşmalıydılar. Oraya vardıkları zaman büyük soğukları, nehrin kaskatı buz tutmasını bekleyecek, sonra da onu aşıp kutsal hedeflerine doğru yollarına devam edeceklerdi: Batı'nın fethi hedefine.

İlk günkü yürüyüş akşamın ilerleyen saatlerine kadar sürdü. Akşam karanlığı başlarken batmakta olan güneşin yumuşak eğimli tatlı ışınları altında uzayan bozkır, dünyanın uçsuz-bucaksızlığını gösteriyordu onlara. Yarısı ufka gömülmüş kızıl güneşin ışınlarıyla aydınlanan ve renklenen engin ovada, binlerce ve binlerce atlıdan oluşan alaylar sıra sıra ilerliyordu. Her birlik kendi yürüyüş alanı içinde kalıyor, hepsi batan güneşe doğru akıp gidiyor ve sisler arasında yitip giden dereleri andırıyorlardı. Yorgun atlar, ancak geceyi geçirmek için durdukları zaman kurtulacaklardı binicilerinden ve koşumlarından.

Ama, sabah erkenden, öküz derisinden yapılmış büyük davullar gümbürdeyecek, orduyu harekete çağıracaktı. Onbinlerce insanı uyandırıp harekete geçirmek hiç de kolay bir şey değildi. Askerler, çevredeki bütün kamplarda hüküm süren gürültü patırtıyı yatıştırmak, düzeni sağlamak için büyük çaba gösteriyorlardı.

O saatte Büyük Han çoktan kalkmış olurdu. Her zaman ilk kalkan o oluyor, o sonbahar şafağında, çadırının çevresinde aşağı yukarı gidip gelerek ayaklarını açıyor, akşam aklına gelen fikirler üzerinde düşünüyordu. Sonra bazı emirler veriyor, kulakları delercesine gümbürdeyerek savaşçılarını at binmeye çağıran davulları dinliyordu.

Ve davullar devam ediyordu gümbürdemeye. Davulların her sabah gürlemesi yalnız uykudan uyandırmak için değildi. Başka anlamı da vardı bu gürlemelerin. Cengiz Han, o büyük sefere katılan herkesi böyle uyarıyor, böyle dürtüp canlandırıyordu. Buyurucu, sarsılmaz irade-

li Cengiz Han, davul gürlemeleriyle kapalı kapıları açıyor, uyuklayanların bilincine giriyor, onları, her şeyi unutturarak kendi iradesine bağlıyordu. İnsanlar uykudayken onun iradesi dışına çıkıyorlardı. Uyku, yararsız, zararlı, tehlikeli bir zaman ve bir yer idi. Uyanır uyanmaz onları o bağımsızlıktan çıkarmalı, çekip almalı, gerçekle, yani kayıtsız şartsız itaat altında oldukları gerçeğiyle yüzyüze getirmeli, görevlerini yapmaları için harekete geçirmeliydi.

Büyük Han, her sabah bu davul seslerini dinlerken, bir böğürmeyi de duyar gibi olur, soğuk bir ürpertiyle yüreği küt küt atar, çok uzaklarda kalan bir olayı hatırlardı: Henüz yeni yetme bir genç iken, hemen yakınında birbirlerine giren iki boğanın yeri göğü inleterek tokuştuklarını, direnen toynaklarıyla tozu dumana kattıklarını görmüştü. Herhalde bu amansız dövüşten etkilenmiş, büyülenmiş olarak (ayrıntıları hatırlamıyordu) birden savaş yayını kapmış, sadağından bir ok çekerek kardeşine nişan almış ve böğrüne saplamıştı oku. Birkaç gün önce, nehirde yakaladıkları bir balık yüzünden kavga etmişlerdi kardeşiyle. Yarı uykuda olan kardeşi Bekter, canhıraş bir çığlık atarak yerinden fırlamış, sonra da kendi kan gölünde boğularak ölmüştü. Ve Temuçin (O zaman o, Yesügey Bagatır'ın yetim çocuğu Temuçin'den başka bir şey değildi) yaptığından ürkerek, dağa kaçmıştı. Orada, uzun uzun, monoton bir sesle inlemiş, yakınmış ve durmadan davul çalarken, aşağıda annesi Hoelün (Alangua) Hatun evlat yitirme acısıyla saçını başını yoluyor, katile lanetler okuyordu. Bazı adamlar atlarına binip peşinden gittiler, ellerini kollarını sallayarak ve bağırarak ona bir şeyler söylediler, ama o hiçbir şey duymuyordu. Çünkü hiç durmadan çalıyordu davulunu... Peşinden gidenler, nedense, yanına yaklaşmadılar ve o, sabaha kadar hiç durmadan güm güm davul çalmaya devam etti...

Yüzlerce davul gümbürtüsü onun savaş narası, vahşi acımasızlığının bir simgesi, peşinden gelenlere, kalkıp belirlenen hedefe geçmeleri için bir buyruk hâline gelmişti. Hedef, dünyanın fethi idi. Adamları onunla dünyanın tâ öbür ucuna gidecek, insan olsun, hayvan olsun, duyma-işitme yetisi olan her canlı, savaş davullarının vurduğunu duyup titreyecekti. Davulların gümbürtüsüyle, gizli emellerinin, düşüncelerinin ayrılmaz tanığı olan küçük beyaz bulut da titreyecekti davul sesleriyle. Üzerinde canlı gibi duran, atılmaya hazır ve ağzından kızıl alevler püsküren ejderhalı Han sancağı da bu borada, bu kasırgada hışır hışır dalgalanıyordu.

Ah, ne güzeldi sabahlar!

Cengiz Han, akşamları da henüz uykuya yatmadan önce çadırından çıkıp çevreye bir göz atardı. Uzayıp giden engin ovada yer yer kızıl kamp ateşleri yanıyordu. Askerî birimlerin yerleştikleri yerde olduğu gibi, refakatçi alayların, konvoyların kamp yerlerinde, sürülerin yayıldığı ovalarda çobanların konakladığı yerde, uzun uzun beyaz dumanlar çıkıyordu gökyüzüne. O saatlerde herkes et suyundan çorbasını içiyor, koca kazanlardan çıkardıkları iri et parçalarını iştahla atıştırıyordu. Et kokusu, aç dolaşan bozkır hayvanlarının ağzını sulandırıyor, onları obanın yakınlarına kadar çekiyor, şurada burada bu hayvanların gözlerinin parıltısı görünüp kayboluyordu. Üzüntü veren, dokunaklı iniltiler de duyuluyordu uzaktan uzağa.

Sonra, çok geçmeden, ordu derin bir uykuya dalıyordu. Yalnız arada sırada nöbetçilerin, bekçilerin bağırmaları duyuluyordu ki, bu, geceleyin de hayatın düzen ve disiplin içinde geçtiğini gösteriyordu. Böyle olmalıydı: Onun dünyaya hükmetme planına hizmet için herkes tam bir itaat ve uyum içinde çalışmalı, böyle davranmalıydı. Böyle zamanlarda Cengiz Han, sarhoş gibi oluyor,

kudret hırsı dinmiyor, yatışmıyor, fetihler arttıkça daha da artıyor ve bundan kaçınılmaz olarak bir tek sonuç çıkıyordu ortaya: Yararlı olan, yalnız onun emelini gerçekleştirmek için çalışan, canla-başla buna katkıda bulunan idi. Ötekilerin yaşamaya hakları yoktu.

İşte, Sarı-Özek'te verilen ölüm cezasının sebebi de bu idi. Ve bu, ilginç bir efsane olarak yüzyıllar sonra Abutalip tarafından kaleme alınmıştı. Abutalip Kuttubayev bunu kaleme almakla kendisi için en büyük felâketi hazırlamış oldu...

•

Bir gece, üç atlıdan oluşan bir grup sağ kanat tümeninde devriye geziyordu. Askerî kampların gerisinde, refakatçi kafilelerin, yılkı çobanlarının ve her türlü hizmet için bulunanların kampları da vardı. Devriyeler bir göz atmak için o kamplara da gittiler. Asayiş yerindeydi. Günlük yürüyüşten yorgun düşen insanlar çadırlarında horul horul uyuyorlardı. Işıl ışıl yıldızların altındaki sivri tepeli bu çadırların yanında yakılmış ateşler de sönmeye yüz tutmuştu. Çevrede karanlık ve sessizlik hüküm sürüyordu. Üç atlı denetleme turunu tamamlamış, atlarının gemini çekip durmuş, konuşuyorlardı. Kumandanları olduğu anlaşılan yüzbaşı rütbesinde, iri boylu, kalpaklı olanı, alçak bir sesle:

- Tamam, dedi, haydi siz gidin, dinlenin, ben burada durup son bir kez göz atacağım çevreye.

İki devriye uzaklaştı. Yüzbaşı ise olduğu yerde, en küçük seslere kulak kabartarak bir süre etrafına bakındı. Sonra atından inerek, hayvanı yularından tutup, saraç, silah yapımı ve dikiş işleriyle uğraşan gezici işliklerin (atölyelerin) ve öteki arabaların yanından usulca geçerek, ötekilerden ayrı, tâ kenarda duran bir çadıra doğru yürü-

dü. Kulakları kirişte, başı eğik yürüyordu. Ay ışığından da saklanarak gölgede ilerliyor, ama zaman zaman açığa çıkınca, gözleri ve peşinden ağır ağır gelen atının sağrısı parlıyordu.

Yüzbaşı Erdene, kenardaki o çadıra yaklaştı. Orada onu bir bekleyen vardı. Bekleyen kadın, başına bir örtü alıp çadırın kapısına çıktı.

- Saybanu!* dedi Erdene kısık bir sesle. Sonra da merakla: "Durum nasıl?" diye sordu.

- Her şey yolunda, her şey iyi geçti Tanrı'ya şükür! Korkulacak bir şey yok, seni sabırsızlıkla bekliyor, çok istiyor seni görmeyi! diye fısıldadı kadın.

- Bende onu görmek için yanıp tutuşuyorum zaten. Sanki kasıtlı yapıyormuş gibi bizim noyan süvarileri saymak istedi ve ben de üç günü atların arasında geçirmek zorunda kaldım!

- Sıkma canını Erdene, burda olsan ne yararın olurdu zaten?

Kadın başını sallayarak böyle fısıldadıktan sonra ekledi: Önemli olan her şeyin çok iyi, çok kolay geçmesidir. En küçük bir bağırma, bir ses çıkarmadı, her acıya sabırla katlandı kadıncağız. Sabahleyin onu üstü örtülü bir arabaya yerleştirdim. Doğrusu hayran kalınacak bir karın var Erdene. Ama ben ne desem boş. O talih kuşu, gelip eline konan o atmaca, her zaman seninle olacak. Şimdi oğluna bir ad bulman gerekiyor.

- Tengri (Tanrı) kabul etsin bu sözlerini Altın! Ben ve Togulan sana sonsuza kadar gönül borçlusu, teşekkür borçlu kalacağız. Evet, şimdi bir ad bulmamız gerek.

Atın yularını kadına verdi.

- Hiç endişe etme Erdene, ne kadar gerekirse o kadar beklerim burada. Hadi git, Togulan seni bekliyor.

---

* Saybanu: Selam, merhaba (Moğolca).

Yüzbaşı kendini toparlamak ister gibi bir süre bekledi. Sonra çadırın ağır keçe kapısını kaldırıp içeri girdi. Orta yerde küçük bir ateş yanıyordu. Bu ateşin zayıf, solgun ışığında sevgili Togulan'ını gördü. Dip tarafta, omuzlarına bir samur kürk örtmüş oturuyordu. Sağ eliyle usul usul, küçücük bir beşik sallıyordu. Beşiğin üzeri bir pike ile örtülmüştü.

- Erdene, buradayım! dedi kadın alçak bir sesle. Sonra sözünü düzeltir gibi tekrarladı: Biz buradayız!

Yüzbaşı, acele ile sadağını, yayını, kılıcını çıkarıp kapının yanına fırlattı, kolları kendisine uzanan kadınına yaklaştı, diz çöktü. Yüzünü karısının yüzüne değdirdi. Başlarını birbirlerinin omuzlarına koyarak uzun süre öylece kaldılar. Bütün dünya üzerlerine eğilmiş, onları örtüyordu sanki. Bu çadırın dışında kalan ve büyük seferle ilgili her şey anlamını, gerçekliğini yitirmişti: Şimdi önemli olan yalnız onlardı, bu macerada onları birleştiren duygu idi. Bir de, üç gün önce doğmuş beşikteki o küçük yaratık.

Sessizliği Erdene bozdu:

- Nasılsın? Kendini nasıl hissediyorsun? dedi heyecanını güçlükle bastırarak. Senin için çok korktum!

Karısı loşlukta gülümseyerek cevap verdi:

- Her şey iyi geçti, geride kaldı. Olup biteni düşünme. Bizim küçükten haber sor sen bana. Çok gürbüz, sapasağlam, memelerime öyle asılıyor ki! Sana çok benziyor, çok benzediğini Altın da söylüyor.

- Göster onu bana Tolugan, biraz bakayım yüzüne.

Tolugan, iki-üç adım attı. Beşiğin örtüsünü açmadan önce kulak kabartarak çevreyi dinledi. Çıt çıkmıyordu çevrede.

Genç yüzbaşı, kendinden bir şeyler, bir çizgi görmek için uzun uzun bebeğin yüzüne baktı. Bir süre dalıp gitti. Belki ilk kez dünyaya gelmek gibi ebedî bir kutsallığı

anlayarak dalıp gidiyordu böyle. Herhalde bunun için olacak, kelimelerin üzerine basa basa şöyle dedi:

- Artık hep seninle olacağım Togulan, bana ne olursa olsun, hep seninle kalacağım. Çünkü sen bana bu oğulu verdin.

- Benimle mi kalacaksın? Ah bu doğru olabilseydi! dedi. Sen bu çocukla bir ruh göçünün gerçekleştiğini mi söylemek istiyorsun? Tıpkı Buda'da olduğu gibi mi? Onu emzirirken ben de düşündüm bunu. Daha üç gün öncesine kadar olmayan bu bebeği kucağımda tutuyor ve onun sen olduğunu, ruhunun ona göçtüğünü düşünüyordum. Şimdi sen de ayni şeyi mi düşünüyorsun?

- Evet, ama pek ayni değil, kendimi Buda ile karşılaştıramam tabiî.

- Karşılaştırma, sen Buda değilsin, sen benim ejderhamsın... Evet, ben seni bir ejderha olarak görüyorum... Kimse bilmiyor ama, sancakların üzerine işlediğim ejderhalar aslında sensin, hepsi seni simgeliyor onların... Bazen rüyamda da görüyorum: Onları işliyorum ve sonra canlanıyorlar. Ama gülme! O zaman onları kucağıma alıyorum, seninle birleşiyor ve uçuyor, uçuyoruz... Ejderha beni kaçırıyor, onunla beraber uçuyorum, en tatlı anlar onlar. O sensin. Sen hep düşümdesin, bazen insan oluyorsun, bazen ejderha. Uyandığım zaman hangisine inanacağımı bilemiyorum. Daha önce de söyledim bunu sana Erdene, biliyorsun, sen benim pek yaman, pek güçlü ejderhamsın. Hiç şaka etmiyorum, doğru söylüyorum. Sancakların üzerine işlediğim sensin, ejderhaya göçen ruhun! Demek ki ben bir ejderha doğurdum...

- Bu seni memnun ediyorsa öyle olsun, ama şimdi beni dinle Togulan...

Kısa bir süre sustuktan sonra devam etti: "Madem ki şimdi bir oğlumuz var, artık geleceği düşünmeliyiz. Ama önce sana bilmen gereken bir şeyi söyleyeceğim, zaten

bili yorsun ama yine de söylemek istiyorum: Hep sensiz yaşadım, sensiz oluyorum. En çok korktuğum şey asla savaşta ölmek değil, sensiz olmaktır. Birliklerle sefere çıkarken her zaman senin eksikliğini duyma hissimi yitirmekten korkuyor, bu hissi yitirmemem, hep yanımda olman için bir çare düşünüyordum. Buna bir çare bulamadım. Ama bu özlemimin bir kuşa ya da başka bir hayvana, herhangi bir canlı varlığa dönüşsün, onu seninle bırakayım, hep seninle kalsın diye hayal ediyordum. Bugün anlıyorum ki oğlum işte bu hasretten doğdu ve hep senin yanında olacak.

- Ama ona daha bir ad koymadık. Ne ad vereceğimizi düşündün mü?

- Evet, dedi subay, eğer sen de uygun görüyorsan ona *Kunan* adını vermek istiyorum.

- Kunan!

- Evet.

- Olur elbet. İyi bir ad bu Kunan: "Yarış Tayı"!...

- Evet, güçlü, genç bir yarış atı. Fırtına gibi savrulan kara yelesi, kurşun gibi ağır toynakları olan bir yarış atı.

Togulan bebeğin üzerine eğildi:

- Dinle yavrum, baban sana adını söyleyecek!

Ve Erdene söyledi:

- Senin adın Kunan, anladın mı yavrum? Adın Kunan!

O ânın yoğun coşkusu ile bir süre sustular. Gece sessizdi. Yalnız yakın obalardan birinden bir köpek havlaması ve uzaklardan uzun uzun bir at kişnemesi duyuluyordu: Belki bu at, gecenin ortasında, doğup büyüdüğü dağları, oraların lezzetli, iri otlarını, güneşin, kendi cinslerinin sağrılarını parlatarak doğuşunu hatırlıyordu... Şimdi bir adı olan küçük, küçücük insan ise mışıl mışıl uyuyordu, belki yazgısı da uykudaydı, ama yakında uyanacaktı...

Genç subay, güçlü parmaklarıyla sıvazladığı bıyıklarını bırakarak ve içini çekerek konuşmaya devam etti:

- Ben yalnız çocuğumuzun adını değil, başka bir şey daha düşündüm Togulan: Sen burada onunla kalamazsın.. Anlıyor musun, burada kalamazsın! Bir an önce gitmek gerek.

- Gitmek mi?

- Evet Togulan, ne kadar çabuk davranırsak o kadar iyi olur.

- Elbette ben de düşündüm bunu. Ama nasıl ve nereye? Hem sonra, sen ne olacaksın?

- Beraber gideceğiz.

- Beraber mi? Ama bu mümkün olamaz Erdene!

- Beraber gideceğiz, başka çaresi yok.

- Ne söylediğini iyi düşün, sen bir tümen subayısın!

- Evet, ciddi ciddi düşündüm bunu.

- Nereye kaçar da kurtulursun Büyük Han'ın elinden? Ondan kaçıp kurtulabileceğin hiçbir yer yoktur dünyada, aklını başına topla Erdene!

- Her şeyi ayrıntıları ile düşündüm ben. Sakin sakin dinle beni. İşin başında durum daha elverişliyken, pazarlarında serserilerin dolu olduğu şehirlerde bulunduğumuz zamanlarda kaçabilirdik, kaçmadık. O zaman da söylemiştim sana: Kıyafet değiştirelim, yabancı kılığına girelim, kalabalığın, gezginlerin arasına karışıp dünyanın bir yerlerine gidelim...

- Ama nereye gidebiliriz Erdene? diye inledi Togulan. Dilediğimiz gibi yaşayabileceğimiz neresi var ki? Tanrının elinden kurtulmak Büyük Han'ın elinden kurtulmaktan daha kolay. Biliyorsun, zaten bu yüzden kaçamadık, aşkımız ve korkumuz arasında sırrımızla yaşamaya karar verdik: Sen kelleni vermeden ordudan ayrılamazsın, ben ise mutluluğumu yitirmeden seni bırakıp gidemem! Şimdi de bir yavrumuz var...

Umutsuz, bitkin bir halde bir süre sustular. Sonra Erdene düşüncesini söyledi:

- Bazıları utanılacak davranışları, suçları yüzünden şerefsizce kaçıyor ve ihanetlerinin bedelini ödüyorlar. Biz ise, Tanrı bize bir çocuk verdiği için kaçacağız ve canımızla olsa bile bunun bedeli ödenecektir. En ufak bir umut, bir merhamet bekleyemeyiz. Büyük Han verdiği emri asla kaldırmaz. Kaçmamız gerek. Vakit varken kaçmamız gerek Togulan. Tek çare bu. Hayır, başını öyle sallama, gerçekten başka çıkış yolu yok. Mutluluğun da, mutsuzluğun da kökü birdir: Birine sahip olduk, şimdi ötekini göğüslemeye hazır olalım. Gitmeliyiz.

- Seni anlıyorum Erdene, dedi kadın yavaş bir sesle. Elbette haklısın. Yalnız kendi kendime, ölmenin mi, yaşamanın mı daha iyi olacağını soruyorum. Kendi hayatımdan söz etmiyorum. Seninle çok mutluydum ve kendi kendime şöyle diyordum: Gerekirse hayatımı feda ederim, ama senin bana verdiğini asla öldürtmem. Aptallık mı, akıllılık mı bilemem, ama elim kalkmadı...

- Kendine işkence etmeyi bırak, böyle düşünme! "Yaşamak mı, ölmek mi?" Henüz doğmamış yavruyu feda etmek, kurban etmek istemedik. Ve işte şimdi çocuğumuz var, onun için yaşamamız gerekiyor. Kaçıp kurtulmalı ve yaşamalıyız. Bu çocuğu ikimiz de istedik.

- Kendimi düşünmüyorum Erdene, benim düşündüğüm başka. Söyle bana Erdene, eğer beni cezalandırırlarsa, seni ve oğlunu sağ bırakırlar mı?

- Böyle konuşma Togulan, beni böyle üzme! Mesele de bu zaten. Sen bana asıl kendini nasıl hissettiğini söyle. Yola dayanabilir misin? Bir araba ile gideceksin, Altın da seninle gelecek, o buna hazır. Ben de atla yanınızda gideceğim, gerekirse sizi...

-Ne söylersen yaparız, yeter ki beraber olalım, yanyana olalım...

İkisi birden eğilip bebeğe baktılar ve bir süre yine sessiz kaldılar. Sonra Togulan sordu:

- Altın, ordunun yakında Cayık* nehrine ulaşacağını duymuş birilerinden, doğru mu?

- Evet, iki gün sonra o nehre ulaşacağız, artık çok yaklaştık oraya. Yarından itibaren sulak, çalılık bir bölgeye geleceğiz ki bu da ormana yaklaştığımızı gösteriyor. O zaman Cayık kıyısına da ulaşmış olacağız.

- Büyük bir nehir midir Cayık?

- Evet, İdil'e kadar karşılaşacağımız en büyük nehirdir o.

- Derin mi?

- Hem de nasıl! Hızlı aktığı yerden atlar geçemez, ama kolları daha sığ.

- Demek çok derin ve durgun akışlı?

- Genel olarak ayna gibi düzdür, ama bazı yerleri tehlikeli. Biliyor musun benim çocukluğum o yerlerde geçti. Biz oralıyız. Bütün şarkılarımız da oradan gelir, orayı anlatır ve biz geceleri, ay ışığında söyleriz şarkılarımızı.

- Hatırlıyorum, dedi kadın dalgın gözlerle, bu şarkılardan birini bana söylediğini hatırlıyorum. Onu hiç unutmadım. Sevgilisinden ayrılan genç bir kızın kendini Cayık sularına atarak intihar ettiğini anlatıyordu o şarkı.

- Evet, çok eski bir şarkıdır o.

- Erdene, beyaz ipek üzerine şöyle bir nakış işlemeyi düşünüyorum: Sular çekilmiş, sadece küçük dalgacıklar hâlinde akıyor, kıyısında doğa güzel, kuşlar, kelebekler var, ama genç kız görünmüyor, çünkü o acıya dayanamamış. O acı hikâyesi olan nehri aşan herkes oradan geçerken o hüzünlü şarkıyı hatırlasın, duyar gibi olsun diye işleyeceğim o nakışı.

---

* Cayık nehri: Yayık nehri. Bugün 'Ura!' adıyla bilinen nehir.

- İki gün sonra göreceksin o nehri. Şimdi beni iyi dinle Togulan.. yarın akşam için hazır olmalısın. Benim yedek bir atla geldiğimi görür görmez, hangi saat olursa olsun, beşiği alıp çıkacaksın. Hiç oyalanma. Sizi daha bugünden çok uzaklara götürmek islerdim ama, buraları avuç içi gibi dümdüz, bozkırda saklanacak hiçbir yer yok, üstelik şimdi geceleri dolunay var. Araba ile, görünmeden pek uzağa gidemeyiz. Peşimize düşecek atlılar hemen yakalar bizi. Ama daha ileride, Cayık nehrine yaklaşınca arazi değişiyor, makiler başlıyor. Orada görünmeden gitmek daha kolay olur...

Daha uzun bir süre çadırda oturup konuştular. Bazen susup geleceğin onlara neler hazırladığını, üçünün nasıl bir kadere sürükleneceklerini düşündüler. Az sonra bebek de uyandı: Kımıldamaya, ınga ıngaa sesler çıkarmaya başladı. Togulan onu hemen kucağına aldı, hafifçe yana dönerek göğsüne bastırdı. O güzel göğüslerini nasıl ateşli ateşli öpüyordu Erdene! Ne kadar kaygan, parlak göğüslerdi! Erdene onları içinden yaban ördeğinin yuvarlak göğsüne benzetirdi. Şimdi ise ana göğsü olmanın, süt dolu olmanın yeni rengini almışlardı. Erdene kaçamak bir göz attı karısının memelerine. Heyecanlanmış, ayni zamanda şaşırmıştı. Sonra hiçbir şey söylemeden başını döndürdü. Şu son günlerin uzaması için nelere katlanmazdı ve bu günleri geçirmek ne kadar zordu. Sonunda olan olmuş, doğanın kendi kanunlarına uygun bir süre içinde bir yavruya kavuşmuşlardı: Şimdi o bir baba, Togulan ise bir anne idi. Oğullarını, annesi kendi sütü ile besliyordu. Doğanın kanunu böyleydi. Ottan ot çıkar, canlıdan canlı çıkardı. Bu doğa yasasına, kendi kaprisleriyle yalnız bir adam, yalnız bir kişi karşı çıkıyor, onu durdurmak istiyordu...

Bebek, şapur şupur emiyordu anasının memesini. O güzel ördek göğüslü memeyi emerek karnını doyurmuştu.

- Ne kadar çekiştiriyor, nasıl da zevkli! diye söylendi kadın neşe ile. Çok güçlü, hiç bırakmak istemiyor!...

Sonra, Erdene'ye taş atar gibi devam etti: Gerçekten sana benziyor bizim Kunan, küçük ejderhamız.. benim büyük ejderhamın oğlu! Aa, bak gözlerini açtı, bak Erdene, bak! Gözleri senin gözlerin, burnu, dudaklarıyla tıpkı sen...

- Elbette bana benziyor, elbette, dedi baba Erdene gururla. Ona bakarken birini hatırlıyor, birini tanıyorum...

- Ne demek "birini"? diye şaşırdı Togulan.

- Kendimi yani, beni tabiî!

- Biraz kollarına alsana onu. Hafif, küçücük bir yumuk.. küçük bir tavşan gibi...

Yüzbaşı çocuğu kucağına aldı, ama pek beceriksizdi bu konuda. O güçlü ellerini nasıl kullanacağını, çocuğu nasıl tutacağını bilemiyordu. O savunmasız küçük vücudu büyük bir dikkatle kucakladı, daha doğrusu göğsüne, kalbine yaklaştırdı. Mutluluk içinde gülüyor, o güne kadar bilmediği ve şimdi keşfedip öğrendiği o şefkat duyusu ile yavrusu arasında da bir benzerlik arıyordu. Heyecandan titreyen bir sesle:

- Biliyor musun Togulan, dedi, ellerimde tuttuğum şey bir tavşancık değil de kendi kalbim sanki.

Bebeğin uykusu gelmişti, gözlerini yumdu ve daldı. Şimdi subay, birliğinin bulunduğu yere dönmeliydi.

Sonbahar gecesinin ilerleyen saatlerinde o sevgili çadırdan çıkmak zorunda kalan Yüzbaşı Erdene, başını kaldırıp gökyüzündeki Ay'a baktı. Ay, solgun ışığını Sarı-Özek üzerine yayıyordu. Yüzbaşı dışarı çıkınca kendisini yalnız, yapayalnız hissetti. Oradan hiç ayrılmamayı, Togulan'ın ve oğlunun yanına dönmeyi, ne kadar isterdi.

Uçsuz bucaksız bozkır gecesinden gelen esrarlı sesler onu büyülemişti. Bütün bu insanların kaderlerini Büyük Han'ın amaçlarına bağlamış olmasını pek anlamıyor, daha doğrusu üzücü, tehlikeli buluyordu. Onun Batı'yı fethetmesine hizmet için hayatlarını ortaya koyan bu insanlar güvenlik içinde değillerdi: Her an, her şey, sadece bir çocuğun dünyaya gelmiş olması bile, hayatlarının yok olmasına yeterdi. Kendisini Dünyanın Efendisi'ne bağlayan şey ise doğaya aykırı idi. Bu bağlılık şu anda, karısının, oğlunun ve kendi hayatının selametiyle bağdaşmıyordu. Bundan çıkan tek sonuç da besbelliydi: Kaçmak, uzaklaşmak ve çocuğun hayatını kurtarmak...

Az ileride hizmetçi kadın Altın onu bekliyordu. Sefer heybesinden çıkardığı arpayı ata yedirmekteydi kadın...

- Nasıl, oğlunu gördün mü? dedi Altın neşe ile.

- Gördüm Altın, sağ ol.

- Bir ad verdin mi ona?

- Evet, Kunan adını verdim.

- Kunan, güzel bir ad.

- Evet, Tanrı razı olsun! Bak Altın, şu anda sana söylemem gereken çok önemli bir şey var. Sen benim için bir abla gibisin. Togulan ve bebeğimiz için de Tanrının bize gönderdiği gerçek bir anasın. Sen olmasaydın bu seferde bir arada olamazdık, ayrılık acısına, o dayanılmaz acıya katlanmak zorunda kalırdık. Hatta -kimbilir- birbirimizi bir daha hiç görmemesiye yitirmiş olurduk.. onun için sana minnettarım...

- Seni anlıyorum, dedi Altın, şimdiye kadar görülmemiş, duyulmamış bir maceraya attın kendini!

Arkasına dönüp kulak kabarttıktan sonra devam etti:

- Tanrı yardımcı olsun. Evet, bütün güçlükleri anlıyorum. Sen, yüzbaşı, bu büyük, bu yenilmez orduda, binlerce askerin başına geçen bir kumandan, bir noyan olabilirdin, şan şeref içinde geçirirdin ömrünü. O zaman da

sen ve ben, şu anda olduğu gibi konuşamazdık birbirimizle. Sen bir subaysın, ben ise bir köle. Her şey apaçık. Ama sen kalbinin sesini dinledin ve ayrı bir yol tuttun. Ben atınla ilgilenmek zorundayım. Togulan'a da hizmet edeceğim ve bunun için buradayım. Zaten ona bütün kalbimle bağlanmış bulunuyorum. Güzel, çok iyi bir kız o. Tanrı'nın özenip yarattığı bir kız. Buna inanıyorum... Evet, evet çok, çok güzel bir kız ama benim asıl söylemek istediğim bu değil: Onun ellerinde tılsımlı bir güç var, hüner var. Herkes eline bir yumak ip, bir parça kumaş geçirebilir, ama hiç kimse onun kadar güzel nakış işleyemez, güzel resim yapamaz. Bunu çok iyi biliyorum. Onun işlediği ejderhalar bayrakların üzerinde canlı gibi duruyor, hareket ediyor, onun işlediği yıldızlar gökyüzündeki yıldızlar gibi ışıldıyor. İşte bunun için onda Tanrı vergisi bir yetenek var, diyorum. Tanrı vermiş ona bu eşsiz sanat gücünü, becerisini. Gitmeye karar verirseniz ben de sizinle geleceğim. Kendi başına dayanamaz bu koşturmaya. Daha yeni doğum yaptı!

- İşte asıl konu bu, Altın. Yarın, gece yarısına doğru, harekete hazır olmalısınız. Togulan ve sen, çocuğu alıp arabaya bineceksiniz. Ben de atla yanınızda olacağım. Cayık ırmağının bataklık yerlerine doğru gideceğiz. Sabahleyin epeyce uzaklaşmış, saklanmış olacağız. Peşimize düşecek atlılar bataklıkta izimizi bulamazlar. Daha sonra yolumuza devam edeceğiz.

Biraz sustular. Sonra, Erdene atına binerken, eğilip, Altın'ın kupkuru elini öptü. Tanrı göndermişti bu küçük kadını onlara. Kadın yıllarca Çinliler'in elinde tutsak kalmış, sonra da Cengiz Han'ın kafileleri arasında yaşlanıncaya kadar hizmetçilik yapmıştı. Bir bakıma o, Cengiz Han'ın gürültülü, tantanalı seferine katılan herhangi bir kadından farksızdı. Ama, yeni, tehlikeli bir maceraya atılacakları şu anda tek dayanakları, tek güvenleri olacak-

tı bu kadın. Erdene, bu yolda ondan başka hiç kimseye güvenemeyeceğini çok iyi biliyordu. Bu dünyada, bu yolda ondan başka hiç mi hiç kimseye güvenemezdi! Korkunç naralarla savaşa atılan onbinlerce silahlı askerin arasında, yalnız bu yaşlı kadın onunla beraber, ondan yana olabilirdi. Ve öyle olacaktı.

Gecenin ilerleyen saatinde, alnındaki nişanesi yıldız biçiminde olan Akyıldız adlı atına binen Erdene, uyuyan askerleri uyandırmamak, açık ordugâhta bulunanların ve öteki kafilelerin dikkatini çekmemek için dikkat ediyor, yavaş yavaş giderken yarını düşünüyor ve yeni doğan masum yavrusuna yardım etmesi için Tanrı'ya dua ediyordu. Aslında her doğan çocuk Tanrı'nın iradesine, buyruğuna bir işaretti. Buna göre, bir gün insan görünümünde Tanrı'nın kendisi de görünecek ve insanın nasıl olması gerektiğini gösterecekti. Ama Tanrı, 'GÖK' idi, bir Gök-Tengri idi. Ulaşılmaz, ucu bucağı olmayan Gök! Herkesin yazgısını yalnız o belirler, kimin doğacağını, kimin yaşayacağını yalnız o bilirdi.

Atının üzerinde yavaş yavaş ilerleyen Yüzbaşı Erdene, bakışıyla yıldızlı gökyüzünü tümüyle kucaklamaya çalışıyor, can ve gönülden dua ediyor, Gök'ten yazgısının ne olduğunu soruyordu. Ama Gök susuyordu. Yalnız, iyice yükselen Ay, mora çalan ışığını, belli belirsiz, Sarı-Özek bozkırına yaymaya devam ediyordu: Gecenin sırlarına ve derin uykulara gömülmüş bulunan bozkırlara...

*

Sabahleyin davullar yine gümbür gümbür çalmaya başladı: Kalkın, silahlanın, atları eyerleyin, arabaları yükleyin, harekete hazırlanın!.. diyordu davullar. Büyük Han'ın, yenilmez güçteki Han'ın uyarısıyla, bozkırların armadası yola koyulmuştu.

Batı seferine çıkışlarının onyedinci günü idi. Sarı-Özek bozkırlarının büyük bir bölümü, aşılması en zor bölümü, şimdi gerilerde kalmıştı. Bir, bilemediniz iki gün sonra, Cayık ırmağının suladığı topraklar çıkacaktı karşılarına. Sonra yol onları İdil'e kadar götürecekti. Dünyayı 'Batı' ve 'Doğu' olarak ikiye ayıran işte bu büyük İdil ırmağı idi.

Ayni düzenle ilerliyorlardı: En önde, güçlü yağız atlarıyla sancaktarlar; sonra, belli bir mesafeden kezekul ve maiyetinin izlediği Cengiz Han geliyordu. Ak yeleli, kara kuyruklu, rahvan yürüyüşlü sevgili atı Kuba, düzgün bir tempo ile devam ediyordu yoluna. Ve Cengiz Han, arada bir kimseye belli etmeden gökyüzüne bakıyor, gururlanıyor, içten içe coşuyordu: Ayrılmaz yoldaşı küçük beyaz bulut hep oradaydı. O nereye giderse o da oraya geliyordu. Karada ise, onun büyük ordusunu oluşturan, silahlı silahsız insan seli Batı'ya, Batı ufuklarına doğru bir lav gibi akıyor, akıyordu. Hava, kuduran bir denizin uğultularıyla doluyordu sanki. İnsanlardan oluşan bu lav, sayısız atlar, sayısız konvoylar, silahlar, malzemeler, sürüler, onun gücünün somut örneğiydi ve onun tutkusundan doğmuş, onun amacına yöneltilmişti. Eyerin üzerinde gururla oturduğu o anda yalnız bir şey düşünüyordu ve basit bir ölümlünün aklına pek nadir gelen bir düşünceydi bu: Dünyaya tek başına egemen olmaktı düşündüğü. Gelecekte yeryüzünün en kudretlisi, tek gücü olacak, yüzyıllar yüzyıllar süren bir gücü yerleştirecekti ve bu aşılmaz güç o öldükten sonra da devam edecekti. Öldükten sonra da o yönetecekti dünyayı! Nasıl olacaktı bu? Vakit geçirmeden en büyük, en sağlam kayalarla bir anıt diktirecek, buyruklarını o taşlara yazdıracaktı. Bu kaya-anıtlar yeryüzünde dimdik durdukça Dünya ona itaat edecekti. O anda Büyük Han'ın düşündüğü bunlardı işte. Bengitaşlar diktirip üzerine fikirlerini kazıtınca ölümsüz-

lüğe kavuşmuş olacaktı. Bunu, büyük bengitaşlarla yüzyıllar ve yüzyıllarca yaşamak fikrini hiç aklından çıkaramıyordu. Bu ebedî anıt-kayaları bu kış idil kıyılarında bir yere diktirmeye karar verdi. İdil kıyısına varıp nehrin iyice donması için bekleyecekleri günlerde kurultayı toplayacaktı. Bilgelere, bütün bilim adamlarına ve din adamlarına ebedî kudret, ebedî egemenlik için, herkesin hayran kalacağı fikirlerini açıklayacaktı. Sonra, bu fikirlerin anıt-kayalara kazınmasını emredecekti. Bu sözler, tarihin akışını değiştirecek ve dünyayı onun peşinden, onun izinden götürecekti. Kararı buydu, sefer amacı buydu: Her yaratık bu amaç için çalışacak, karşı çıkanlar, katılmayanlar ölecekti.

Bu coşkuyla, bu ilhamla yine bir şiir yazmaya başladı zihninde:

Gece yıldızının alnına asacağım
İmparatorluğumun tacını...
Yoldaki karınca bile kurtulamayacak
Atlarımın nalları altında ezilmekten...
Soyumdan gelen mirasçılarım
Kudretin değerini anlayacaklar
Ve bana minnet duyacaklar
Yorgun atımın sırtından
Tarihin ağır yükünü indirecekler...

İşte tam o gün, öğleden sonra, levazım işlerinde çalışanların oluşturduğu konvoyda bulunan bir kadının, onun yüce emirlerine karşı gelerek bir çocuk doğurduğu haberini verdiler Büyük Han'a. Doğan çocuğun babası bilinmiyordu. Keptekul (hafiye) Arasan getirmişti haberi. Gözleri fıldır fıldır dönen kırmızı yanaklı bu Arasan, yorulmak bilmeyen bir keptekul idi. Bu defa da o olmuştu gizli haberi ilk getiren. "Benim görevim, olayları olduğu gibi sana duyurmaktır Yüce Hanım, çünkü sen bu

konuda herkese kesin emir vermiştin" diyordu Arasan. Şişman olduğu için biraz soluk soluğa konuşuyordu. Öte yandan, rüzgâra rağmen sesinin duyulmasını sağlamak için Büyük Han'a iyice sokulmuş, üzengi üzengiye koşturuyordu atını onun yanında.

Cengiz Han neden söz ettiğini birdenbire anlayamadı ve bu yüzden de hemen bir cevap vermedi. Emir emirdi, bütün buyrukları yerine getirilirdi. Ama bu haberin onu hayal kırıklığına uğratacağını, bu derece etkileyeceğini, uzun zaman bu etkinin altında kalacağını içinden kabul etmek istemiyordu. Bu haber onu yaralamıştı. Canı sıkılmış, atını hızlandırmıştı. Şimdi samur kürkünün etekleri, ürken ve havalanmak isteyen bir kuşun kanatlan gibi iki yana savruluyordu. Haberci Arasan da peşinden geliyor ve çok güç bir durumda bulunuyordu. Bazen atının gemini çekip, Han'ı kızdırmamak için biraz geride kalıyor, bazen de üzengisi onun üzengisine değecek kadar sokulup emrini işitmek istiyordu. Büyük Han'ın bu kadar sessiz kalışına, bir emir vermeyişine de çok şaşırmıştı doğrusu. İki kelimeden ibaret bir emirdi onun beklediği: "Cezasını verin!" demesi yetecekti. Niye vermiyordu bu emri? Büyük Han'ın emrine karşı geldiği için hemen oracıkta kadını ve piçini öldürüverirlerdi. Başkalarına ibret olsun diye onu bir keçeye sarar, boğarlardı. Böylece bu iş biterdi.

Büyük Han başını sert bir şekilde çevirerek baktı. Keptekul irkilmiş, üzengi üzerinde doğrulmuştu.

- Bu kancığın gebe kaldığını doğum yapmadan önce farkeden olmadı mı? Yoksa farkeden oldu da bana mı bildirilmedi?!

Arasan dili dolana dolana bir açıklama yapmaya çalıştı ama Cengiz Han sert bir çıkışla susturdu onu:

- Kapa çeneni!

Bir süre sonra kılıç gibi keskin bir sesle yine sordu:

- Kocası yoksa, kafilede ne iş yapıyordu? Aşçı mıydı, ineklere mi bakıyordu?

Çocuğu doğuranın kendi sancaklarının süsünü, Hanlık simgelerini işleyen kadın olduğunu öğrenince büsbütün şaşırdı. O güne kadar sancakları kimin biçtiğini, kimin diktiğini ve işlediğini hiç düşünmemişti. Çizmelerini kimin yaptığını, içinde rahat rahat yatıp uyuduğu kubbeli çadırları kimin, kimlerin kurduğunu da hiç düşünmemişti. Böyle önemsiz işler hiç dikkatini çekmemişti. Hem niçin düşünecekti ki? Sancaklar onun önünde, birliklerinin önünde her zaman bulunuyor, dalgalanıyordu. Daha o yerine varmadan, ocak ateşleri gibi sancaklar da hazır olmuyor muydu? Savaşta olsun, şölende olsun, dalgalanıp duruyorlardı olmaları gereken yerde. Ve şimdi de, yağız atlar üzerindeki çevik bayraktarların ellerinde dalgalanıp ona yol açmıyorlar mıydı? Batı ülkelerine saldıracak, bu sancakları orada dalgalandıracak, yabancıların bayraklarını çiğneyip geçecekti. Bu, böyle olacaktı. Hiçbir şey ve hiç kimse yoluna çıkamaz, ona karşı gelemezdi. Ve, dünyayı fethe çıktığı bu seferde, en küçük itaatsizliğin cezası ölümdü! Birinin hepsine hükmedebilmesi için en güçlü silah, kudretli olmanın birinci şartı, ceza idi.

Şimdi haberini aldığı olayda tek suçlu sancak işleyen bu kadın olamazdı. Ordu ya da sivil alayın içinde elbette bir suçlu daha vardı! Ama kimdi?

O andan itibaren Cengiz Han'ın yüzüne kara bir bulut çöktü. Yüzünün hatları gerildi, kırpışmayan gözlerinde bakışları ağırlaştı. Rüzgâra göğüs gerer gibi eyerin üzerinde daha da dikleşti. O sırada tekmil vermek için, âcil durumları bildirmek için yanına gelenlerin hiçbiri onun bu hâlinin, bu hiddetinin basit bir kadının itaatsizliğinden, buyruğuna karşı gelmiş olmasından ileri gelmediğini anlayamazdı. Asıl sebebin, içindeki bir yaranın deşilmesi, eski bir acı olayı hatırlaması olduğunu bilemezdi.

Gençliğinde, henüz Temuçin adlı bir yetim iken, hiç kimsenin, hatta kendisinin bile bir gün onun dünyaya hükmedeceğini aklına bile getirmediği bir zamanda başından geçen bir olayı hatırlamıştı Cengiz Han. O yaşlarda iken başından geçen utanç verici bir olay idi hatırladığı: Çocukluğundan beri ona vaadedilen genç karısı Börte ile balaylarını yaşarlarken, komşu kabile olan Merkitler'in baskınına uğramış ve Merkitler onun güzel karısını kaçırmışlardı. Karısını Merkitler'in elinden kurtarmak için çok uğraşmış, günler geçmiş, geceler geçmişti. Bugün bile, binlerce ve binlerce askerden oluşan karşı durulmaz bir ordu ile Batı'yı fethe giderken, geçmişi silip her şeyi unutmak için dünya imparatorluğunun tacını giymek, adını sonsuza kadar yaşatmak üzere bu seferi gerçekleştirirken bile, o acılı günleri saymak, düşünmek gücünü bulamıyordu kendisinde...

Şimdi çok geride kalan o uğursuz gecede, o sefil Merkitler, üç gün süren çok kanlı bir savaştan sonra, o korkunç direniş karşısında tutunamayacaklarını anlayarak ve sürülerini de bırakarak dağılmış, kaçmak zorunda kalmışlardı. Temuçin o zaman öc almak için and içmişti. Bugün de çok iyi hatırlıyordu o öc alma andını:

Savaşa gidiyorum...
Sancağımı şehitlerin, kurbanların kanlarıyla suladım.
Öküz gönünden gerilmiş davulumu
Gümbür gümbür çaldım yeri göğü sarsarak.
Ve kara yeleli savaş atıma bindim.
Hafif zırhımı giydim,
İki ağzı keskin kılıcımı kuşandım.
Ölesiye, kıyasıya savaşacağım Merkitler'le,
Beşikteki bebeklerine kadar tekini sağ bırakmayacağım,
Yeryüzünü temizleyeceğim onlardan...

Bu korkunç andın yapıldığı, çığlıklarla iniltilerle yankılanan o gece, kaçan düşman savaşçılarının arasında üstü kapalı bir araba da vardı. Bütün güçlerini kullanarak kaçırıyorlardı bu arabayı. Temuçin ise bir o yana, bir bu yana koşarak bağırıyordu: "Börte! Börtee! Neredesin Börte!?" Kaçırılan arabaya bir hayli zaman sonra yetiştiler ve adamları arabanın sürücüsünü hemen orada öldürdüler. O zaman Börte'nin sesi duyuldu: "Buradayım! Ben Börte'yim!" dedi ve arabadan atlayıp indi. Alaca karanlıkta sevgililer birbirlerine koştular, kucaklaştılar. Sağ salim idi Börte. Ama o anda Temuçin, yüreğine inen darbe gibi, yabancı bir koku hissetti karısının boynunda. Kuşkusuz, tütün çiğneyen bir adamın bıyıklarına sinmiş bir koku idi bu. Ve bu koku, genç karısının beyaz, parlak ve kaygan boynuna da sinmişti. Temuçin'in içi ürperdi, dudaklarını kanatırcasına ısırdı hiddetinden. Onların çevresinde savaşanlar yakaladıklarını öldürmeye, boğazlamaya devam ediyorlardı.

O andan itibaren Temuçin dövüşe katılmadı. Karısını arabaya bindirdi ve geri döndü. Aklına gelen ve içini köz köz yakan sözleri söylememek için kendini zor tuttu. Sonra bu kuşku hayatı boyunca içini kemirdi durdu. Düşman eline düşmüş olması karısının suçu değildi ama yine de o kuşku yiyip bitiriyordu onu... Karısı sağ kalmasının bedelini nasıl ödemişti? Çünkü, kılına bile dokunmamışlar, canını yakmamışlardı. Hiçbir acı çekmediği, işkence görmediği belliydi. Ama bu kuşku içinde kaldı. Hiçbir zaman bu olaydan tek kelime bile etmediler.

Pek az Merkit kılıçtan kurtulabilmişti. Kurtulabilenler çok uzak yerlere, başka ülkelere gitmiş, çoban ya da hizmetçi, başka bir deyişle köle olmuşlardı. Hiçbir tehdit, hiçbir tehlike gelemezdi artık onlardan. Ama bunlar, Temuçin'in (Cengiz Han olduktan sonra da) kendilerine karşı asla yatışmayan bir kin güttüğünü bilmiyorlardı.

Başkaları da bilmiyordu. Sonunda bütün Merkitler'i yok etti. Oysa bunların, kendi aşiretlerinden insanların Börte'yi kaçırması olayı ile en ufak bir ilgileri yoktu.

Sonraki yıllarda Cengiz Han'ın üç karısı daha oldu. Ama ilk karısının başına gelen o olayı asla unutmadı, o acısı hiç dinmedi, o onulmaz yarası hiç kapanmadı, ama onun bu acıyla yaşadığını da kimseler bilemedi. Börte ilk çocuğu Cuci'yi dünyaya getirdiği zaman, bu çocuğun kendisinden olabileceği gibi başka bir erkekten de olabileceğini düşünmekten kendini alamadı. Belki bilinmeyen birinin çocuğu idi bu ve bilinmez olarak kalacaktı. Ve o bilinmez kişi de onun şerefine silinmez bir leke çalmış olabilirdi. Ömrü boyunca bu kuşkuyu, bu huzursuzluğu duyacaktı.

İşte şimdi, ordunun levazım alayında bulunan bir kadının doğurduğu bu çocuğun babası da belli değildi. Cengiz Han'la en ufak bir ilişkisi de yoktu olayın. Ama çocuğun babasını bilmemek, içinden atamadığı kendi kuşkusundan dolayı, kanını kaynatmaya, tepesini attırmaya yetmişti.

Bazen küçük bir olay, insanı, o olayın hemen bir saniye öncesine kadar her şeyi berrak görüp her şeyin mükemmel olduğunu düşünürken, birdenbire allak-bullak etmeye yeterdi. O kötü haberi alan Cengiz Han da bir anda allak-bullak olmuştu. Görünüşte, değişen bir şey yoktu. Yağız atlara binmiş sancaktarlar yolu açıyor, ejderhalı sancak rüzgârda hışır hışır dalgalanıyor, muhafız birliğini oluşturan beş yüz kadar kezekul her zamanki gibi onu izleyip gözlüyor, sadık ve güzel atı Kuba rahvan yürüyüşüne devam ediyordu. Ve, sayısız askerden, sayısız konvoylardan oluşan heybetli ordu, gözalabildiğine bozkırı kaplayan büyük ordu, Batı'ya doğru akıyor, akıyordu... Bu insan selinin üzerinde, Cengiz Han'ın tam tepesinde, onun 'Gök-Tengri' tarafından korunduğunu

gösteren o küçük beyaz bulut da süzülüp ilerliyordu onunla beraber.

Görünüşte her şey evvelce olduğu gibiydi. Ama yine de bir şey olmuş, sanki dünya yerinden oynamıştı: Büyük Han'ın gazabını gittikçe arttıran bir şey! Buyruğuna bir karşı çıkan olmuştu, biri çıkıp kendi biyolojik zevkini onun kutsal amacından üstün tutmuştu, apaçık emirlerine karşı gelmişti. Atlı savaşçılarından biri, kayıtsız şartsız kendisine itaat etmek yerine bir kadınla sevişmeyi yeğ tutmuştu. O sefil kadın da onun kesin emrini çiğnemişti! -Ya ondan başka sancakları, bayrakları işleyebilecek biri yoksa!?- Kafilelerdeki bütün kadınlar onun kesin, açık izni olmadan böyle bir şeye cüret edemezken, o nasıl emrine karşı Çıkar da çocuk getirirdi dünyaya!

Bu düşünceler, yabani otlar gibi, insan ayağı basmamış vahşi ormanlar gibi büyüyordu kafasında. Bakışları kinle dolup taşıyordu. Olayın o kadar önemli olmadığını anlasa da, içindeki başka bir ses, daha güçlü ve daha buyurucu bir ses, o iki suçlunun herkese ibret olacak şekilde cezalandırılmalarını emrediyordu ona. Ve içindeki bu ses, kafasındaki başka düşünceleri yavaş yavaş boğuyordu.

Yorulmak bilmeyen ve sabahtan beri hızını kesmeyen Kuba bile, sırtındaki yükün anlaşılmaz şekilde ağırlaştığını hisseder gibiydi. Yorulmak nedir bilmeyen, en ufak bir uyarıda ok gibi fırlayan bu hayvan hayatında ilk kez köpükler içinde kalmıştı.

Cengiz Han, tehdit dolu bir sessizlik içinde devam ediyordu yoluna. Görünüşte, Batıyı fethe çıkan bozkırların görkemli ordusunun yürüyüşünü aksatacak hiçbir şey yoktu. Dünyayı fethetmesine bir engel de yoktu. Ama yine de bir şey olmuştu: Kaya gibi, dağ gibi güçlü buyruğundan, küçük, küçücük bir çakıltaşı kopmuştu. İşte bu olay rahat-huzur vermiyordu ona. Tırnağına batan bir

kıymık gibi canını yakıyor, yolda hep bunu, yalnız bunu düşünüyor ve çevresindekilere gittikçe artan bir kızgınlıkla soru soruyordu içinden: "Nasıl olurdu da kadın doğum yaptıktan sonra haber verirlerdi bu olayı? Daha önce niye görmemişlerdi? Kör müydü gözleri? O kadar zor muydu bir kadının hamile olduğunu anlamak? O zaman bu kızışmış kancığı cehenneme atmak çok daha kolay olurdu, her şey olup biterdi. Ama şimdi..." Haberi aldıktan sonra o kadının bulunduğu alaydan sorumlu olanı yanına çağırttı. Ve ona, mızrak gibi batan sözlerle, böyle bir şeyin çocuk dünyaya gelinceye kadar nasıl gizli kalabildiğini, nasıl olup da doğan çocuğun bağırmasını kimsenin duymadığını sordu. Noyan'ın cevabı pek tatmin edici değildi. Togulan adındaki sancak makasçısı ve nakışçısı bu kadının ayrı bir çadırda ve öbür çadırların uzağında oturduğunu, her zaman çok işi olduğu için kimseyle görüşmediğini, kendisine hizmet için bir kadın köle verildiğini söyledi. İş için çadırına giden insanların da onu hep bir yığın kumaşın arasına gömülüp otururken gördüğünü anlattı. Bu kumaşlar, sancakların, bayrakların yapıldığı kumaşlardı. Onu öyle görenler, daha güzel görünmek için o ipek kumaşlara büründüğünü sanmışlardı. Bundan dolayı kimse şüphelenmemişti ondan. Çocuğun babasını bilmiyorlardı, kadın henüz sorguya çekilmemişti. Köle de hiçbir şeyden haberi olmadığını söylüyordu...

Cengiz Han, bu olayın onu doğrudan doğruya ilgilendirecek kadar önemli olmadığını, bu tavrın kendisine yakışmayacağını acı acı hissediyordu ama, çocuk doğurmayı yasaklayan buyruğunu kesin bir dille kendisi bildirmişti. Bunu bilen rütbeliler de kendi kellelerini kaybetmekten korktukları için Han'larına bütün bildiklerini anlatmakta birbirleriyle yarışıyorlardı. Şimdi o, Büyük Han, kendi emirlerinin tutsağı olmuştu. Bu durumda ceza kaçınılmazdı...

*
* *

Yüzbaşı Erdene acelesi olan bir durumu kumandana bildirmek için kamp yerinden ayrıldığı zaman vakit geceyarısına yaklaşıyordu. Aslında bu bir bahane idi. O gece sevgili karısıyla kaçacaklardı. Cengiz Han'ın her şeyi öğrendiğinden haberi yoktu henüz. Artık kaçamayacaklarını bilmiyordu.

Yedek atını bir av köpeği gibi ipinden tutup götürüyordu. Kamp yerini dolanıp geçmiş, Togulan'ın bulunduğu çadıra yaklaşmıştı. Burada, noyanın çıkardığı devriyeler tarafından görülmemesi için durmadan dua ediyordu içinden. En acımasız, en tehlikeli devriye idi oralara bakan noyanın devriyesi. Askerlerden birini çok kımız içtiği için sarhoş olmuş görseler, onu bir at gibi arabaya koşar ve kamçıyı sırtında şaklatarak arabayı çektirirlerdi...

Nöbet yerini terkedip kaçan Erdene, yakalanırsa ölüm cezasına çarptırılacağını biliyordu. Onu ya asarlardı ya da keçeye sararak boğarlardı. Artık tek kurtuluş yolu kaçmak, kaçmayı başarmak, başka ülkelere gitmekti.

Bozkırda o gece de ay ışıl ışıldı. Her tarafta konaklama yerleri, sürüler ve ocak başına uzanıp yatmış savaşçılar görünüyordu. Bu kalabalıkta, bu kadar çok konvoyun bulunduğu yerde kimin nereye gittiğiyle kim ilgilenirdi? Erdene işte buna güveniyordu. Talihi tersine dönmeseydi, Togulan'ı ve oğullarını da alarak pekâlâ kurtulabilirdi...

Zanaatçıların konakladığı yere yaklaşır yaklaşmaz bir terslik, bir felâket olduğunu anladı. En kenardaki çadırın yanında büyük bir ateş yanıyor ve çevreyi aydınlatıyordu. On kadar atlı yasavul, atlarıyla ocak başında dolanıp bağıra bağıra konuşuyorlardı. Üç tanesi de oradaki bir arabayı koşuyordu. Onun kaçmak için almayı düşündüğü araba idi bu. Sonra, yasavulların Togulan'ı çadırdan çı-

kardıklarını gördü. Çocuk kucağındaydı kadının. Kadın yanan ateşin yanından geçerken yüzünün bembeyaz, korkular içinde olduğunu, yavruyu kürkünün içinde sımsıkı tuttuğunu farketti. Besbelli yasavullar sorguya çekiyordu onu. Erdene'nin kulağına kadar geliyordu yasavulların bağırmaları: "Cevap ver kaltak! Cevap ver orospu!..." Sonra Altın'ın bağırması duyuldu. Ondan başkasına ait olamazdı o kadın sesi. Kadın bağıra bağıra söylüyordu: "Ben ne bileyim? Niye dövüyorsunuz beni? Bu çocuğu kimden edindiğini nasıl bilebilirim ben? Bugün olmuş, bozkırda olmuş bir şey değil ki bu! Çocuğun yeni doğduğunu biliyorsunuz.. bunun en az dokuz ay önce olduğunu anlamıyor musunuz? Ben nasıl bilebilirim onun ne zaman ve kiminle yattığını? Niçin dövüyorsunuz beni? Ona niye işkence yapıyorsunuz? Bebeği olduğunu görüyorsunuz! Size az mı hizmet etti bu kadın? Savaşa giderken taşıdığınız sancakları yapan, işleyen o değil mi? Niye dövüyorsunuz onu şimdi?..."

Zavallı Altın! Atların toynakları altında ezilmiş bir ot gibiydi. Yüzbaşı Erdene bile karışmaya cesaret edemezse o ne yapabilirdi? Hem silahlı on yasavula karşı Erdene ne yapabilirdi ki? Belki bir ikisini öldürür ama o da can verirdi sonunda. Bu neye yarardı? Yasavullar hep böyle yaparlardı. Avlarının üzerine atılıp onu kana boğmak, parça parça etmek için fırsat kollarlardı.

Erdene, Togulan ve çocuğunu arabaya bindirdiklerini, Altın'ı da arabaya attıklarını ve gecenin karanlığında alıp bir yerlere götürdüklerini gördü.

Araba hareket edince atlı yasavullar da çekilip gittiler. Hareketsizlik ve sessizlik çöktü ortalığa. Ancak o zaman tâ uzaklardan köpek havlamaları, at kişnemeleri ve ordugâhtan da bazı koyun melemeleri duyuldu.

Togulan'ın çadırının yanındaki ateş sönüyordu. Soğuk, aldırışsız yıldızlar, şimdi bomboş olan o düzlüğün üzerinde sessizce ışıldıyordu.

Rüyadaymış gibi, uyur-gezer gibi yürüyen Erdene'nin eli yedek atın yularına dokundu. Hiç farkında olmadan atın gemini de çıkardı ve gem hayvanın ayaklan dibine şangırdayarak düştü. Şimdi Erdene kendi nefes alışını da duyuyordu. Gittikçe zayıflıyor, zorlaşıyordu solumaları. Yedek atın sağrısına avucunun içiyle hafifçe vuracak gücü ancak buldu kendisinde. Artık ne yararı olabilirdi bu hayvanın ona? Serbest kalan at hafif tırısa kalkarak en yakındaki cinslerinin yanına gitti. Bundan sonra Erdene, nereye gittiğini, niçin gittiğini bilmeden bozkırda yürümeye başladı. Sadık atı olan yıldız nişaneli Akyıldız da peşinden geliyordu. Nice savaşlardan sağ-salim çıkarmıştı Erdene'yi. Ama işte bugün onun sevgili karısını ve sevgili çocuklarını kaçırıp kurtaramamıştı kötü talihlerinin pençesinden.

Erdene görmeden yürüyordu. Gözleri yaşla doluydu. Yaşlar gözünden boşanıp yanaklarına, sonra sakalına kadar akıyordu. Ay ışığı, çöken, titreyen omuzlarına bir önden vuruyordu bir arkadan. Döne dolaşa gidiyordu. Amaçsızdı. Sürüden kovulmuş bir hayvan gibi artık yapayalnız kalmıştı dünyada: Yaşa yaşayabilirsen! Yaşayamazsan öl! Başka hiçbir çıkış yolu yok. Yapacağı ne kalmıştı ki? Nereye gidebilirdi? Karnına ya da acıdan kıvranan kalbine bir hançer saplayarak hayatına son verir, bu kâbus da sona ererdi. Ya da kaçar, yok olup giderdi bir yerlere...

Sendeleye sendeleye giderken düştü. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak karnı üstünde sürünmeye başladı. Tırnaklarını yere batırıyor, taşlar avuçlarını sıyırıyor, ama toprak ona bir yer açmıyor, bir yer vermiyordu. Dizleri üzerinde doğruldu. Elini kemerinin altındaki hançere uzattı...

Issız bozkırda sessizlik ve yıldızlar hüküm sürüyordu. Yalnız sadık atı Akyıldız vardı yanıbaşında. Hayvanın derisi ay ışığında parlıyor, pofur pofur soluyarak peşinden geliyor, sahibinin emirlerini bekliyordu...

•
• •

O sabah, küçük bir tepenin üzerinde, bütün birlikler için "toplan!" davulları vurmaya başladı. Öküz gönü gerilerek yapılan bu davulların sesinden yer-gök inliyordu. Tuzağa düşmüş vahşi hayvanların kükremesi gibi gümbürdüyordu davullar. Herkesin sancak nakışçısı olarak tanıdığı, adını kimsenin bilmediği çocuk doğuran o sefih kadın ölüm cezasına çarptırılacaktı ve onun için toplanıyorlardı.

Bu şamanist gürültü-patırtı arasında atlılar toplandı ve bir yarım daire oluşturdular. Süvariler bir gösteriye gider gibi silahlıydılar. Nöbetçiler birbiri ardına dizilmişlerdi. Çadırlarla, başka eşyalarla yüklü arabaların üzerine de savaşçı olmayanlar, zanaatçılar ve kadın-erkek bütün yardımcılar doluşmuştu. Hepsi genç, doğurtma ve doğurma çağında olan insanlardı. Bu açık yargılama, bu aleni ceza, onlara ibret olsun diye 'toplan' davulları çalmıştı. Büyük Han'ın emrinden dışarı çıkan herkes bunu hayatıyla öderdi. İşte bunu görüp anlasınlardı...

Tepenin üzerinde davullar gümbürdemeye devam ediyor, insanın kanını damarlarında donduran bir korku salıyordu ortalığa. Bu durumda, daha başından Cengiz Han'ın emriyle yapılacak olanı, verilecek cezayı kabul etmiş oluyorlardı.

Cengiz Han'ın altın yaldızlı tahtırevanı o kızıl tepeye getirildiği zaman davullar hâlâ vuruyordu. Bu itaatsiz, tehlikeli ve çocuğun babasını bildirmeyen kadının ceza-

sını o verecekti. Cengiz Han'ın tahtı, günün ilk ışınlarında yüzen, ateş püsküren ejderhalarıyla rüzgârda dalgalanan bayrakların arasında bir yere kondu. Ateş püsküren ve atılmaya hazır gibi duran ejderhalar Büyük Han'ı simgeliyordu. Ama Cengiz Han, onları işleyen ellerin ilhamı kendisinden almadığını, daha korkusuz, daha coşkulu başka bir ejderhadan aldığını onun kollarına atıldığını o güne kadar bilememişti. Orada bulunanlardan hiçbiri, kadının çocuk doğurduğu için değil de, asıl bu tutumu, ejderhaları işlerken Han'dan esinlenmeyişi yüzünden yargılanıp idam edileceğini anlamıyordu.

Ve o an yaklaşıyordu. Davulların gümbürtüsü azalmaya başlamıştı. Gümbürdemeler yavaşladı, yavaşladı ve sonra, o korkunç bekleyişteki havayı, zamanın eriyip dağıldığı ve öldüğü o atmosferdeki gerginliği daha da arttırarak iyice azaldı. Sonra, idam hükmünün yerine getirileceği sırada, yıldırımlar gibi, kulakları delerek yeniden gürleyecek, orada bulunan herkesi, kör bir öc alma duygusu ile coşturacak, sarhoş hâle getirilen vicdanlarda, bu cezanın kendilerine değil de bir başkasına verilmiş olmasının gizli ve vahşi sevinci yaşanacaktı...

Davulların gürlemesi şimdi sadece bir mırıltı idi. Toplanan kalabalık, heyecanlı, gergin bir bekleyiş içindeydi ve atlar bile şaşkınlıktan donup kalmışlardı. Cengiz Han'ın yüzü taş kesilmişti. Dudaklarını sıkmış, kırpışmayan daracık gözleriyle yılan gibi soğuk bakıyordu.

Sancakları işleyen kadın Togulan, en yakında bulunan çadırdan çekilip çıkarılınca davullar sustu. Güçlü kuvvetli adamlar, onu, bir çift atın koşulduğu bir arabaya bindirdiler. Genç ve karanlık yüzlü bir yasavul onu, ayakta tutuyordu araba ile getirilirken.

İnsanlar, özellikle kadınlar fısıldaşmaya başladılar, "İşte nakışçı kadın! Sefih yaratık! Sokak kadını! Oysa bu yaşta, bu güzelliğiyle bir noyanın ikinci ya da üçüncü

kansı olabilirdi pekâlâ! Bir ihtiyarın karısı da olabilirdi ve bu felâket gelmezdi başına. Akılsız kadın! Gidip bir sevgili buldu ve piçini doğurdu! Utanmaz! Büyük Han'ın yüzüne tükürmüş oldu bu davranışıyla. Şimdi cezasını çeksin bakalım! Onu bir devenin hörgüçlerine bağlayarak asacaklar! Artık hiç, hiç gülmeyecek yosma!..."

Kalabalığın bu acımasız suçlaması öküz gönünden yapılmış ve hafif, seyrek vuruşlarla tekrar gürlemeye başlayan davulların sesine karışıp gidiyordu. Davulcuların davul çalmaktan başka görevleri yoktu. İnsanları sağır edecek, sersemletecek kadar hızlı ve sürekli çalmaktı onların görevi. Böylece, sonunda yargılanacak kişiye karşı Han'da bile nefret uyandırmış olurlardı.

Kafilelerdeki kadınlar vahşi bir zevk duyarak bağırdılar:

- Bakın, bakın! Köle kadın çocuğu getiriyor!

Gelen, Altın idi. Bebeği kundağa sarıp sarmalamıştı. Cellat görünüşlü bir yasavul da onunla birlikte yürüyordu. Kadın iyice çökmüş, ürkek gözlerle etrafa bakıyor ve Togulan'ın bindirildiği arabada, mahkûmun suç kanıtı olan yavrusu kucağında, yaya yürüyordu.

Mahkûm annenin idamından önce suçlular böylece halka gösterilmiş oluyordu. Togulan artık hiçbir ümit kalmadığını, bir af ve merhametin sözkonusu olamayacağını anlamıştı.

Halka göstermek için arabaya bindirilmeden önce bulunduğu çadırda, bebeğini son bir kez emzirmek fırsatını bulmuştu. Hiçbir şeyden haberi olmayan masum çocuk, davulların sesiyle sersemleyip yarı uyur hâle gelmişti. Davul sesleri azalınca annesinin memesine iştahla yapışmış, doya doya emmişti ve şimdi Altın'ın kucağındaydı. Altın ağlamaktan sarsıla sarsıla yürüyor, sesi duyulmasın diye de bir eliyle ağzını kapatıyordu. Togulan arabaya binmeden birkaç dakika önce aralarında fısıldaşarak ko-

nuşabilmişlerdi. Anne, bebeğin ağzını bir memesinden alıp öbür memesine verirken sormuştu:

- O nerede?

Bunu sorarken kendisinin bilmediği bir şeyi Altın'ın da bilemeyeceğini anlıyordu ama yine de sormuştu.

- Bilmiyorum, dedi Altın gözyaşları arasında, ama uzaklarda, çok uzaklarda olduğunu sanıyorum.

- Ah, keşki dediğin gibi olsa!...

Altın da 'keşki' der gibi başını salladı.

İkisinin de düşünceleri birdi: Tanrı yardım etse de Erdene uzaklara kaçıp kurtulabilse!

Böyle konuşurlarken dışarıdan sesler gelmişti:

- Haydi, çıkarın onları dışarı!

Nakışçı kadın son bir kez bebeğini bağrına bastı, onun tatlı kokusunu derin derin içine çekti ve sonra elleri litreye titreye Altın'ın kucağına verdi:

- Yaşadığı sürece ona iyi bak...

- Söylemene gerek var mı! dedi Altın, sonra da gözyaşlarını seller gibi akıtarak, umutsuzca, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Yasavullar onları çadırdan çıkardılar.

Güneş yükselmiş, ufukları kucaklamış, kımıldamadan duruyordu bozkırın üzerinde. Hükmün infazından sonra harekete geçecek olan süvarilerin, konvoyların ötesinde, Sarı-Özek'in otlu ovaları gözalabildiğine uzanıyordu. Togulan çadırdan çıkarken, tepelerden birinin üzerinde, Büyük Han'ın ışıl ışıl parlayan altın yaldızlı tahtırevanını gözucuyla farketmişti. 'Gök' gibi erişilmez, onun kadar kudretli Büyük Han'ın tahtırevanı etrafında da, onun kendi eliyle işlediği alev püsküren ejderhalı bayraklar dalgalanıyordu.

Bu tepeden, gölgelikli bir tahta kurulan Cengiz Han, bozkırda geniş bir alanı, savaşçılarını ve savaşçılarla gelen bütün kalabalığı görebiliyordu. O küçük beyaz bulut

yine orada, tepesindeydi. O sabah, yargılama ve hükmün infazı yüzünden hareketleri biraz gecikecekti. Daha önce hareket edemezlerdi. Bu, Büyük Han'ın huzurunda uygulanan cezanın ne ilkiydi ne de sonuncusu olacaktı. İtaatsizlik edenler hep böyle cezalandırılırdı. Cezanın halkın gözü önünde verilmesi, uygulanması, herkesin Han buyruğuna kayıtsız şartsız boyun eğmesi için şarttı. Aslında o korku salan tutum ve kurbanın kendileri olmayışından ileri gelen vahşi zevk, insanlara bu cezanın haklı olduğu inancını vermekle kalmıyor, Han'ın yönetim tarzını da kabul ettirmiş oluyordu onlara.

Bu kez yine öyle oldu. Togulan'ı çadırdan alıp halkın gözünde rezil etmek için arabaya bindirdikleri zaman, insanlar kıpırdanmaya, arı kovanı gibi uğuldamaya başlamışlardı. Cengiz Han tahtının üzerinde bir heykel gibi katı ve hareketsiz idi. Çevresindeki kezekullar da dev heykeller gibi, rüzgârdan şaklaya şaklaya dalgalanan bayrakların direkleri dibinde dimdik duruyorlardı. İdam cezasının bir sebebi de Batı'nın fethi için çıkılan bu büyük seferde en küçük bir engelin çıkamayacağını, en küçük bir suçun bağışlanmayacağını, hoşgörünün sözkonusu olmadığını herkese göstermekti. Cengiz Han içinden, tâ yürekten, bu genç annenin bu kadar ağır bir cezayı hakketmediğine inanıyordu, onu bağışlayabilirdi, ama bir defa zaaf gösterir, hoşgörüde bulunursa, bunun sonu gelmeyebilirdi. İktidar zayıflar, onun kudreti azalır ve halk küstahlaşır, saygısızlık artardı. Hayır, asla hoşgörülü davranamazdı. Şimdi onun canını sıkan tek şey, bu nakışçı kadının sevgilisini bilememek, ortaya çıkaramamaktı.

Asılarak öldürülecek olan bu son mahkûm arabanın üzerinde ayakta tutularak birliklerin, kafilelerin önünden geçiriliyordu. Entarisi göğsünden çekilip yırtılmış, saçlarının örgüleri çözülmüş ve dağılmış, sabah güneşinde ışıl ışıl parlıyor ve onun solgun yüzünü örtüyordu. Ama

mağrurdu, başını dimdik tutuyordu, nefret dolu gözlerle ama umutsuzca bakıyordu kalabalığa... Saklayacak hiçbir şeyi yoktu artık. Evet o, bir adamı sevmişti, hayatından fazla sevmişti! Yavrusu da işte böyle bir sevgiden doğmuştu!

Ama kalabalık öğrenmek istiyor, durmadan bağırıyordu:

- Hey kısrak! Aygırın nerde? Kim senin aygırın, söyle!

Kalabalık iyice kışkırtılmıştı. Öfkeliydi. Kendi suçluluk duyusunu ve bilincini yitirmiş, durmadan bağırıyor, utanç verici durumdan bir an önce kurtarılmalarını istiyordu:

- Asın bu kancığı! Hemen asın! Daha ne bekliyorsunuz!

Şu sahnenin hazırlayıcıları, herhalde hiddete kapılan bu kalabalığın büsbütün galeyana geleceğini ya da yumuşayacağını da hesaba katmışlardı. Cengiz Han'ın maiyetindeki atlılardan biri -bu bir noyan idi- atını ileri sürdü. Bu gür sesli savaş kumandanı, Han'ı memnun etmek için her şeyi yapmaya hazır olan bu güçlü adam, arabanın önüne geçti. Mahkûm kadın arabada, ayakta duruyor, kucağında bebeği taşıyan köle arabanın yanında yürüyordu. Noyan, sıra hâlinde duran atlılara dönerek gür sesiyle bağırdı:

- Durun! Hepiniz dinleyin! Şu şerefsiz yaratık onu kimin gebe bıraktığını, kiminle yattığını söylemelidir! Haydi, söyle bize, çocuğunun babası var mı bu insanların arasında?!

Togulan 'yok' cevabını verdi. Noyan'ın gösterdiği sırada bulunanlar arasında bir uğultu dolaştı.

Araba başka bir bölüğün önünde durduruldu.

Kadın kimseyi göstermiyor ve bölük kumandanları bağırıyordu:

- Hayır, burada yok, kurnaz herif belki seninkiler arasındadır!

Bu arada noyan, çocuğun babasını göstermesi için durmadan sıkıştırıyordu kadını. Yeni bir bölüğün önüne gelip durdular:

- Haydi, rezil kadın! Göster seni kimin gebe bıraktığını!

Erdene işte bu bölüğün başındaydı. Yıldız nişaneli Akyıldız'ın üzerinde, en önde duruyordu. İki sevgili bir an göz göze geldiler. O gürültü patırtı arasında, iki sevgilinin bakışlarını birbirinden ayırmak için ne dayanılmaz bir acı çektiklerini, Togulan'ın gözüne düşen saçlarını arkaya atarken nasıl titrediğini, yüzünde bir anda şimşekler çakıp söndüğünü kimse farketmedi. Bu bir anlık karşılaşmanın ona neye malolduğunu, nasıl bir sevinç, ayni zamanda nasıl bir acı verdiğini yalnız Erdene tahmin edebilirdi. Kadın birden kendini toparladı ve noyana cevap verdi:

- Hayır, çocuğumun babası burada değil!

O sırada Erdene'nin başını birden aşağı indirdiğini, hemen sonra da büyük bir irade gücüyle ve soğukkanlılıkla başını dimdik tuttuğunu yine kimse farketmedi.

Cellatlar hazırlıklarını tamamlamışlardı. Üç kişiydiler. Kolları sıyrılmış kara, geniş kaftanları vardı. Orta yere çok büyük bir deve getirmişlerdi. Deve o kadar büyüktü ki süvarilerin başı karnına ulaşmıyor, epeyce aşağıda kalıyordu. Ormanı olmayan, tek ağaç bulunmayan bu bozkır düzlüğünde, göçebeler çok eski zamandan beri idam hükmünü yerine getirmek için iri bir deveyi darağacı yerine kullanırlardı. İpi devenin hörgücünden geçirirler, iki mahkûm asılacaksa birini devenin bir yanına, ikincisini de öbür yanına sarkıtılan kementlerle asarlardı. Ancak mahkûm bir kişiyse, devenin bir yanındaki kementi onun boynuna geçirirler, ipin öbür taraftan sarkan ucuna da

dengeyi sağlayacak bir ağırlık, daha çok kum dolu bir çuval bağlarlardı. Togulan'ı asmak için cellatlar kum çuvalını hazırlamışlardı bile.

Cellatlar, bağırıp çağırarak ve ellerindeki sopalan kullanarak o güçlü, iri deveyi ıhtırmışlardı. Böylece idam sehpası kurulmuş oluyordu.

Davullar yine vurmaya başladı. Az sonra, istenilen anda, yıldırım gibi gürleyecek, yeri-göğü inleteceklerdi.

Gür sesli noyan Togulan'a bir daha sordu. Bu kez sesi alaylı idi:

- Sana son kez soruyorum sersem kadın! Nasıl olsa öleceksin! Piçin de ölecek! Gerçekten hatırlamıyor musun seni gebe bırakanı? Haydi, biraz caba göster, belki hatırlarsın!.

- Hayır, hatırlamıyorum, aradan çok zaman geçti ve o gün buralara çok uzaktık.

Erkeklerin bulunduğu gruplarda uğul uğul bir gülüşme oldu. Kadınların sesi ise kulak delecek kadar keskindi.

Noyan yine soruyordu:

- Sanırım pazarda, pazar yerinde oldu bu iş?

- Evet pazarda! dedi Togulan meydan okurcasına.

- Bir tüccar mıydı, yoksa bir hacı ya da hırsız mıydı seviştiğin adam?

- Tüccar, hacı ya da hırsız olduğunu bilmiyorum.

Yine kahkaha ile güldüler. Cıyak cıyak bağırdılar:

- Onun için hiçbir şey farketmiyor! Ha tüccar olmuş, ha hırsız, ha hacı! Onun için önemli olan pazarda gönül eğlendirmek!

Tam bu sırada, süvari birliği arasında bir ses gürledi. O gür ses şöyle diyordu:

- Aradığınız kişi benim! Madem ki öğrenmek istiyorsunuz, söyleyeyim: Çocuğun babası benim!

Herkes şaşkın, susakaldı. Kim olabilirdi bu? Mahkûm ölmeye, kendisiyle birlikte sırrını da öbür dünyaya götürmeye hazır olduğu bir anda, ortaya çıkıp hayatını feda eden kimdi?

Kalabalık, şaşkınlıklar içinde, süvari birliğinden birinin, yıldız nişaneli atını mahmuzlayarak öne çıktığını gördü. Atıyla öne çıkan genç üzengi üzerinde doğrularak kalabalığa bağırdı:

- Evet, o benim. Bu çocuk benim çocuğum! Adı Kunan'dır. Çocuğumun anasının adı Togulan'dır. Ben yüzbaşı Erdene'yim!

Böyle dedikten sonra Akyıldız'dan atlayıp indi. Atının sağrısına avuç içiyle vurdu ve hayvan oradan biraz uzaklaştı. Bundan sonra Erdene, zırhını, silahlarını çıkarıp attı. Cellatların kolundaki Togulan'a doğru yürüdü. Kendi ayağı ile ölüme giden bu adamı gören kalabalıktan şimdi çıt çıkmıyordu. Erdene, ölümün eşiğinde olan sevgilisinin yanına varınca onun önünde diz çöktü, kollarını tutup sıktı ve sonra kaldırıp başının üzerine koydu. Böylece ölüm karşısında birleşmiş, öylece kalmışlardı.

Şimdi bütün davullar gürlüyor, ürkmüş sığır sürüsü gibi böğürüyor, kükrüyordu. Gümbür gümbür, yankı yankı sesler, kalabalığın ortak tutku ve coşkusunu arttırıyordu. Hepsi hemen kendine gelmişti, her şey yerine konmuş, emirler verilmiş ve her biri harekete hazır hâle gelmişti. Davulcular vuruyor ha vuruyordu. Hepsi ayni anda, tek kişiymiş gibi! Ve herkesin bir görevi vardı. Cellatlar, yasavulların da yardımıyla hemen işe koyulmuşlardı. Önce Erdene'yi yere yatırıp kollarını arkadan bağladılar. Ayni şekilde Togulan'ı da bağladıktan sonra sürükleyip devenin yanına getirdiler, ipi devenin iki hörgücü arasından geçirip sarkıttılar. Bir ucunda Erdene için öbür ucunda da Togulan için, çekilince sıkılacak halkaları hazırladılar. Bundan sonra, davulların cehennem gürül-

tüsü arasında, deveyi kaldırmaya çalıştılar. Hayvan direndi, dişlerini göstererek kalkmamak için inat etti. Ama cellatlar ellerindeki sopaları kullanınca kalkmak zorunda kaldı, o koca bacaklarını doğrultup dikildi. Onunla birlikte, hayvanın iki tarafında ayni ipte iki mahkûm da havalandı ve can çekişmeye başladılar.

Davulların korkunç gürültüsü arasında Büyük Han'ın tahtırevanı tepeden indirilmiş ve kalabalık bunu farketmemişti. Artık o infaz yerinden içi rahat olarak ayrılabilirdi. Bu alanda amacına, hatta daha fazlasına ulaşmış sayılırdı. Çünkü, aşk zevkini her şeyin üstünde tutan görevli de ortaya çıkmıştı. Demek ki o suçlu, asıl suçlu, onun yüzbaşılarından biriydi ve herkesin gözü önünde maskesi düşürülerek hakkettiği cezayı bulmuştu. Böylece belki o, uzun zamandır hâlâ bilinmeyen, unutulmuşluğa gömülen bir başkasından, vaktiyle çocuklarının anası Börte'yi kolları arasına alan adamdan da öcünü almıştı. Erdene'den almıştı bu öcü. O, ilk çocuğuna, büyük çocuğuna hep kuşku ile bakmış, onu sevmemiş ama bunu belli etmemeye çalışmıştı...

Hörgücünden sarkan ipin iki ucunda iki ceset taşıyarak dolaşan devenin peşinden giden davulcular tokmaklarını vurmaya devam ediyorlardı. Hayvanın iki yanından sarkan cesetler, subay ve nakışçının cesetleri, geleceğin dünya imparatoru için, onun kanlı tahtı için, verilmiş kurbanlardı.

Davullar susmak bilmiyordu. İnsanın kanını donduruyor, kulaklarını sağır ediyor ve orada bulunan herkesi uyuşturuyordu. O gün herkes, en büyük emelini gerçekleştirmek için sefere çıkan Büyük Han'ın buyruklarına uymayanların başlarına geleni kendi gözleriyle görmüştü.

Cellatlar ve yasavullar, hareket hâlindeki darağacı ile birlikte, birliklerin, kafilelerin önünden tören yürüyüşüyle geçiyorlardı. Cesetler çukurlarına gömülünceye kadar,

davulcular gergin öküz gönlerini dövmeye devam edeceklerdi.

Sonra ordu yola koyuldu. Cengiz Han'ın bozkırlar armadası Batı'ya doğru ilerlemeye devam etti. Süvari birlikleri, konvoyları, kesilip yenecek hayvan sürüleri, silahtarları, gezici işlikleriyle bütün zanaatçılar, bu büyük sefere katılan herkes, harekete geçip Sarı-Özek bozkırında o lanetlenmiş yeri terkettiler. Hepsi, hepsi gitti, yalnız bir kişi kaldı. Nereye gideceğini bilemeyen, ötekilere kendisinin de var olduğunu duyurmaya cesaret edemeyen bir kişi: Togulan'ın yaşlı hizmetçisi Altın. Kucağındaki bebeği de sayarsak iki can idiler. Onu hepsi unutmuştu sanki. Onun hâlâ hayatta olmasından utanıyorlar ya da görmezlikten geliyorlardı. Vebadan kaçar gibi kaçtılar oradan ve ona aldırış eden olmadı.

Az sonra derin bir sessizlik kapladı ortalığı. Ne bağırışmalar vardı, ne davul sesleri ne de dalgalanan bayraklar... Yalnız toynaklar altında ezilen toprak ve hayvan dışkıları belli ediyordu hareket yönünü: Bunlar da Sarı-Özek bozkırında kısa zamanda yitip gidecek izlerden başka bir şey değildi...

Herkes tarafından terkedilen, korkunç bir yalnızlığa itilen Altın, ıssız kalan konaklama yerinde dolanıp duruyor, sönmüş ocakların yanında kalan ya da yandığı için atılan yiyecek artıklarını topluyor, üzerinde bir parça et kalmış kemikleri sıyırıyordu. Şans eseri bir koyun postu buldu oralardan. Gecenin ayazından korunmak için onu omuzlarına attı. Geceleri donduran ayazdan, gündüzleri yakan topraktan onu ve felek öyle istediği için artık annesi olduğu çocuğu koruyacaktı bu post...

Altın şaşkındı. Ne yapacağını, nereye gideceğini, nereye sığınacağını ve bebeğini nasıl besleyeceğini bilemiyordu... Gökyüzünde güneş parlayıp durdukça belki talih yüzlerine gülebilirdi. Belki bir mucize olur, bozkırlarda

yitip kalmış bir çoban çadırına rastlayabilirlerdi. İmkânsızı ümit etmeye çalışıyordu. Bu zavallı köle birdenbire özgürlüğünü kazanmıştı ama ayni anda taşınması güç bir yükü de vardı. Bu yükü, bu bebeği düşündükçe ürperiyordu korkudan. Biraz sonra çocuk acıkacaktı, süt isteyecekti. Süt de olmadığına göre gözleri önünde ölüp gidecekti yavrucak... Bundan korkuyor, çok korkuyor, korktukça da kendini büsbütün güçsüz hissediyordu...

Tek ümidi -ki bu ıssız yerlerde o da mümkün görünmüyordu- insanlara, insanlar arasında süt verebilecek bir anaya rastlamaktı. O zaman çocuğu ona verir ve isteyerek onun kölesi olurdu...

Yaşlı kadın acınacak bir halde dolaşıyordu bozkırda. Bazen doğuya, bazen batıya gidiyor, sonra yine doğuya yöneliyordu... Kucağında çocukla hiç durmadan yürüyordu. Çocuk kıpırdanmaya, sesler çıkarmaya, sonra da ınga ınga ağlamaya başladığı zaman güneş tam tepelerine çıkmıştı... Çocuğun bezlerini değiştirdi. Yürürken sallaya sallaya uyutmaya çalıştı. Çocuk biraz susar gibi oldu ama az sonra cıyak cıyak ağlamaya başladı yine. Ağlamaktan yüzü gözü mosmor oldu. Zavallı Altın o zaman olduğu yerde durdu, ümitsizlik içinde bağırmaya, yakarmaya başladı.

- İmdaat! İmdaat! Ben ne yapabilirim, elimden ne gelir?!

Uçsuz bucaksız bozkırda ne yanan bir ocak görebiliyordu, ne de tüten bir duman.

Çocuk çırpınmaya, kıvranmaya başlayınca bu defa ona yalvardı:

- Benden ne istiyorsun küçük zavallı? Bugün yedinci günün dünyaya geleli.. ve sen dünyaya felâketin için geldin... Seni nasıl beslerim zavallı öksüzüm? Bak, çevrede hiç kimse yok. Bir sen bir de ben varız bu dünyada. Biz iki zavallı! Bir de tepemizde şu beyaz bulut. O küçük

beyaz buluttan başka bir kuş bile yok gökyüzünde. Nereye gidebiliriz? Yemen için ne verebilirim sana? Bizi attılar, terkedip gittiler. Baban ve anneni asarak öldürdüler, gömdüler. Ve sonra o büyük savaş insanları nereye götürecek, başlarına ne gelecek? Bir kuvvet, başka bir kuvvetin üzerine davullar çalarak, sancaklar açarak niçin yürüyor? Seni felâkete iten bu insanlar ne istiyorlar?

Altın çocuğu bağrına bastı, gözyaşları içinde bozkırda koşmaya başladı. Hiçbir şey yapamadan durmamak, üzüntüden eriyip yok olmamak için koşuyordu... Masum çocuk kendi çığlıklarına ve gözyaşlarına boğuluyor, süt istiyordu. Umutsuzluk içinde ne yapacağını bilemeyen Altın, orada bir taşın üzerine oturdu, elbisesini yırtarak, sapsarı memesini çocuğun ağzına uzattı. Hiç evlenmemiş, hiç doğum yapmamıştı, anneliği tatmamıştı.

- Al, bak, sütüm yok benim. İnandın mı şimdi? Sütüm olsa sana vermez miydim zavallı öksüzüm? Olmadığını anla da bana işkence yapmayı bırak artık. Ne dediğimi anlıyor musun? Konuşmak istiyorum işte. İstersen alay et benimle. Memelerimle de alay et! Ey Tanrım, ne büyük ceza bu!...

Çocuk memeyi ağzına alır almaz sustu. Çok beklediğine kavuşmuş, diş etleriyle memeye iyice yapışmış, şapur şupur dudaklarını oynatıyor, küçük gözleri sevinçten açılıp kapanıyordu.

- Hey, ne oluyor sana? dedi Altın. Kızgınlıktan çok çaresizlikten öyle konuşuyordu. Tamam mı? Anladın mı şimdi? Az sonra daha çok bağıracak, daha çok ağlayacaksın. Bu lanet bozkırda benim elimden ne gelir? Seni aldattığımı sanıyordun değil mi? Sanki bunu yapabilirmişim gibi! Hayatım boyunca köle yaşadım ben, bu doğru, hiç kimseyi aldatmadım, yalan söylemedim. Küçücük bir çocuk iken Çin'de, "bizim ailede hiç kimse kimseyi al-

datmaz" derdi annem. Haydi biraz oyalan, sonra acı gerçeği sen de anlayacaksın!...

Köle Altın böyle konuşuyor, kaçınılmaz acıya, sütsüz olduğunun anlaşılması gerçeğine hazırlıyordu kendini. Ama hayret! Bebek ağzını ayırmıyordu onun memesinden. Tam aksine, yüzü mutluluktan parlamaya başlamıştı!

Altın memesini hafifçe çocuğun ağzından çekti ve apak süt damladığını görünce bağırmaktan kendini alamadı. Şaşa kalmıştı. Tekrar verdi memesini çocuğun ağzına sonra yine çekti ve gerçekten süt geldiğini gördü. Ve üstelik şimdi bütün vücudunda gittikçe artan bir güç bulmaya başlamıştı.

- Tanrım! Yüce Tanrım! diye bağırdı. Sütüm var benim, sütüm var! Beni duyuyor musun küçüğüm, gerçek süt bu! Annen olacağım senin. Artık açlıktan ölmeyeceksin! Gök-Tanrı bizi duydu zavallı yavrum! Bak dinle beni: Senin adın Kunan! Annen ve baban sana bu adı verdiler. Onlar birbirlerini sevdiler ve seni dünyaya getirdiler. Bunun bedelini de hayatlarıyla ödediler! Dua et, teşekkür et seni beslemem için bu mucizeyi yaratana, bana süt verene!...

Altın, heyecanın etkisiyle sustu. Hava çok sıcaktı. Alnından boncuk boncuk ter dökülüyordu. Etrafına bakındı. Hiçbir şey, hiç kimse yoktu görünürde. Uçsuz bucaksız düzlükte küçük bir hayvan bile yoktu. Yalnız güneş vardı. Bir de, tam tepesinde, yukarıda, o küçük beyaz bulut.

Karnı iyice doyan çocuk gevşedi, uykusu geldi, kendini Altının kucağına bırakıverdi. Solukları şimdi pek düzenliydi: Yaşlı kadın, o güne kadar bütün çektiklerini, hâlâ kulağını vınlatan o davul seslerini, her şeyi unutarak, o güne kadar hiç tatmadığı annelik duygusunu tadıyor, mutlu oluyordu. Ona bu mutluluğu veren yer, Gök ve süt idi. Bunların beraberliğiydi...

Bu sırada dünya fatihinin büyük seferi devam ediyordu. Ordu, konvoylar, sürüler, bozkırların bütün armadası Batı'ya doğru yol alıyordu...

Önünde alev püsküren ejderhalı sancaklar, yakınında muhafız bölüğü ve maiyetiyle, yorulmak bilmeyen ak yeleli, kara kuyruklu, rahvan atını koşturuyordu.

Atların toynakları yeri sarsıyor, hiçbir engelle karşılaşmadan, ufukları aşa aşa gidiyorlardı. Ufuktan sonra bir ufuk daha doğuyordu. Gittikleri yerin ne sınırı vardı ne sonu. Dünyanın büyüklüğü ile karşılaştırınca küçücük bir kum tanesinden başka bir şey olmayan Büyük Han'ın, gözalabildiğine uzanan her yeri, o yerlerin daha ötesini, daha daha öteleri fethetmek, böylece dünyanın dört bucağına hükmeden bir hükümdar olmaktı emeli. Ordularını savaştan savaşa, fetihlerden fetihlere bunun için koşturuyordu...

Büyük Han mağrur ve sessizdi. Kuşkusuz onun kişiliğine bu yakışırdı, ama onun içini kemiren şeyin ne olduğunu kimse bilmiyordu. Bazen birden, hiç haber vermeden ve hiç beklenmedik bir anda atının gemini çekip yön değiştiriyor, onu izleyenler çarpmamak için atlarını hemen yana sürüyor, açılmak zorunda kalıyorlardı. O, Büyük Han, dikkatle, kaygıyla gökyüzüne bakıyor, telaşlanıyor, gökyüzüne bakarken güneş yüzüne vurmasın diye elini alnına koyuyor ve elleri titriyordu. Yoktu! O küçük bulut başının üzerinde görünmüyordu artık. Biraz geride kalmış olabilirdi ama, gerilerde de, yanlarda da, ileride de görünmüyordu.

Oraya kadar onu hiç terketmeyen küçük beyaz bulut, birdenbire kaybolmuştu. Ertesi gün, daha ertesi gün, hatta kayboluşundan on gün sonra da görünmedi. O küçük beyaz bulut Büyük Han'ı terketmişti artık.

Cengiz Han, İdil kıyılarına ulaşmıştı. Ama artık 'Gök-'ün, Gök-Tengri'nin ondan yüz çevirdiğini anlamıştı. Bu yüzden daha ötelere gitmek istemedi. Batı'nın fethi işiyle oğullarını, torunlarını görevlendirdi. Kendisi anavatanına döndü, orada öldü ve gömüldü. Nereye gömüldüğü tam olarak bilinemiyor...

*
* *

Bu yerlerde trenler doğudan batıya batıdan doğuya gider gelir.. gider gelirdi...

1953 ŞUBATININ ortalarında, Sarı-Özek bozkırlarını doğudan batıya geçen yolcu trenlerinden birine bir özel vagon eklenmişti. Doğrudan doğruya furgona bağlanan bu numarasız vagon ötekilerden farksız görünüyordu. Ama dışarıdan böyleydi. Gerçekle vagonun yarısı posta işlerine ayrılmıştı, öbür yarısı da her tarafı sımsıkı kapalı bir "sorgulama hücresi" idi. Devletin güvenlik örgütlerinde çalışanlar için, önemli sayılan şüpheliler için ayrılmıştı bu vagon. Kazakistan eyaletinde güvenlik işlerinde çalışan birinci sınıf bir askerî sorgu yargıcı olan Tansıkbayev'in hayalinde yarattığı bir dâvanın sanığı olarak Abutalip Kuttubayev de bu vagona bindirilmişti. Tansıkbayev ve iki muhafızı onu başka şehirde başka insanlarla yüzleştirmek için götürüyorlardı.

Tansıkbayev bir işin, bir avın peşine düştüğü zaman yorulmak nedir bilmezdi ve yolculuk sırasında da devam ederdi sorgulamalarına. Şimdi o düşman gizli servislerinin, Alman esir kamplarından kaçıp Yugoslavya'ya geçenler arasında kurduğu bir örgütün izindeydi. Adım adım izleyerek, bu yıkıcı, bu bozguncu elemanları ortaya çıkaracak, örgülü çökertecekti. (Düşman gizli servislerinin yardımı olmadan Alman kamplarından kaçabilirler

miydi?). Bu kaçaklar Yugoslavya'da geleceğin revisyonistleriyle işbirliği yapmakla kalmamış, İngiliz casusluk örgütüyle de temas kurmuşlardı. Sovyet iktidarının düşmanı olan bu "yeraltı" ajanlarını mutlaka bulacak, maskelerini düşürecekti. Bunu da aralıksız sorgulamalarla, yüzleştirmelerle, dolaylı dolaysız kanıtları biriktirerek yapacak, iyi yönlendirilmiş bir kovuşturma sonunda zafere ulaşacak, yani hepsini itiraf ettirecekti.

İlk ürünleri toplamıştı bile: Sorgulama sırasında Abutalip Kuttubayev, Yugoslavya'da çarpışan on kadar tutsağın adını hatırlamıştı. Bunlar hakkında da gizli bir araştırma yapmış, çoğunun ülkenin değişik bölgelerinde sağlıklı bir ömür sürdürdüklerini öğrenmişti. Bunlar tutuklanmış, sorguya çekilmiş, birçok isim bildirmişler, böylece Yugoslav hainlerinin listesi epeyce uzamıştı. Kısacası dâva iyice önem kazanmıştı. Amirlerinin de yardımı ve onayı ile, artık işin somut sonuç alacak bir aşamasına gelmiş bulunuyordu (Zaten düşmanla mücadele sözkonusu olunca, koruyucu tedbir almak için, her yol, her girişim, her şey sakıncasız idi). Eğer bir başarı sağlanırsa bundan yalnız Tansıkbayev değil, öteki şehirlerde ona bu işte yardımcı olan birçok meslekdaşı, çabalarından dolayı büyük ödül alırlardı (Çünkü, uluslararası siyasî gerginlikte Yugoslav Komünist Partisi ile olan anlaşmazlıkta Stalin doğrudan doğruya Tito'yu suçlamış, ona çatmıştı). Onun için bu dâvada herkes bir ilerleme kaydedilmesini istiyor, herkes sıkı bir işbirliği yapmak için can atıyordu. Çkalov (eski adı Orenburg), Kuybişev ya da Saratov gibi değişik bölgelerde bulunan merkezlerde tutuklananlarla yüzleştirmek üzere Tansıkbayev'in Kuttubayev'i getirmesi sabırsızlıkla bekleniyordu.

Tansıkbayev de hiç vakit kaybetmiyor, büyük bir çaba ve hızlı bir tempo ile çalışmasını sürdürüyordu. Bir yerden bir yere götürülmenin sanık üzerinde çok etkili ol-

duğunu da farketmişti. Özel vagonun parmaklıklı pencerelerinden, geçip gittikleri istasyonların yakınlarındaki köylere, evlere sürekli, dalgın ve acı acı bakıyordu. Tansıkbayev onun içinden geçenleri tahmin ediyor, olabildiği kadar onun güvenini kazanmaya çalışıyor, bir sorgulama yargıcı olarak ona hiçbir kötülük yapmak istemediğine, suçunun pek büyük olmadığına (öyle sandığına) inandırmak istiyordu onu. Meselâ Abutalip Kuttubayev'in, yabancı gizli servislerin kurduğu casusluk örgütünde, ülkede olağanüstü bir durum olursa faaliyete geçecek olan bu örgütte, bir şef olmadığı kesindi. Eğer asıl şefin bulunmasında kendisine yardımcı olursa, hele yüzleştirme sırasında onun maskesini düşürmeye yardım ederse, cezası çok hafiflerdi. Ancak beş yıl, bilemedin yedi yıl hapiste yatar, sonra evine döner, ailesine, çocuklarına kavuşurdu. Soruşturmada doğruyu söyleyip yardımcı olduğu zaman en büyük cezadan (ipten) kurtulurdu. Ama ne kadar direnirse, onları ne kadar yanıltmaya çalışırsa, kendi durumunu o kadar güçleştirir, ailesini, çocuklarını da o kadar büyük tehlikeye atmış, onlara felâket getirmiş olurdu. Böyle davranırsa kapalı bir oturumda viçkaya (idama) mahkûm edilmesi kaçınılmaz olurdu...

Tansıkbayev sanığı konuşturmak, itirafta bulunmasını sağlamak için bir vaadde daha bulunarak son kozunu oynuyordu: Kendisiyle işbirliği yaparsa kaleme aldığı efsaneleri, özellikle "Mankurt*" ve "Sarı-Özek Kurbanları" efsanelerini dosyasından çıkaracaktı. Eğer işbirliği yapmaz-

---

* Mankurt: Gün Olur Asra Bedel adıyla yayınladığımız eserde Aytmatov, Juan-Juanlar'ın esir aldıkları gençlere uyguladıkları bir işkence türünü anlatır: Esirlerin başındaki kılları kökünden kazıdıktan sonra, yeni kesilmiş bir deve derisinden yapılmış başlığı kafasına sımsıkı geçirirler, esiri bu haliyle güneş altında günlerce aç, susuz bırakırlar. Esir bu işkenceye dayanır da sağ kalırsa hafızasını kaybeder, bütün geçmişini unutur ve bir 'mankurt' olur. (Çevirenin notu).

sa mahkemede bu efsaneleri dolaylı ve üstü kapalı "*milliyetçilik propagandası*" olarak değerlendirecek, öyle görülmesini sağlayacaktı. Neydi Mankurt efsanesi? Unutulmuş, yararsız ata dilini canlandırmaya, milletlerin asimile olmasını, eritilmesini önlemeye çalışmak gibi zararlı bir çaba ve büyük suç idi. "Sarı-Özek Kurbanlarına gelince, bu, apaçık, güçlü bir iktidarı kötülemek, bireylerin çıkarlarını devlet çıkarlarından üstün tutmak, kokuşmuş burjuva bireyciliğine (ferdiyetçiliğine) sempati duymak ve genel olarak kolektifçiliği eleştirmekti. Başka bir deyişle kolektif hiyerarşiyi değil, bireyciliği savunmaktı. Bu ise sosyalizme karşı olmak demekti. Oysa sosyalist ilkelere, sosyalist çıkarlara karşı gelenlerin en ağır cezalara çarptırıldıklarını herkes bilirdi... Bir tarladan bir başak buğday çalanın cezası çalışma kamplarında on yıl sürünmek olursa, ideolojik bir sabotajın cezası ne olurdu? Bunu düşünmüş müydü hiç!? Mahkeme onu daha ağır şekilde suçlayacak başka şefler de bulabilirdi... Tansıkbayev daha inandırıcı ve etkili olmak için, Sarı-Özek'le ilgili yazılardan çıkardığı sonuçları birkaç kez yüksek sesle, üstüne basa basa okudu. Bunlar Kuttubayev'in tutuklanması ve dâvanın açılması için asıl gerekçeler idi.

Tren yolculuğu iki günden beri devam ediyordu. Tren Sarı-Özek'e yaklaştıkça Abutalip, demir parmaklıktan, akıp geçen bozkıra daha bir heyecanla bakıyordu. Çok eziyet veren baskı ve tehditlerle geçen sorgulamalar arasında, demir duvarlı o hücre kompartımanda kendi düşünceleriyle baş-başa kaldığı kısa süreler de oluyordu. Tıpkı Alma-Ata'daki bodrum hücresi gibi burası da bir hapishane idi ve orası kadar sağlamdı. Burada da bir gözcü zaman zaman dikiz deliklerinden ona sert sert bakıyordu. Ama yine de yeraltı hücresinden daha iyiydi. Hiç olmazsa günün yirmidört saatinde gözüne ışık tutmuyor-

lardı. En önemlisi de şimdi içinde ufak bir umut olmasıydı. Bu umut ona bazen heyecan veriyor, bazen soğuk ter döktürüyor, hiç rahat bırakmıyordu. Bu, tren küçük Boranlı istasyonundan geçerken, bir an için olsun, karısını ve çocuklarını görebilmek umuduydu. Tutuklandığı günden beri onlara hiçbir haber gönderememiş, onlardan da en ufak bir haber alamamıştı.

Tam bir gözetim altında tutulan bu furgon hücresinde, Alma-Ata yakınlarındaki bir marşandiz istasyonuna götürülürken, Abutalip'i umut ve kuşkular içinde titreten işte bu düşüncelerdi. Trenin Sarı-Özek'e doğru gittiğini anlar anlamaz heyecanı son sınırına varmıştı. Zarife'yi ve çocuklarını uzaktan şöyle bir an için görebilse yeterdi. Sonra ne olursa olsundu...

Bu üzüntü ile öyle kıvranıyor, öyle allak-bullak oluyordu ki, başka hiçbir şey düşünemiyor, trenin bu istasyondan gece karanlığında değil de gündüz geçmesi, Zarife ve çocukların barakada değil dışarıda bulunmaları için Tanrı'ya dua ediyordu.

Bütün istediği buydu. Hem az, hem çok şeydi bu. Düşünüyor ve "Allahım, ne olur, çocuklar ve Zarife o anda evin dışında bulunsalar?" diyordu. Meselâ çocuklar evin önünde oynuyor, Zarife de çamaşır asmak için dışarıya çıkmış bulunuyor olsa! Hatta, geçmekte olan trene şöyle bir dönüp baksa? Çocuklar o sırada mutlaka oyunu bırakır, vagonların ışıklı pencerelerine bakarlardı. Hatta hatta, tren beklenmedik bir nedenle, bu küçük aktarma istasyonunda birkaç dakika durabilirdi (Çok az da olsa böyle bir olasılık da vardı). Abutalip bunu düşününce yüreği ağzına gelecekti nerdeyse! Evet, böyle bir mutluluk da olabilirdi. Ama yoo, yoo! Böyle bir sevince dayanamaz, ölürdü! Ne büyük bir felâket olurdu bu çocuklar için! Onları, babalarını görmek için hücre-vagonun demir parmaklıklı penceresine koşarken hayal ediyordu... Ne

acı çığlıklar atacaklardı o zaman! Yoo, yoo! Görüşmeseler daha iyi olurdu!...

Bir yandan her şeyin iyi geçmesi, talihin yüzüne gülmesi için dua ederken, bir yandan da geçtiği istasyonları, istasyonlar arasındaki mesafeyi ve trenin hızını hesaplayarak, yolda gördüğü ve tanıdığı yerleri de dikkate alarak, bazı tahminlerde bulunuyordu. Trenin küçük Boranlı istasyonuna varacağı saati aşağı yukarı kestirmeye çalışıyordu böylece. Ama, doğru tahmin ediyor olsa bile, bazı kuşku ve endişeleri atamıyordu kafasından. Çünkü tren, özellikle kış aylarında, yoğun kar yağışı olduğu zamanlarda hep rötar yapardı. Ama işin en acı, en üzücü yanı, trenin istasyondan geceleyin, Zarife ve çocuklar uyurlarken geçmesi olurdu. Bu durumda, onların birkaç adım yakınından geçtiğini anlamazlardı bile. Bütün bunlar olabilirdi ve Abutalip her şeyin kadere bağlı olduğunu, elinden bir şey gelmediğini düşünüyor ve üzüntüsü artıyordu.

Çok korktuğu ve bunun olmaması için Allah'a dua ettiği bir şey daha vardı: Bu sorgu yargıcının, akdoğan bakışlı bu Tansıkbayev'in, onu, tam istasyondan geçerken sorguya çekiyor olmasıydı bu korku...

Kuttubayev'in yakınlarını birkaç saniye ve uzaktan görmesine bunca inanılmaz engel, bunca tehlike vardı işte. Tutuklu olmasının bedeli bu kadar ağırdı. Ona biraz umut veren tek şey, vagon-hücresindeki parmaklıklı pencerenin onun evine bakan tarafta olmasıydı...

Bütün bu düşünceler, korkular, şüpheler, içinde bulunduğu kendi durumunu, kendi kaderini unutturacak kadar onu sarıyor, allak-bullak ediyordu. Onu mahvetmeye kararlı Tansıkbayev'in tehditleri, çok ağır suçlamaları, kendi kafasında yarattığı ve savaştan beri faaliyet gösterdiğini iddia ettiği sözde casusluk örgütünü ortaya çıkarmak, yok etmek ve böylece devletin güvenliğini sağ-

lamak için yürüttüğü sinsi, fanatik kovuşturma ve soruşturmaları bile unutuyordu.

Tansıkbayev denen bu adam ne Allah'a boyun eğiyordu ne şeytana. Allah ve şeytan adına bütün hesapları kendisi yapıyor, yolunu kendisi çiziyor ve planlarına uygun olarak hareket ediyordu. İşte şimdi de, planlarına uygun olarak Abutalip'i başkalarıyla yüzleştirmek, dâvası için mantıklı sonuçlar çıkarmak için götürüyordu.

Abutalip şimdi Allah'a bir tek şey için dua ediyordu: iki yavrusu Ermek ve Daul ile karısı Zarife'yi, vagonun penceresinden bir an için görmesine hiçbir şeyin engel olmamasına. Son bir defa görsündü onları. Hayatta başka bir şey istemiyordu. Çünkü içinden bir ses ona, gizlice ve pek acı şekilde bunun son mutlu anı olacağını, artık onların yanına hiç dönemeyeceğini bildiriyordu. Ona en ağır suçu yükleyen Tansıkbayev'in karşısında savunmasızdı, hiçbir hak tanımıyordu kendisine. Mutlak Kudret o idi sanki. Abutalip için bunun anlamı "ölüm" den başka bir şey olamazdı. Tansıkbayev'in elinde mahvolacağı artık kesindi. Aslında bu Tansıkbayev, akıl almaz zulüm sisteminin küçük çarklarından sadece biriydi. Bu sistem zulüm ve baskıyla ayakta duruyor, dünyadaki sosyalist hareketin düşmanlarına, yeryüzünde komünizmin egemen kılınmasına karşı olanlara bir ölüm-kalım savaşı açmış bulunuyordu.

Herhangi bir insana bu sihirli formülle karşı çıkınca, artık geriye adım atılamazdı. O insan için bunun sonucu ancak idam ya da yirmibeş yıl, onbeş yıl, en az on yıl hapis olurdu. Başka hiçbir sonuç öngörülmüyordu ve hiç kimse başka bir çıkış yolu ümit edemezdi. Kurban da, cellat da çok iyi biliyorlardı ki, çarklar bir kere dönmeye başlayınca, bu cehennem makinesi, cezalandıran eli haklı çıkarmakla kalmaz, düşmanları ve bütün başkaldıranları yok etmek için, onun her çareye başvurmasına izin ve

imkân verirdi. Sanığın, kan içici Moloch'a* kurban olarak sunulmasını, kurbanın da bunu mutlaka bir zorunluk olarak kabul etmesini isterdi

Durum işte böyleydi, bu yoldaydı. Tren Sarı-Özek bozkırında ilerliyor, çarklar dönüyor, Tansıkbayev ve tutuklusu da ayni vagonda (her biri kendi rolünde) işçi sınıfının dâvasına katkıda bulunuyorlardı. Dâvâ, yeni ideolojik düşmanları ortaya çıkarmaktı. Bu düşmanlar olmasa sosyalizm de düşünülemezdi, çünkü onlar olmayınca sosyalizm de dağılır, çöker, kitlelerin bilincinde kuruyup giderdi. İşte bunun için her zaman savaş verilecek, maskesi düşürülecek, yok edilecek biri olmalıydı...

Tren yoluna devam ediyordu. Acı kaderini değiştirmek elinde olmadığı için Abutalip de bunu kaçınılmaz kötü bir son olarak kabul etmek zorundaydı. İşte bu bakımdan Abutalip, başlangıçta gösterdiği direnme ve karşı çıkmalardan vazgeçmiş, kaderine boyun eğmiş görünüyordu. Şimdi gittikçe daha iyi anlıyordu ki dünyaya gelmiş, dünyaya gelmesine izin verilmişti ama, Tansıkbayev'in kimliğinde gizlenen o suratsız ve insanlık dışı kuvveti alt edemezdi. Bu güç, savaştan, hapishanelerden, çalışma kamplarından daha korkunçtu. Çünkü o, belki dünya kurulalıberi var olan, ortalığı kasıp kavuran bir kötülüğü simgeliyordu. Belki Abutalip Kuttubayev, bu alçakgönüllü öğretmen, Adem'in yaratılışına kadar uçsuzbucaksız evrende Şeytanın aylak olarak geçirdiği günlerin ağır bedelini ödeyen insan ırkının temsilcilerinden biriydi. Yeryüzündeki bütün yaratıklar arasında Şeytanla hemen uyuşan, anlaşan tek yaratık insan idi. Bu uyuşma sonunda, yüzyıllar, bin yıllar boyunca kötülük ekti, kötülük biçti ve kötüye zafer kazandırdı. Evet, kötülük yapma

---

* Moloch (Molek): İlkçağda, Hz. Musa'dan önce, İbraniler'in kanla beslenen ve çocuklarını kurban ettikleri ilâhları. (Çevirenin notu).

ve yayma konusunda insanla yarışabilecek yaratık yoktu. İşte bu bakımdan Abutalip için Tansıkbayev, ezelden ve doğuştan kötülük yayıcıların bir temsilcisiydi. İşte bunun için ayni trende, ayni özel vagonda, son derece önemli görülen ayni işin bitirilmesi için beraber yolculuk yapıyorlardı.

Değişik istasyonlardan geçerken, rütbece Tansıkbayev'den daha küçük olan meslekdaşları, gerek dostluk, gerek görev gereği onu karşılıyor ve bunların hiçbiri eli boş gelmiyordu, işte buna asıl sevinen Abutalip idi. Çünkü Tansıkbayev yemek yerken ve içki içerken, o bıktırıcı sorularına ara veriyordu bir süre. Hiç acele etmeden, yesin, içsindi! Kızıl-Orda istasyonunda onu pek hararetli karşıladılar. Dostları ona dumanı üstünde, ama üzeri beyaz bir bezle örtülü büyük bir kap yemek getirdiler. Vagonun koridorunda muhafızların telaşlı ayak sesleri duyuldu. Bunlardan biri "Kazı*, kaburga!" diye fısıldadı. "Ne güzel kokuyor! Bozkırdaki bu güzel eti şehirde bulmak ne mümkün!..."

Daha sonra Abutalip parmaklıklar arasından, Tansıkbayev'in arkadaşlarına veda etmek için dışarı çıktığını gördü. Uzun ceketini omuzuna atmıştı. Küçük karşılama komitesi peronda idi. Hepsinin başında birbirinden güzel astragan kalpak vardı. Alçarak boylu, kırmızı yanaklı, iyi beslenmiş, canlı-kanlı idiler. Ellerini kollarını sallayarak konuşuyor, yüksek sesle gülüşüyorlardı. Belki güzel bir nükte içindi gülmeleri. Buz gibi havada solukları duman duman çıkıyor, ince kar örtüsünde hareket ettikçe çizmeleri gıcırdıyordu. Uyanık bir milis, trenin en başında bulunan bu vagonun olduğu yere başka hiç kimseyi yaklaştırmıyordu. Özel vagonun yanında başbaşa idiler. Kendilerinden emin, mutlu.. iki adım ötelerinde, vagon-hücre-

* Kazı: At eti (Kazakça) (Çevirenin notu).

sinde, oraya onların işgüzarlığı ile tıkılmış bir adamın kendi kendini yiyerek erimesi umurlarında değildi onların. Oysa bu adam ne bir hırsız, ne bir arsız, ne saldırgan, ne de bir katil idi. Aksine, savaşmış, yaralanmış, tutsak olmuş, karısını ve çocuklarını sevmekten başka, varoluşunun özü olan bu sevgiden başka, kimseye zararı dokunmamış, saygılı ve saygıdeğer bir insandı. Ama onların aradıkları da işte böyle, hiçbir partiye yazılmamış, bundan dolayı da hiçbir şeye yemin etmemiş böyle bir adamdı ve bu adamı tıkmaları gerekiyordu hücreye. İşçi sınıfının mutluluğu için öylesi feda edilmeliydi...

Kızıl-Orda'dan sonra, onun çocukluğundan beri çok iyi bildiği yerler geliyordu. Akşam yaklaşıyor, Sir-Derya (Seyhun) ırmağının karların içinden kıvrım kıvrım uzandığını, parladığını görüyordu. O mücevher, kapağı açılmış kardan kutusunun içindeydi sanki. Biraz sonra, güneş batarken, bozkırın tam ortasında Aral denizini (gölünü) gördü. Abutalip önce onun sazlar kadar esnek kıyılarını farketti, sonra da bir adayı. Daha sonra, demiryolunun birkaç metre yakınındaki nemli kumlara çarpan dalgalarını.. bütün bu tabloyu bir anda kucaklamak olağanüstü bir şeydi. Kar, kum, rüzgârda çalkalanan mavi deniz ve çakıltaşlı yarımadaya yayılmış bir deve sürüsü... Ne kadar heybetli, gururlu idi develer! Bütün bunlar yüksek bir kubbenin altındaydı. Yer yer, öbek öbek kar yığınları da vardı.

Abutalip, Boranlı Yedigey'in Aral kıyısından geldiğini, oralı olduğunu, Kazangap'ı bazen balıkçı dostlarının ziyaret ettiğini, bu dostlarının ona, yük katarlarının konduktörleriyle kurutulmuş balık gönderdiğini, onun da bu balığı pek sevdiğini hatırladı da yüreği iyice sıkıştı. Artık, küçük aktarma istasyonu Boranlı pek uzak sayılmazdı: Bütün gece yol aldıktan sonra, sabahleyin saat dokuz-on sularında ön tarafında özel vagonu bulunan bu yolcu

treni, keskin düdüğünü çalarak hızla geçecekti oradan. Rüzgârın uğul uğul dövdüğü küçük evlerin, küçük hangarların, dikenli çalılarla çevrilmiş deve ağıllarının önünden yel gibi geçip gidecekti. Geride kalan raylar uzadıkça tek çizgi hâlinde birleşecek ve tren ufukta kaybolacaktı. Doğudan batıya, batıdan doğuya ne çok tren geçerdi oradan! Öyle de olsa, Zarife'nin içinden bir ses, o sabah, özel vagonun hücresinde onun da bulunduğunu ve pek yakınından geçtiğini fısıldamaz mıydı? Ya çocuklar? Belki onlar da tuhaf ya da korku veren bir şey hissederek trene şöyle bir bakmazlar mıydı? Aman Tanrım! Hayat niçin bu kadar zor, bu kadar acı?

Şubat güneşi uzakta, al bir kuşakla yerle göğü birleştirerek batmakta, sönmekteydi. Gündüz bitmiş, kış gecesi kendi haklarını kullanarak her şeyi karanlığıyla sarmaya, her şeyi silikleştirmeye başlamıştı. Şimdi tren, bozkır gecesinde kıvrıla kıvrıla yolunu açıyor, uzaklarda yer yer, istasyon ışıkları deliyordu bozkır karanlığını...

Abutalip Kuttubayev'in gözüne uyku girmiyordu. Demir duvarlı, demir parmaklıklı kompartımanında, bir dakika yerinde duramıyor, bir köşeden öbür köşeye gidip geliyor, sık sık tuvalete gitmek için izin istiyordu. Nöbetçi artık gezinip durmaması için birkaç kez kapıyı vurdu, sonra da tehdit etti onu:

- Hey tutuklu! Yerinde duramaz mısın sen? Artık rahat dur, yoksa karışmam!

Ama Abutalip sakinleşemiyor, bir yerde duramıyordu. Yalvaran bir sesle nöbetçiye seslendi:

- Çok rica ediyorum nöbetçi, beni dinle! Beni uyutacak bir şey ver, yoksa öleceğim, gerçekten öleceğim! Ölürsem size ne yararım olur? Şefine söyle, beni ölüme terketmekle ne kazanacak? Uyuyamıyorum!...

Şaşılacak şey! Az sonra, nöbetçi, Tansıkbayev'in kompartımanından iki uyku hapı getirdi (Bu davranışın, di-

leğinin yerine getirilişinin sebebini sabahleyin öğrenecekti). Abutalip ancak geceyarısında biraz uyukladı. Tekerleklerin tak-takları, rüzgârın uğultusu altında yarı uyur bir durumda yatıyordu. Hayalinde ya da düşünde, olanca gücüyle lokomotifin önünde koşuyor, tren arkasından yetişip onu ezecek korkusuyla büyük hırıltılar çıkararak soluyor, koşuyor, koşuyordu. Rüyası o kadar korkunç, ayni zamanda o kadar gerçeğe benziyordu ki, lokomotifin önünde, yolunu aydınlatan farların ışığında traversten traverse atlayarak gerçekten koşuyordu sanki rayların arasında. Fırtına kucak kucak kar savuruyor, iki yanını sâran karanlığı bakışlarıyla delmeye, bir şeyler görmeye çalışıyor, koşmaya devam ederek ve başını sağa sola çevirerek bağırıyordu: "Zarife! Daul! Ermek! Nerdesiniz? Cevap verin bana nerdesiniz?..." Bir cevap veren yoktu. Önünde aşılmaz karanlık, ardında homurdanarak gelen ve yavaşladığı anda onu ezip geçecek olan lokomotif vardı. Dayanamayacaktı artık, bu kudurmuş canavar peşini bırakmıyordu... Daha da kötüsü, korku ve umutsuzluk onu uyuşturmuş, ayakları tutulmuş, soluğu kesilmişti. Güçlükle nefes alıyordu...

Abutalip sabahın erken saatlerinde uyandı. Yüzü gözü şişmiş, sapsarı olmuş, uzun paçalı yün külotuyla ranzada oturup, parmaklıklar arasından bozkıra bakıyordu. Hava soğuk ve dışarısı hâlâ karanlıktı. Ama yavaş yavaş toprak görünmeye, ortalık aydınlanmaya başlıyordu. Hava kar yüzünden kasvetliydi ama gökyüzünün şurasından burasından, az da olsa ışıklar sızıyordu.

Şimdi Sarı-Özek bozkırının tam ortasındaydılar. Bozkır, kış kürküne bürünmüştü, ama dikkatli bir göz, dereleri, tepeleri, vadileri, daha evvelki geçişlerinde gördüğü evlerin bacalarından tütmeye başlayan dumanları çok iyi farkedebilirdi. Bu çatılar, bu bacalar aslında ona yabancıydı ama şimdi o kadar yakın görünüyorlardı ki! Az son-

ra Kumbel'e varacaklardı. Aktarma istasyonu Boranlı'dan oraya sadece üç saatlik bir yol kalıyordu. Demek ki çok yakındı artık. Yedigey ve Kazangap oradan Kumbel'e bir cenaze ya da düğün için deve ile gelirlerdi... O sırada, kara bir deveye binmiş, başına tilki postundan kocaman bir kalpak giymiş bir adam gördü. Abutalip gözlerini parmaklığa iyice yaklaştırarak onun tanıdığı biri olup olmadığını anlamaya çalıştı. Şey.. Karanar'a binmiş Yedigey olamaz mıydı bu?... Afrika zürafaları kadar hızlı koşabilen Karanar için yüz-yüz on verste*lik bir yolun ne önemi vardı?...

Hiç farkına varmadan, Abutalip kendini hayallerine kaptırıverdi: Önce trenden inmek için hazırlanmaya başladı. Ayakkabılarını giydi çıkardı, giydi çıkardı. Ayağına geçirdiği Rus dolaklarının bağını çözdü çözdü bağladı. Sonra çantasını da hazırladı ve bekledi. Ama yine yerinde duramıyordu. Sonra, elini yüzünü her zamankinden daha erken bir saatte yıkamak için izin istedi. Yıkanıp hücresine döndükten sonra da nasıl vakit geçireceğini, ne ile meşgul olacağını bilemedi.

Tren, Sarı-Özek bozkırlarında ilerlemeye devam ediyordu... Abutalip kendini zorlayarak oturdu. Dirseklerini oyluklarına dayamış, ellerini dizleri arasında birleştirmişti. Küçük pencereden ancak arada sırada bakmaya da zorluyordu kendisini.

Kumbel istasyonunda tren durdu ve tam yedi dakika bekledi. Bu istasyonda her şey, yolcu ve yük trenleri bile tanıdık geliyordu ona. Trenler bu büyük istasyonda karşılaşır, sonra aksi yönlere giderek gözden kaybolurlardı. Bu trenleri yakın görmesinin, tanıdık görmesinin sebebi, kısa bir süre önce karısının ve çocuklarının yaşadığı Bo-

* Verste: Eski bir Rus uzunluk birimi. 1 verste: 1067 metre.

ranlı istasyonundan geçmiş olmalarıydı. Bu da o cansız şeylere sevgiyle bakmalarına yeterdi.

Onun bulunduğu tren de hareket etti. Abutalip, tren peronları ve bütün istasyonu geçinceye kadar, giden-gelen, giren-çıkan insanların yüzüne bakıyor, onları da tanır gibi oluyordu. Evet, kuşkusuz tanıyordu onları ve onlar da hiç kuşkusuz Boranlı'nın eski sakinlerini, Kazangap'ı, Yedigey'i ve onların evceğizlerini tanıyorlardı. Zaten Kazangap'ın oğlu Sabitcan enstitüye gitmeden önce burada yatılı okulda okumuştu...

Tren, istasyonu ve uzadıkça incelen rayları geride bırakarak hızlandı. Abutalip buraya çocuklarıyla birlikte karpuz almaya geldikleri günü, sonra başka bir zaman bir noel çamı almaya geldiği günü hatırladı...

O sabah kendisine verilen yiyeceğe hiç dokunmadı. Tek bir şey vardı kafasında: Boranlı istasyonuna çok az bir zamanın, ancak iki saatlik bir zamanın kaldığı. Şimdi kar yağmasından, bir kar fırtınasının çıkmasından korkuyordu. Çünkü o zaman Zarife ve çocukları evden çıkamaz, o da onları uzaktan da olsa göremezdi...

"Allahım! diye dua ediyordu. Ne olur kar yağdırma. Biraz bekle, sonra istediğin kadar yağdırırsın.. yalvarırım bugün yağdırma!"

Kendi üzerine çökmüş, ellerini dizleri arasına alarak büzülmüştü. Toparlanıp kendine gelmeye, sabırla o en büyük dileğinin olması için sakin sakin beklemeye çalışıyor, bütün çabasını harcıyordu. Parmaklıklar arasından karısını ve çocuklarını görebilmekti en büyük dileği. Ya onlar onu görürlerse?! Bu sabah, tuvalet kabininin kapısı önündeki muhafızın gözetiminde yüzünü yıkarken, gözleri, pastan delinmiş küvetin üzerindeki aynaya ilişmişti ve kendini görünce korkmuş, şaşakalmıştı: Bir ceset gibi soluktu benzi. Bavyera'daki tutsaklık döneminde bile bu kadar kötü olmamıştı. Saçları bembeyaz, gözleri donuk,

alnı ise kırış kırıştı... Oysa o kadar yaşlı değildi, hatta genç bile sayılabilirdi... Eğer çocukları Daul ile Ermek ve karısı Zarife onu bu halde görseler, kesinlikle tanıyamazlardı. Onlara ancak korku verirdi bu haliyle. Ama sonra elbette sevinirlerdi. Onun eski hâline dönebilmesi için ailesiyle birlikte olmak, karısı ve çocuklarıyla huzur içinde yaşamak yeterdi ona...

Abutalip, demir parlaklığın ötesinde akıp geçen manzaraya bakarak düşüncelerini, anılarını harekete geçiriyordu. Bu bölgeyi de, bir vadi ile birbirlerinden ayrılan küçük tepeleri de çok iyi tanıyordu. Bir keresinde Boranlı'daki çocukları oraya götürmeyi düşünmüştü. Çocuklar sevinç çığlıkları atarak yamaçlardan dalgalar gibi ineceklerdi...

İşte tam bu sırada, hücrenin kapı kilidine bir anahtar sokuldu, çevrildi ve kapı ardına kadar açıldı. Eşikte iki nöbetçi onu bekliyordu.

- Haydi, sorgulamaya! dedi kıdemli olanı.

- Ne sorgusu? Niçin?

Onun ağzından dökülen bu beklenmedik cevap karşısında nöbetçi şaşırdı, hasta olup olmadığını anlamak için ona iyice sokuldu.

- Ne demek 'Niçin?' Söyleneni anlamadın mı? Hadi çık buradan, sorguya çekileceksin!

Abutalip, umutsuzluk içinde başını eğdi. Eğer kompartıman camı demir parmaklıklarla korunuyor olmasa, oraya atılıp öldürecekti kendisini. Ama şimdi çaresiz gidecekti: Talih ondan yana değildi. O kadar büyük bir istek ve coşku ile beklediği o ânı yaşayamayacaktı. Ağır bir yükün altında eziliyormuş gibi yavaşça kalktı, idam sehpasına gider gibi iki muhafızın gözetimi altında Tansıkbayev'in kompartımanına doğru yürüdü. Yine de içinde son bir umut, küçük bir umut ışığı parlıyordu: Boranlı'ya kadar daha bir-buçuk saatlik yol vardı ve bu zaman için-

de sorgulama belki biterdi... Tansıkbayev'in kompartımanı birkaç adım ötedeydi ama çok uzun geldi ona bu yol. Tansıkbayev ise tıraş olmuş, bol bol kolonya dökünmüş, onu bekliyordu:

- Gir içeri Kuttubayev, seninle biraz çalışacağız! dedi sert bir sesle ve keskin bakışlarıyla. Otur, oturmana müsaade ediyorum, böylesi ikimiz için de daha kolay olur.

Nöbetçiler kapının dışındaki yerlerini aldılar. Çağrılır çağrılmaz içeri dalacaklardı.

Abutalip için, akdoğan bakışlı bu adamı öldürmek imkânsızdı. Kompartımanda silah olarak kullanılabilecek hiçbir şey çarpmıyordu gözüne. Ne bir şişe vardı ne de bir bardak (Oysa bu herif her fırsatta içerdi, kompartımandaki votka ve kurutulmuş balık kokusu da belli ediyordu bunu).

Tren bozkırı yara yara yoluna devam ediyor, Boranlı istasyonuna varacakları süre gittikçe kısalıyordu. Önünde bir yığın kâğıt bulunan Tansıkbayev ise hiç acele etmeden notlara tek tek bakıyor, Abutalip ise işkence çekiyor, kıvranıyordu. Pek uzun geçen o dakikalardan sonra kendini tutamadı:

- Bekliyorum şef vatandaş, dedi.

Tansıkbayev gözlerini kaldırdı. Pek şaşmıştı bu sözlere.

- Bekliyor musun? Neyi bekliyorsun?

- Sorgulamayı, sorularınızı...

- Ha, sorgulamayı demek!

Tansıkbayev kelimeleri uzata uzata söylüyor, ağzından söz dirhemle çıkıyordu. O anda bir başarı, bir zafer hissine kapılmış, ama bunu belli etmemeye çalışıyordu. Devam etti:

- İşte bu çok iyi, anlıyor musun Kuttubayev? Evet, bunu ben söylüyorum sana, sanık kendi isteğiyle itirafta bulunur, pişmanlık duyduğunu söylerse, araştırmayı ko-

laylaştırmak için sorguya çekilmeyi isterse, bu çok iyi bir şeydir. Adlî organlara söyleyecekleri, açıklayacakları şeylerin bulunduğunu gösterir bu davranış. Böyle değil mi?...

Tansıkbayev o günkü konuşmada tehditlerin yerini yapmacık bir iyi niyet gösterisine bırakmanın yararlı olacağını düşünerek devam etti: "Demek ki düşünüp taşındın, hatalı hareket ettiğini anladın, şimdi de Sovyet yönetiminin düşmanlarına karşı yürütülen dâvada adlî organlara yardımcı olmak istiyorsun. Eskiden senin de bu düşmanlardan biri olduğun halde şimdi bize yardımcı olacaksın. Ama senin için de benim için de önemli olan Sovyet iktidarının, Sovyet çıkarlarının her şeyden önce gelmesidir. Anandan, babandan bile önde gelir. Çocuklardan bile daha önemli, daha değerlidir Sovyetler'in yüksek çıkarları. Tabiî bunu herkes kendine göre anlar..." Bir süre sustu, tatmin olmuş gibiydi. Sonra yine devam etti: "Senin doğru düşünen, makul biri olduğunu hep düşünmüşümdür Kuttubayev, seninle anlaşacağımız, ayni şekilde düşünüp konuşacağımız umudunu hiç yitirmedim ben... Niçin bir şey söylemiyorsun?"

- Bilmiyorum, dedi Abutalip kekeleyerek. Sonra pencereye kaçamak bir bakış atarak ekledi: "Neden suçlandığımı anlamış değilim".

Tren hızla ilerliyor, kurşunî göğün altında, sessiz bir filmde olduğu gibi, Sarı-Özek bozkırı geriye doğru hızla uzaklaşıyordu.

- Açık konuşalım, dedi Tansıkbayev, eğer seni, prensler gibi bir özel vagona bindirmişsek, bunun elbette bir sebebi vardır. Herhangi birini kendine ait küçük bir kompartımanda seyahat ettirmek öyle pek olağan bir şey değildir. Demek ki sen bu soruşturmada çok önem verdiğimiz birisin. Her şey sana bağlı ve senden çok şey bekliyoruz. Bunu iyi düşün! Şimdi benim söyleyeceklerimi iyi

dinle. Bu akşam geç saatlerde Orenburg'a, yani Çkalov'a varmış olacağız. Orası ilk etabımız. Bizi bekliyorlar orada. Yüzleştirileceğin iki kişinin orada oturduklarını biliyorsun. Bunlardan biri Aleksandr İvanoviç Popov'dur. Ötekisi ise Hamid Seyfullah adında bir Tatar. Onlar da tutuklandı. Tabiî senin ifaden üzerine tutuklandılar, ikisi de seninle birlikte Bavyera'da tutsak olduklarını ve birlikte kaçıp kurtulduğunuzu itiraf ettiler. Nasıl kaçtığınız biraz şüpheli, açıklığa kavuşturmamız gerek: O taş ocağından niçin yalnız sizin grubun kaçabildiği merak konusu doğrusu. Sonra bütün gücünüzü, bütün yeteneğinizi Yugoslavya'da gösterdiniz. Orada bir İngiliz misyonu ile buluşup görüştüğünüzü ikisi de kabul etti. Bu görüşmenin konusunu çok iyi biliyorsun, ifadende açıkladın bunu (Çok ilginç olduğunu söylemeliyim söz arasında). Biliyoruz ki Popov bu işin elebaşısıdır. Hamid Seyfullah da onun yardımcısı, sağ kolu. Sen elbette bu örgütün, bu orkestranın birinci kemanı değilsin. Bunun için de, soruşturmaya yardımcı olursan, suçun hafifleyecek.

- Hangi örgütten söz ediyorsun? Size daha önce de söyledim, kırkbeş yılından beri, savaşın bitişinden beri onları hiç görmedim, dedi Abutalip.

- Bunun önemi yok, hiç önemi yok. Buluşup görüşmenize, yüzyüze gelmenize gerek yoktu. Bağlantıyı sağlayan, aracılık yapan başka biri vardı. Meselâ şu Yedigey Cangeldin, şu çok doğrucu görünen arkadaşın, Orenburg'a ya da başka yerlere gitmedi mi hiç? İşte böyle birinin aracılığıyla pekâlâ bağlantınızı devam ettirmiş olabilirsiniz. Düşün biraz..

- Eğer Yedigey'in Karanar adlı devesine binip Orenburg'a gittiğini söylesem bu ne işe yarar? demekten kendini alamadı Abutalip.

- Demek böyle düşünüyorsun, ama bunun hiçbir yararı olmaz sana. Bak sana nazik davranıyorum ben, sen ise

kurnazlık yapmaya başladın yine. Ama bu itirazlarının sana hiçbir yararı olmaz, zararı olur. Şu senin Yedigey'e gelince, için rahat olsun: Gerekirse onu da tutuklarız, hatta devesini de! Ona dokunulmasını istemiyorsan, yüzleştirme sırasında kurnazlık yapmaz, gerektiği gibi konuşursun.

Lokomotif aksi yöne giden bir katar için uzun ve keskin bir düdük öttürdü. Bu ses Abutalip'in yüreğini yine acılarla kıvrandırdı. Şimdi Boranlı istasyonuna çok yaklaşmışlardı. Akdoğan bakışlı adamın düşündükleri onu ürpertiyordu: Bu ülkede, böyle bir gücün yapamayacağı şey yoktu. Ama o anda onu en çok ezen, ona en çok işkence çektiren şey Tansıkbayev'in, her zamankinden farklı olarak sorgulamayı kesmek niyetinde görünmeyişi idi. Tansıkbayev nihayet sessizliği bozarak ve önündeki kâğıtları kenara doğru iterek gözlerini ona çevirdi:

- Pekâlâ, dedi, eminim ki birbirimizi anlıyoruz, zaten senin iyiliğine olması da anlaşmamıza bağlı. Orenburg' taki yüzleştirmenin sonucu kesin olacak: Ya bana yardım edeceksin, ya da ben, cezanı dört kat arttırmak, belki de idam ettirmek için elimden geleni yapacağım. Şimdi anladın değil mi? Bütün o yıllarda hizmet ettiğiniz Tito da kurtulamayacak bu işten... Ve dâvayı Josif Visarionoviç (Stalin) bizzat takip edecek. Kimse cezasız kalmayacak, kötüleri hiç acımadan yok edeceğiz! İşte bundan dolayı dostum, senin için kötü düşünmediğim, sana iyilik etmek istediğim için bana teşekkür etmelisin... Ama bana karşı görevini yapmalı, borçlu kalmamalısın. Ne demek istediğimi anlıyor musun?

Abutalip susuyordu. Soğuk terler döküyor ve zihninden küçük Boranlı istasyonuna ulaşmaları için kalan dakikaları hesaplıyordu. Duruma göre yakınlarını göremeyecekti ve bu düşünce ile yüreği parçalanıyordu.

- Niye susuyorsun? Söylediklerimi anlayıp anlamadığını sordum sana!

Abutalip 'anladım' der gibi başını salladı. Elbette anlıyordu onun söylediklerini...

- Ha şöyle! Sonunda anlaştık işte! dedi Tansıkbayev. Onun o hareketini her şeyi kabul ettiği anlamına almıştı. Yerinden usulca kalktı, Abutalip'e yaklaştı. Hatta dost görünmek için elini omuzuna koydu ve devam etti: "Senin yiğit bir insan olduğunu, doğru yolu bulacağını biliyordum. Demek ki anlaştık seninle. Hiçbir şeyden endişe etme, sadece söylediklerimi yap. Özellikle de yüzleşeceğin insanları görünce şaşırma, hiç korkma, yüzlerine bak ve ne olduklarını söyle: "Popov elebaşıdır, kırküç yılında İngiliz gizli servisine üye olmuştur, kamplara gönderilmeden önce Tito ile de görüşmüş, vakti gelince, harekete geçmek için önemli bir görev almıştır." Bu kadarını söylemen yeter. Hamid adlı Tatar'a gelince, onun, Popov'un sağ kolu olduğunu söyleyeceksin. Hepsi bu kadar. Sonrası bizim işimiz. İfadeni böyle ver ve ondan sonra hiçbir şeyden korkma. Hiçbir şeyden! Sana oyun oynayacak değilim. Biz böyleyiz, düşmanı hiç affetmez, işini bitiririz. Ama dostlarımızla işbirliği yapar, onlara dostluk elimizi uzatırız. Bunu unutma. Başka şeyleri de unutma: Benimle alay edilmesinden, aldatılmaktan hiç hoşlanmam. Ama sen niye sapsarı oldun öyle? Niçin terledin? Kendini iyi hissetmiyor musun? Biraz havaya mı ihtiyacın var?

- Evet, kendimi iyi hissetmiyorum, dedi Abutalip gözü kararıp düşmesine ve kusmasına güçlükle engel olarak.

- Bu durumda seni daha fazla tutmak istemem. Kompartımanına çekil ve Orenburg'a kadar dinlen biraz. Ama orada fikrini değiştireyim deme sakın. Yüzleştirme sırasında hiçbir duraksama istemem. "Hatırlamıyorum, bilmiyorum, unuttum..." gibi sözleri duymak istemem. Her

şeyi olduğu gibi ve hemen söyleyeceksin. Gerisini düşünme. Gerisi bizim işimiz. Tamam mı? Pekalâ, bugün bir roman kadar uzatmayalım işi. Git, dinlen. Bütün kâğıtlar imzalanacak.. ifadeni Orenburg'taki yüzleştirmeden sonra imzalarsın. Hadi git şimdi. Sanırım iyice anlaştık seninle...

Bundan sonra Tansıkbayev, Abutalip'i kompartımanhücresine gönderdi.

O andan itibaren Abutalip'in hayatı, bir başka sınıra geçmiş gibi değişmeye başladı. Önce tren yavaşlıyor gibi geldi ona. Küçük pencerenin gerisinden, çok iyi bildiği bu yerler aralıksız flaşlar gibi görünüp geçiyordu gözlerinin önünden. Boranlı'ya birkaç dakika kalmıştı. Sakinleşmesi ve kendini tutması gerekiyordu. Sonuç ne olacaksa olsun, ona hazırlanmalıydı. Ama her şeyden önce tren yavaşlamalıydı "Daha yavaş geçmeli, daha yavaş sürmeleri gerek!" diye dua etti ve sanki büyü gücüyle yavaşlatmak istedi treni. Az sonra trenin gerçekten yavaşladığını hissetti ya da ona öyle geldi. Dışarıdaki manzara şimdi daha belirli, daha sarsıntısız görünüyordu. Kendi kendine her şeyin istediği gibi geçeceğini söyledi. Biraz yatıştı, nefes alıp vermeleri düzeldi ve parmaklıklara yüzünü yapıştırıp beklemeye başladı.

Evet, tren, aktarma istasyonu Boranlı'ya yaklaşıyordu. Başına gelen felâketin onu koparıp attığı bu yerde çocuklarını büyütecek, ters talihin üstesinden gelmeye çalışacaktı. Ama bunu da çok görmüşlerdi ona. Ailesi kendi kaderlerine terkedilmişti ve o şimdi onların yanından bir hücre-kompartımana kapatılmış olarak geçecekti.

Abutalip, gördüklerini son nefesine, gözleri açılmamasıya kapanıncaya kadar unutmamak için büyük bir dikkatle bakıyordu küçük ve parmaklıklı pencereden. Şu son bir saatten beri, o Şubat gününün sonunda yol boyunca gördüğü her şey, kar yığınları, bazı yerleri karla

kaplı, bazı yerleri çıplak bütün bozkır onun için kutsal bir görünüm idi ve içi titreyerek, büyük bir sevgiyle bakıyordu onlara. Şimdi küçük bir tepenin yanından geçiyordu.. az sonra bir vadiden ve bir patikanın yanından.. Zarife ile yol onarımı için, kazma-kürek omuzlarında bu patikadan giderlerdi.. ve işte yaz aylarında Boranlı çocuklarının (tabiî onlarla birlikte kendi yavruları Daul ve Ermek'in) oynadıkları meydan... Aa, işte orada bir grup deve var.. işte iki deve daha... Bu ikisinden biri, hiç acele etmeden ağır ağır yürüyeni Karanar idi. Yedigey'in Karanar'ı. Heybetli, güçlü, uzaktan hemen farkediliyor... Aa, ne oluyor? Kar taneleri uçuşmaya ve parmaklıklı pencerenin camına vurmaya başladı! Gerçi sabahtan beri gökyüzü bulutlarla kaplıydı ve havanın bozması bir sürpriz sayılmazdı, ama kar yağışı biraz, çok az daha bekleyebilirdi! İşte deve ağılları ve köyün ilk evi.. evin bacası tütüyor.. ve işte demiryolu makası. Tren yol değiştirecek, tekerlekler rayların birleştiği yerde takır takır ses çıkarıyor... Makasçı da orada, makasçı kulübesinin önünde kırmızı filamasını kaldırmış.. Kazangap idi bu. Koca bir ağaç gibi, budak budak.. aman Tanrım! İşte kulübeyi de geçtiler ve şimdi tren köye giriyor... Evceğizlerin damları, pencereleri göründü. O evlerden birine bir adam girdi ama Abutalip onu sırtından gördüğü için tanıyamadı.. şurada odunluğun yanında bir adam bir şeyler mi yapıyor çocuklar için? Yedigey o! Kalın ceketinin kollarını sıyırmış, yanında kızları da var.. ve, ve.. Evet, Ermek de var! Abutalip'in sevgili küçüğü Ermek'i! Yedigey'in tam yanında duruyor ve ona yerden aldığı bir şeyi uzatıyordu... Oh, Tanrım! Tanrım! Yüzünü bir an için görebildi yalnız... Peki, Daul ve Zarife nerdeydiler? Şurada hamile bir kadın var, istasyon şefinin karısı Saul idi o, işte! İşte Zarife! Zarife'nin ta kendisi! Omuzlarına eski bir şey atmış, Daul'un elinden tutmuş, Yedigey'in ve öbür çocuk-

ların olduğu yere gidiyor... Ne bilsin kocası Abutalip'in hemen yakınından geçtiğini ve aklından geçenleri haykırmamak için eliyle ağzını kapattığını: "Zarife! Zarifem! Daul, yavrum! Benim, ben! Sizi son kez görüyorum, beni bağışlayın yavrularım! Daul! Ermek! Bağışlayın beni.. ve beni unutmayın! Sizden ayrı yaşayamam ben!... Sevgili karım, sevgili çocuklarım. Sizden ayrı olacağım için öleceğim! Beni bağışlayın!..."

Abutalip, o birkaç saniye içinde gördüklerini, tren Boranlı'dan epeyce uzaklaştıktan sonra da, hâlâ görür gibi tekrar tekrar canlandırıyordu gözünde. Dışarıda kar lapa lapa yağıyordu şimdi ve çoktan görünmez olmuştu her şey, ama Abutalip için zaman yolun o parçasında durmuştu. Bütün acısı ve hayatının anlamı orada toplanmıştı.

Kar dışarısını görmesine engel olsa da yüzünü pencereden ayıramıyordu. O parmaklıklara yapışmış, onu mahveden kuvvete karşı koyamadığı için, hak-adaleti bile düşünmesine fırsat verilmeden katlanacaktı bu dayanılmaz duruma. Bu kuvvet onu, yakınlarının yanından, gizlice, bir hayvan gibi geçmeye mecbur ediyordu. Onun özgürlüğünü elinden alan, trenden atlayıp yakınlarına koşmasını, üzüntüler içinde kıvranan ailesine kavuşmasını önleyen kuvvet böyle istemişti. Parmaklıklar arasından aşağılanmış, sefil bir şekilde bakıyor, Tansıkbayev denen o adamın kendisine bir köpek muamelesi yapmasına engel olamıyordu. Köşesinde kımıldamadan oturması emredilmişti ona... Abutalip parmaklıkların yanında, kendisini yatıştırmak için bir tek kelime bile konuşmadan bir yemin etti, içinden, düşüncesinden yaptığı bir yemindi bu...

Abutalip şimdi, biraz önce karşılaştığı o çok acı durumu, görüp de görünmemek, yanından geçip de duramamak, kavuşamamak acısını bütün ağırlığıyla çekiyordu. Elinden yalnız bu gelirdi zaten: Gördüğü sahneleri tekrar

tekrar ve bütün ayrıntılarıyla hatırlıyordu: Önce Kazangap'ı görmüştü, her zamanki gibi görev başındaydı ve güçlü elleriyle filamayı kaldırmış bekliyordu. Küçük istasyonun bu başında ya da öbür başında nöbet tutarak nice trenlere yol vermişti o! Sonra evceğizleri, ağılları, tüten küçük bacaları, sonra, gördüğü zaman umutsuzluk çığlığı ile boğulur gibi olduğu Ermek'i, onun ve öbür çocukların başında toplandıkları Yedigey'i... Yedigey bir şeyler yapıyordu onlar için.. sadık, sevgili dostu Yedigey, bir kaya gibi yerinde, orada duruyordu. Ermek ona bir şey uzatıyordu, belki bir tahta idi bu. O birkaç saniyeyi çok net görüyor ve hatırlıyordu: Yedigey kavruk yüzünü çocuklara dönmüş, herhalde bir şeyler söylüyordu. Büyüktü, güçlüydü Yedigey. Sırtında pamuk astarlı ceketi vardı ve kollarının ucunu kıvırmıştı. Ayaklarına sun'i deriden çizmelerini geçirmişti. Yavrusu Ermek başına onun eski şapkasını, ayaklarına da keçe çizmesini geçirmişti. Sonra, Zarife ve Daul da onlara doğru gidiyorlardı. Zavallı Zarife! Onu ne kadar yakından görmüştü! Başörtüsü omuzlarına kaymış, kara örgülü saçlarını ve solgun yüzünü de görüyordu. Ne kadar dokunaklı ve ne kadar gönül çekici, arzu uyandırıcı! Mantosunu da hatırlıyordu. Düğmelemeye gerek görmediği mantosunu ve ayağındaki kaba çizmeleri.. bu çizmeleri o almıştı ona. Zarife başını Daul'a eğmiş bir şey söylüyordu... Bütün bunlar ona ne kadar yakındı. Ne kadar değerli, ne kadar unutulmaz saniyelerdi onlar. Hiç, hiç unutmayacaktı o anları. Şimdi, zihninden onlara veda ederken bütün bunları, bu görüntüleri de beraberinde götürüyordu.. Hiç, hiçbir şey bunların, bu büyük kaybın yerini dolduramazdı...

Kar yağışı, kar fırtınası yol boyunca devam etti. Orenburg'a gelmeden önceki istasyonlardan birinde durdular ve yolun açılması için tam bir saat beklediler. Demiryolcuların havaya ve başka şeylere kargışlar yağdırarak çalış-

tıklarını duyuyorlardı. Sonunda tren yola koyuldu, kar fırtınaları arasında ilerlemeye başladı. Epeyce gecikerek vardılar Orenburg'a. Yol boyunca ağaçlar, kararmış çıplak gövdeleriyle kupkuru duruyorlardı. Bir mezarlıkta terkedilmiş tomrukları andırıyorlardı. Şehir de görünmüyordu. Bir aktarma istasyonunda, karanlığa gömülmüş olarak uzun uzun beklediler. Vagonların birbirine çarpmalarından, demiryolcuların bağrışmalarından ve lokomotif düdüklerinden, içinde bulunduğu vagonun trenden ayrıldığını anladı. Sonra tekrar hareket etti. Herhalde onu garaj içinde kalan bir yola sokuyorlardı.

Özel vagon son durağına gelince karanlık iyice bastırmıştı. Tamponlar son bir kez daha çarptı ve aşağıdan son bir emir daha duyuldu: "Tamam! Öyle bırak!" Ve vagon tam yerine oturmuş gibi orada kaldı.

Nöbetçi amiri kompartımanın kapısını açarak emretti:

- Tamam, haydi eşyalarını topla ve çık vagondan! Oyalanma, çabuk ol! Kötü uyandın, biraz temiz hava al bakalım!

Abutalip yavaşça kalktı ve nöbetçiye doğru yürüdü. Yanına gelince çok sakin bir sesle:

- Ben hazırım, dedi, nereye gidiyoruz?

- Hazır mısın? Peki yürü öyleyse, kumandanımız söyler sana nereye gideceğimizi.

Nöbetçi Abutalip'in koridora geçmesine izin verdi ama arkasından hemen yine bağırdı:

- Hey, dur bakalım! Torbanı burada mı bırakacaksın? Nereye gittiğini sanıyorsun? Eşyalarını alsana! Yoksa bir hamal mı istiyorsun! Gel buraya, topla şu ıvır-zıvırını!...

Abutalip kompartımana döndü, istemeye istemeye eşyasını topladı. Tekrar koridora çıkınca az daha özel servisin iki memuru ile çarpışacaktı. Bu memurlar telaşlı telaşlı geçiyorlardı vagondan.

Nöbetçi onu omuzlarından kenara iterek bağırdı:

- Dur orda, yol ver yoldaşlara!

Vagondan çıkarken o memurların Tansıkbayev'in kapısını çaldıklarını, sonra heyecanlı heyecanlı konuştuklarını duydu:

- Yoldaş Tansıkbayev! Hoşgeldiniz, hoşgeldiniz! Sabırsızlıkla bekliyorduk sizi... Yaa, görüyorsunuz, bizim burada kar fırtınası var.. affedersiniz, izninizle kendimizi tanıtalım şef yoldaş!

Aşağıda, vagonun kapısında, asker üniformalı ve şapkalı üç muhafız onu bekliyordu. Bunlar tutukluyu teslim alacak, demiryollarından geçirip bir arabaya bindireceklerdi.

- Haydi, in bakalım! Daha ne bekliyorsun? diye bağırdı silahlı üç muhafızdan biri.

Muhafızların önünde yürüyen Abutalip tek kelime söylemeden vagondan indi. Hava soğuktu, kar yağıyordu ince ince. Basamakları inerken buz tutmuş kenarlığa tutunmakta güçlük çekti. Eli donuyordu çünkü. Etraf karanlıktı ama yer yer adını bilmediği bu istasyonun kırmızı ışıklarıyla aydınlanıyordu.

Karışmış ipler gibiydi raylar. Üstelik üzerlerini kar kaplıyor, manevra yapan lokomotifler de durmadan düdük öttürüyorlardı.

- Doksan yedi numaralı tutukluyu teslim ediyorum! diye bağırdı vagondaki nöbetçi.

Aşağıdaki muhafızların kumandanı da cevap verdi:

- Doksan yedi numaralı tutukluyu teslim alıyorum! Bunun üzerine vagondaki nöbetçi:

- Haydi onlarla git, nereye gideceğini söyleyecekler sana. Orada bir arabaya bindirecekler seni! dedi.

İşte vagondaki vedalaşma sözleri bundan ibaret oldu.

Abutalip, mevcutlu olarak demiryollar arasında yürümeye başladı. Bir yandan kardan korunmaya, bir yandan

da iyi göremediği rayların ve makasların üzerinden geçmeye çalışıyordu. Torbası omuzundaydı. Gece ekibinin makinistleri arada bir lokomotiflerin düdüklerini öttürüyorlardı.

Tansıkbayev'i kompartımanında karşılayan ve onu oteline götürecek olan Orenburglu meslekdaşları gelişini kutlamak için orada biraz oyalanmışlardı. Bu mutlu karşılaşma şerefine hemen orada birkaç kadeh içmeye davet ettiler onu. Mesai saati çoktan bitmişti zaten. Böyle bir davete kim "hayır" diyebilir? O konuşma sırasında Tansıkbayev dâvanın iyi gittiğini, yüzleştirme için tâ Alma-Ata'dan geldiğini ve kesin bir sonuç alacağından emin olduğunu söyledi onlara.

Meslekdaşları buna sevindiler, hemen kaynaştılar ve neşeli neşeli konuşmaya başladılar. İşte tam o sırada, vagon koridorundan ayak sesleri ve telaşlı bağrışmalar duyuldu. Hemen sonra muhafızların şefi ve nöbetçi kompartımana daldılar. Muhafız şefinin üzeri kanlıydı, yüzü vahşi bir görünüm almıştı, topuklarını çarparak, yüksek sesle haber verdi:

- Doksan yedi numaralı tutuklu öldü!

- Ne demek öldü! Ne demek oluyor bu?!

Böyle diyen Tansıkbayev oturduğu yerden fırlayıp kalkmıştı ayağa.

- Kendini bir lokomotifin altına attı, dedi muhafız.

- Nasıl atarmış kendini? Ne demek oluyor bu? diye gürledi Tansıkbayev muhafızı yakasından tutup hiddetle sarsarak.

- Yolların arasından geçerken sağımızda da solumuzda da lokomotifler manevra yapıyorlardı. Bütün katarlar yer değiştiriyor, vagonları oraya buraya aktarıyorlardı. Geçeceğimiz yol açılsın diye biraz durup bekledik... İşte o sırada, tutuklu omuzundaki torba ile kafama vurdu ve kendisini lokomotifin altına atıverdi...

Bu haber karşısında hepsi sustu, donakaldı.

Tansıkbayev kompartımandan çıkarken kızgınlıktan çıldıracak gibiydi. Sesi titriyor, küfürler savuruyordu:

- Pis herif! Alçak süprüntü! Böyle kurtuldu demek! Başardı ha! Beni atlattı ha! Her şeyi mahvetti de gitti! Berbat etti bütün işleri!...

Böyle derken elini kolunu sallıyor, kendini zor tutuyordu. Bir kadeh votkayı bir solukta içti.

Tansıkbayev'in Orenburglu meslekdaşları, muhafızların kumandanına, bu beklenmedik olayda tek sorumlunun kendisi olduğunu söylediler...

SON

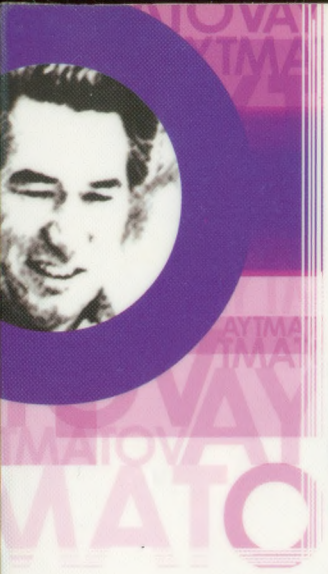

cengiz han'a küsen bulut

Cengiz Aytmatov

Ünlü yazar Aytmatov 'un bu son romanı, aslında *"Gün Olur Asra Bedel"* adlı romanın içinde yer alması gereken ve onu tamamlayan uzunca bir bölümdür. Fakat, on yıl kadar önce kaleme alınan o eserde, KGB'yi en çarpıcı örneklerle en ağır bir şekilde suçlayan bu bölüme izin verilmemiş, ya da Aytmatov bunu, *"Dişi Kurdun Rüyaları"* adlı daha sindirici romanını yazdıktan, bugünkü ortama ulaşıldıktan sonra ayrı bir roman halinde yayınlama fırsatını beklemiştir.

Bugün heykelleri yıkılmakta olan Dzerjinski'nin kurduğu KGB için iktidar, daha doğrusu bu örgüt, hiç söndürülmeden yanması gereken bir sobadır. Bu sobanın yakıtı yalnız insandır. Yaş, kuru ayrımı yapılmadan insanlar yakılacaktır ki soba sönmesin..

Bu son romanında Aytmatov, *"Gün Olur Asra Bedel "*in kahramanlarından biri olan öğretmen Kuttubayev'in nasıl öldüğünü anlatıyor. Oysa, sözünü ettiğimiz büyük romanda resmi makamlar onun kalp sektesinden öldüğünü bildirmişlerdi.

Kuttubayev'i suçlayan askerî savcı (KGB) en önemli delil olarak onun, Cengiz Han'la ilgili bir efsaneyi gösteriyor. Bu efsane, giz Han'ın Sarı– Özek'ten m ettirmesi olayıdır. Bu, kâyesi hem de "diktatör rumu" gibi evrensel bir nlatan Aytmatov olunca, aracılığıyla geçmişimizi, mizi apaçık görebiliyoruz.